

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

MAGISTRSKO DELO

ANDREJ LAZAR

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

**TESTIRANJE VPLIVA ODDELITVE NEDONOSNIH NALOŽB NA
KREDITNO AKTIVNOST POSLOVNIH BANK**

Ljubljana, september 2013

ANDREJ LAZAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani Andrej Lazar, študent Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtor magistrskega dela z naslovom Testiranje vpliva oddelitve nedonosnih naložb na kreditno aktivnost poslovnih bank, pripravljenega v sodelovanju s svetovalcem dr. Alešem Berkom Skokom.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorski in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
  - poskrbel, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
  - pridobil vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisal;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Kazenskem zakoniku (Ur. l. RS, št. 55/2008 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 30.09.2013

Podpis avtorja: _____

KAZALO

UVOD	1
1 VLOGA BANK IN POMEN BANČNEGA SISTEMA.....	4
1.1 Pojem banke in bančnega sistema	4
1.2 Pomen stabilnosti bančnega sistema.....	5
2 SLOVENSKI BANČNI SISTEM.....	6
2.1 Zgodovina slovenskega bančništva pred osamosvojitvijo.....	6
2.2 Razvoj slovenskega bančništva po osamosvojitvi	7
2.3 Trenutno stanje slovenskega bančnega sistema.....	8
2.3.1 Kreditna aktivnost bank	9
2.3.2 Kakovost kreditnega portfelja	11
2.3.3 Solventnost bank	13
3 KRIZA BANČNEGA SISTEMA	14
3.1 Finančna kriza.....	14
3.1.1 Valutna kriza	15
3.1.2 Dolžniška kriza.....	15
3.1.3 Bančna kriza.....	15
3.2 Razvoj teorije finančnih kriz.....	16
3.2.1 Prva generacija modelov	16
3.2.2 Druga generacija modelov	17
3.2.3 Tretja generacija modelov	18
3.3 Vloga bank pri širjenju finančne krize.....	19
3.4 Vzroki za krizo bančnega sistema	19
3.5 Stroški in posledice krize bančnega sistema.....	21
4 PRESTRUKTURIRANJE BANČNEGA SISTEMA	23
4.1 Izbira pravega modela prestrukturiranja bančnega sistema.....	23
4.2 Prestrukturiranje bančnega sistema brez intervencije države	25
4.2.1 Nespremenjen status banke	25
4.2.2 Spremenjen status banke	25
4.3 Likvidacija	26
4.4 Prestrukturiranje bančnega sistema z intervencijo države.....	26
4.4.1 Nespremenjen status banke	26
4.4.2 Spremenjen status banke	28

4.5 Slaba banka.....	32
4.5.1 Interna slaba banka	32
4.5.2 Državna slaba banka	34
5 MODELI PRESTRUKTURIRANJ BANČNIH SISTEMOV V PRAKSI.....	36
5.1 Švedski model prestrukturiranja bančnega sistema.....	36
5.1.1 Obdobje pred krizo	36
5.1.2 Deregulacija	37
5.1.3 Kreditna ekspanzija.....	38
5.1.4 Bančna in valutna kriza.....	40
5.1.5 Prestrukturiranje bančnega sistema.....	42
5.1.6 Ocena švedskega modela	45
5.2 Japonski model prestrukturiranja bančnega sistema	46
5.2.1 Obdobje pred krizo	46
5.2.2 Bančna kriza.....	48
5.2.3 Prestrukturiranje bančnega sistema.....	49
5.2.4 Ocena japonskega modela.....	51
6 TESTIRANJE VPLIVA ODDELITVE NEDONOSNIH NALOŽB NA KREDITNO AKTIVNOST POSLOVNIH BANK	51
6.1 Opredelitev problema in postavitve hipoteze	52
6.2 Podatki za regresijsko analizo	53
6.3 Grafična analiza.....	58
6.4 Metodologija analize podatkov	60
6.5 Regresijski model	62
6.6 Rezultati regresijskega modela in njihova interpretacija.....	64
7 PREDLOG PRESTRUKTURIRANJA BANČNEGA SISTEMA ZA SLOVENIJO	67
SKLEP.....	71
LITERATURA IN VIRI.....	74

KAZALO TABEL

Tabela 1: Bilančna vsota slovenskih bank.....	10
Tabela 2: Struktura razvrščenih terjatev slovenskih bank po skupinah komitentov glede na zamude pri poravnavanju obveznosti do bank	12
Tabela 3: Koga doletijo izgube pri različnih modelih prestrukturiranja bančnega sistema	31
Tabela 4: Primer bilance stanja poslovne banke v procesu prenosa nedonosnih naložb	35
Tabela 5: Primer bilance stanja slabe banke v procesu prevzema nedonosnih naložb.....	36
Tabela 6: Število bank po posameznih državah	54
Tabela 7: Opisna statistika za spremenljivki letna rast posojil in delež kapitala	56
Tabela 8: Opisna statistika za spremenljivki delež nedonosnih naložb in delež slabitev....	57
Tabela 9: Centilne vrednosti posameznih spremenljivk.....	57
Tabela 10: Rezultati osnovnega modela.....	64
Tabela 11: Rezultati Hausman testa	65
Tabela 12: Rezultati prvega razširjenega modela.....	66
Tabela 13: Rezultati drugega razširjenega modela.....	66
Tabela 14: Rezultati tretjega razširjenega modela.....	67

KAZALO SLIK

Slika 1: Medletne stopnje rasti posojil nebančnemu sektorju, v odstotkih	10
Slika 2: Prirast posojil nebančnemu sektorju po bruto in neto principu, v mio EUR	11
Slika 3: Delež zamud nad 90 dni v celotnih razvrščenih terjatvah slovenskih bank po skupinah komitentov, v odstotkih.....	12
Slika 4: Osnovni kazalniki kapitalske ustreznosti slovenskega bančnega sistema v odstotkih.....	13
Slika 5: Primerjava stroškov bančnih kriz po izbranih državah, v odstotkih BDP	22
Slika 6: Metode prestrukturiranja bančnega sistema.....	24
Slika 7: Inflacija na Švedskem, v odstotkih	37
Slika 8: Posojilna aktivnost različnih finančnih družb na Švedskem, v odstotkih.....	39
Slika 9: Razmerje med cenami stanovanj in najemninami na Švedskem.....	40
Slika 10: Scenariji za prvo, drugo in tretjo kategorijo bank.....	44
Slika 11: Rast BDP in inflacija na Japonskem	46

Slika 12: Cene delnic (TOPIX), cene nepremičnin in nominalni BDP na Japonskem (1980=100).....	47
Slika 13: Višina nedonosnih terjatev in izgub v japonskih bankah.....	48
Slika 14: Vpliv deleža kapitala na rast posojil	58
Slika 15: Vpliv deleža nedonosnih naložb na rast posojil.....	59
Slika 16: Vpliv deleža slabitev naložb na rast posojil.....	59
Slika 17: Primerjava povprečnih deležev nedonosnih naložb v bankah med Slovenijo in EU	68
Slika 18: Primerjava povprečne rasti posojil v bankah med Slovenijo in EU	69
Slika 19: Primerjava rasti bruto domačega proizvoda med Slovenijo in EU.....	69

UVOD

Zdrav bančni sistem je osnova za blaginjo in rast gospodarstva. Zaradi pomanjkanja nadzora in želje po doseganju nadpovprečnih dobičkov je bančni sistem v Sloveniji in drugod po svetu pristal v težavnem položaju, kjer se poslovne banke ukvarjajo bolj kot ne s svojim lastnim preživetjem, zaradi česar gospodarstvu ne uspejo zagotoviti ustreznih finančnih aranžmajev, kateri bi zagotovili nadaljnjo rast in razvoj. Takšno obnašanje bank imenujemo posojilni šok (angl. *bank lending supply shock*), kar je predvsem posledica izgub iz preteklega poslovanja in posledično nezadostne višine kapitala ter nadpovprečnega obsega nedonosnih naložb. Skupek vseh teh dejavnikov banki praktično onemogoča nadaljnjo kreditno ekspanzijo in s tem tudi njeno nadaljnjo rast (Kahle & Stulz, 2013, str. 5).

Medtem ko se je večina držav že resno spopadla s krizo in krčem v bančnem sistemu, ter že bila deležna prvih pozitivnih rezultatov, zlasti v obliki blage rasti bruto domačega proizvoda, je Slovenija po ugotovitvah Banke Slovenije v letu 2012 še vedno beležila visok padec BDP-ja v višini 2,2%. Tak odstotek je precej pod povprečjem gospodarstva evrskega območja, katerega BDP se je skrčil za 0,5%. Kot enega glavnih razlogov krčenja bruto domačega proizvoda Banka Slovenije navaja tudi otežen dostop do finančnih virov, kar neposredno nakazuje na še vedno trajajoč krč v slovenskem bančnem sektorju (Banka Slovenije, 2013a, str. 7).

Banke v dani situaciji niso sposobne same razrešiti nastale situacije, zato je za njihov nadaljnji obstoj in v končni fazi preživetje potrebna odločna intervencija. Intervencijo, ki bo zagotovila nadaljnjo rast ter razvoj gospodarstva, lahko sprožijo obstoječi lastniki z vbrizganjem svežega kapitala ter prestrukturiranjem banke, drugi subjekti z vstopom v lastniško strukturo ali država, ki ima na voljo številne ukrepe za reševanje bančnega sistema. Eden izmed najpogostejših ter zgodovinsko najuspešnejših ukrepov je ustanovitev slabe banke. Le ta pomembno vpliva na bančni sektor, saj je inštrument očiščenja poslovnih bank, predvsem njihovih preteklih bremen in nedonosnih naložb. Omogoča ponovno vzpostavitev kreditiranja deficitarnih ekonomskih subjektov, ter posledično zagon in ponovno rast gospodarstva.

V preteklosti so številne države že prestale proces prestrukturiranja bančnega sistema. Najbolj znan in najverjetneje tudi najuspešnejši je švedski model prestrukturiranja bančnega sistema. Že po imenu sodeč je jasno, da se je model razvil na Švedskem, vendar gre za skupek ukrepov, ki so jih uporabili v raznih predhodnih bančnih krizah po svetu (Ingves, Lind, Shirakawa, Caruana, & Martinez, 2009, str. 8). Razlog za uspešnost in popularnost tega modela je, kot pravi Jonung (2009, str. 14), predvsem v izjemno nizkih neto fiskalnih stroških, oziroma populistično rečeno, izjemno nizkih stroških za davkoplačevalce. Izmed 39 bančnih kriz po svetu, od leta 1970 pa do leta 2007, zaseda švedski model zadnje mesto, z neto fiskalnimi stroški blizu ničle.

Poleg švedskega je med najbolj poznanimi tudi japonski model sanacije bank. Bistvena razlika med njima je v časovni komponenti pripoznavanja izgub banke. Švedski model implicira takojšnje odpise tudi na račun insolventnosti bank, saj jih je država, skozi neomejen proračun za reševanje bank, pripravljena dokapitalizirati, ter jim tako zagotoviti preživetje. Pri japonskem modelu pa se izgube pripoznavajo le postopoma in sicer, ko poslovna banka generira zadosten dobiček, da lahko izgubo tudi pokrije. Umetno prikazana solventnost bank je namenjena ustvarjanju lažnega občutka v javnosti, da je bančni sektor v dobri kondiciji in nemoteno funkcionira. Že iz osnovne razlike med obema modeloma lahko sklepamo, da je japonski orientiran na bistveno daljši časovni rok, kar pomeni, da bo gospodarstvo bistveno dlje stagniralo, ter čakalo na ponovno oživitev bančnega sektorja. Tudi v praksi se je japonski model izkazal kot bistveno manj učinkovit od švedskega, saj je proces prestrukturiranja bančnega sistema trajal bistveno dlje, bil je manj učinkovit ter od japonskih davkoplačevalcev terjal stroške v višini 24% BDP-ja (Laeven & Valencia, 2008, str. 40).

Poslovne banke lahko svojo poglavitno funkcijo, zagotavljanja finančnih virov deficitarnim celicam v gospodarstvu, opravljajo le v primeru optimalnih pogojev na trgu. V času kriz se ti pogoji bistveno spremenijo, v bankah se nakopičijo slaba posojila, zaradi potrebnih oslabitev pa kapitalska moč bank bistveno oslabi. Obstoječa regulativa takim bankam praktično onemogoča posojilno aktivnost, saj od njih zahteva, da najprej počistijo preteklo poslovanje, ter zagotovijo dodaten kapital, s katerim bodo lahko dosegle minimalno kapitalsko ustreznost.

Tudi Slovenija se v tem trenutku srečuje s podobno situacijo. Banke se ukvarjajo s svojim lastnim preživetjem, ter skupaj z lastniki iščejo rešitev iz nastale situacije. Zaradi izjemno skromnega interesa tujih vlagateljev ter pretežno državnega lastništva bank, je rešitev bančnega sistema v Sloveniji večinoma odvisna od intervencije države. Glede na različne modele prestrukturiranja bančnih sistemov, ki so jih uporabile države po svetu, je za Slovenijo najbolj smiselno slediti švedskemu modelu, saj se je le ta v praksi izkazal kot najuspešnejši. V osnovi so tudi vzroki krize v švedskem bančnem sektorju v devetdesetih letih in današnjem slovenskem bančnem sektorju podobni. Glavni razlog pri obeh so napihnjene vrednosti nepremičnin, na podlagi katerih so banke odobravale visoke kredite, kljub temu da v ozadju ni bilo zadostnega denarnega toka, ki bi v prihodnosti omogočal nemoteno odplačevanje angažiranih finančnih sredstev (Jonung, 2009, str. 4).

Namen magistrskega dela je s pomočjo sinteze teoretične in empirične literature, ter lastne regresijske analize potrditi ali ovreči postavljeno hipotezo, da oddelitev nedonosnih naložb pozitivno vpliva na kreditno aktivnost bank. Oddelitev je mogoča zlasti z ustanovitvijo slabe banke, saj se na njo prenesejo slaba posojila (angl. *non-performing loans*), kar poslovnim bankam omogoča nadaljnjo ekspanzijo skozi nove plasmaje finančnih sredstev. V primeru nezadostne višine kapitala banke ob oddelitvi je le to potrebno dokapitalizirati, kar je tudi predmet analize regresijskega modela.

Iz razlage je moč sklepati, da je odvisna spremenljivka modela posojilna aktivnost bank, ki izhaja iz kazalca letnega prirasta danih posojil. Pojasnjevalne spremenljivke regresijskega modela pa so višina oziroma delež nedonosnih naložb, delež kapitala v virih financiranja sredstev, višina slabitev naložb, ter gospodarska rast.

Cilj magistrskega dela je dokazati, da je uvedba slabe banke v Sloveniji nujna in dobra rešitev. V času kriznih razmer v gospodarstvu je ustanovitev slabe banke dobra poteza, s katero lahko država očisti bančni sistem, ter s tem ključno vpliva na hitrejši izhod iz krize. Oddelitev slabih naložb na specializirano institucijo, omogoča poslovnim bankam da pričnejo ponovno opravljati svojo osnovno funkcijo, ter maksimira možen iztržek iz slabih posojil, saj se z njimi ukvarjajo posebej za to angažirani specialisti.

Metodologija raziskovanja uporabljena pri pripravi magistrskega dela je raznovrstna. Velik poudarek je na teoretično-analitičnem delu, kjer gre zlasti za pregled strokovne literature, znanstvenih razprav in raziskav ter člankov predvsem tujih avtorjev s področja obravnavane tematike. Analiza poteka zlasti opisno, ter z metodo združevanja spoznanj in teorij mnogih avtorjev, kateri so se lotili tematike s področja finančnih kriz ter prestrukturiranja bančnega sistema. Predvsem zanimiva je primerjava med različnimi državami, ki so bančne sisteme v preteklosti prestrukturirale na različne načine, ter aplikacija pridobljenega znanja na primer Slovenije.

Poleg teoretično-analitičnega dela, magistrsko delo sestavlja tudi empirični del, kjer se s pomočjo regresijske analize poskuša dokazati hipoteza, da visok delež slabih posojil ter nizka kapitalska moč banke negativno vplivata na aktivnost banke pri kreditiranju gospodarstva. Model vsebuje podatke pridobljene iz baze podatkov BankScope ter World Bank, apliciran pa je na banke v državah članicah Evropske unije.

Struktura magistrskega dela predvideva sedem v celoto smiselno zaokroženih poglavij. Prvo poglavje se osredotoča na osnovno definicijo bank in bančnega sistema ter predstavlja njihov pomen za gospodarstvo. V drugem delu je predstavljena kratka zgodovina ter trenutno stanje v slovenskem bančnem sistemu. O finančnih in bolj podrobno bančnih krizah je govora v tretjem poglavju. Predstavljeni so vzroki kriz ter posledice teh za gospodarstvo in stroški povezani z njimi. V četrtem poglavju beseda teče o načinih reševanja bančnih kriz, posebej podrobno pa je predstavljena slaba banka. V petem delu je predvsem zanimiv pregled postopkov in metod prestrukturiranja bančnih sistemov, ki so bili uporabljeni v praksi. Regresijski model in dobljeni rezultati analize so predstavljeni v šestem poglavju, medtem ko je v zadnjem predstavljen predlog prestrukturiranja bančnega sistema za Slovenijo.

1 VLOGA BANK IN POMEN BANČNEGA SISTEMA

1.1 Pojem banke in bančnega sistema

Glede na višino finančnih sredstev, s katerimi razpolagajo ekonomski subjekti v gospodarstvu, ločimo dve vrsti ekonomskih subjektov. Suficitni ekonomski subjekti beležijo presežek sredstev, deficitni pa primanjkljaj, saj njihove potrebe po finančnih sredstvih presegajo njihove lastne zmožnosti. Oboji se srečujejo na finančnih trgih, prvi z željo po investiranju presežkov, drugi pa s potrebo po izposojanju sredstev. Z namenom olajšanja prenosa sredstev med enimi in drugimi na finančnih trgih obstajajo finančni posredniki, ki zbirajo presežna sredstva suficitnih ekonomskih celic ter jih izposojajo deficitnim (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 4).

Poslovne banke predstavljajo eno izmed vej finančnih posrednikov. Podobno kot ostali finančni posredniki tudi banke zbirajo sredstva, običajno v obliki depozitov in odobravajo posojila. Poleg depozitov, banke sredstva zbirajo še na mnoge druge načine, kot so izposojanje sredstev na medbančnem trgu, izdajanjem dolžniških vrednostnih papirjev ali izdajanjem novih delnic. Tudi pri posojanju sredstev imajo banke pester spekter naložbenih možnosti, od posojil prebivalstvu in podjetjem, do nepremičninskih posojil in investicijskih projektov. Zaradi zbiranja depozitov so banke podvržene strogi regulaciji, ki jo v državi običajno določa in nadzoruje centralna banka (Saunders, 2005, str. 27).

Za razliko od bank in drugih finančnih posrednikov, za katere se uporablja tudi izraz nebanke, ki so poslovne gospodarske družbe in morajo lastnikom, ki so vanje vložili denar ali svoje lastno trajno premoženje, prinašati dobiček, je v vsakem bančnem sistemu tudi banka, ki je oblastna in ni poslovna finančna institucija. Gre za osrednjo, izdajateljsko, emisijsko in nacionalno banko, ki jo preprosto imenujemo centralna banka (Ribnikar, 2003, str. 246).

Z bančnim sistemom razumemo organizacijo bančništva v določenem gospodarskem sistemu, za katerega je značilna struktura bančnih institucij in njihov medsebojni odnos. Na podlagi te strukture in odnosov lahko govorimo o enobančnem sistemu ali večbančnem sistemu. Pri enobančnem sistemu gre za poslovanje ene same banke v celotnem državnem in gospodarskem prostoru. Ta opravlja vse bančne posle, vključno z emisijskimi. O večbančnem sistemu pa govorimo takrat, ko je bančni sistem skupnost različnih bank v narodnem gospodarstvu. Tak večbančni sistem je praviloma sestavljen iz centralno-emisijske banke, določenega števila univerzalnih bank in določenega števila specializiranih bank (Filipič & Markovič-Hribernik, 1998, str. 131).

1.2 Pomen stabilnosti bančnega sistema

Zdrav in učinkovit bančni sistem je predpogoj za uspešno in razvijajoče se gospodarstvo. V času večjih pretresov ali kriz je stabilizacija bančnega sistema začetni korak k zaustavitvi negativnega trenda ter s tem spodbujanju hitrejši ponovni oživitvi gospodarstva. Naloga oblasti v državi je, da v zamajanem bančnem sistemu ter posledično finančnem sektorju, oblikuje ustrezne strategije za ponovno vzpostavitev zaupanja in stabilnosti.

Zaradi intenzivnega tehnološkega napredka, kompleksnosti novih finančnih transakcij ter njihovega povečanega števila in bolečih izkušenj v preteklosti, je v zadnjih desetletjih prepričanje o vzdrževanju stabilnosti bančnega in finančnega sistema vzbudilo dodatno pozornost državnih inštitucij in javnosti na sploh. Organizacije, ki so vpete v finančno okolje, so med seboj tesno povezane, kar posledično povečuje nevarnost systemskega tveganja. Poleg tega je poslovanje bank s trendom globalizacije postalo občutljivo tudi na negativne vplive iz zunanje okolice, zaradi česar ima lahko že vsaka manjša negativna sprememba v razmerah na finančnem trgu izjemno velik vpliv na nacionalno ekonomsko politiko in stabilnost finančnega sistema (Crockett, 1997, str. 7).

Zaradi svojega edinstvenega vpliva na finančno stabilnost potrebujejo banke posebno obravnavo. Prvič so banke zaradi svoje osnovne funkcije zbiranja kratkoročnih depozitov in odobravanja posojil zelo izpostavljene nenadnim navalom nanje, saj lahko pomanjkanje zaupanja ali pretiranega strahu privede njihove komitente do želje po takojšnjem izplačilu depozitov. Takšno vedenje lahko za banke predstavlja velik strošek, saj morajo zaradi nenadnih zahtevkov po izplačilu sredstev likvidirati dolgoročne naložbe in to po izjemno nizkih cenah. V skrajnem primeru lahko to pripelje do nelikvidnosti ali celo insolventnosti banke, s čimer je onemogočeno njeno nadaljnje poslovanje. V kolikor do takšne situacije pride samo v eni banki, je le vprašanje časa, kdaj se bo omajalo zaupanje v celoten bančni sistem, ter bodo vse banke v enaki situaciji. Drugi razlog za posebno obravnavo se nanaša na vlogo bank v plačilnem sistemu, saj le te omogočajo nemoteno izvajanje transakcij in tako neposredno skrbijo za vodenje in upravljanje plačilnega sistema. V primeru težav ene banke se te lahko prenesejo na vse poslovno povezane banke, kar povzroči težavo za celoten plačilni sistem, ki je osnova za delovanje celotnega gospodarstva (Crockett, 1997, str. 10).

Stabilnost bančnega sistema temelji na stabilnosti vsake posamezne poslovne banke. V spremenljivih razmerah predstavlja težava ene same posamezne banke potencialno nevarnost za celoten bančni sistem. V mnogih primerih lahko težave v finančnem sektorju vplivajo tudi na dogajanje v realnem sektorju, kar je bil tudi izrazit primer v zadnji finančni krizi. Zaradi dejstva, da predstavlja finančni in s tem bančni sektor ključen sistem vsakega gospodarstva, morajo oblasti v državi veliko pozornost posvetiti ukrepom za zagotavljanje njegovega nemotenega delovanja.

Stabilno poslovanje bank je zlasti pomembno za manjša in srednje velika podjetja v gospodarstvu, ki nimajo možnosti posegati po virih financiranja izven bančnega sistema v svoji državi. V normalnih gospodarskih razmerah banke vseskozi pospešeno financirajo taka podjetja, sej želijo s tem razpršiti tveganje na večje število posojil manjših vrednosti. V času krize ta podjetja zaradi pretežno bančnega financiranja, z absorpcijo prvih izgub v korist kapitala, postanejo bistveno prezadolžena. Glede na spremenjene razmere jih banke niso pripravljene več spremljati, kar posledično pomeni pomanjkanje sredstev za nove investicije in ničelno rast ali celo upad poslovanja. S poglobljanjem in podaljševanjem krize se število takih podjetij eksponentno povečuje, s čimer se krepi tudi negativen vpliv na celotno gospodarstvo. (Cole, 2012, str. 2).

2 SLOVENSKI BANČNI SISTEM

2.1 Zgodovina slovenskega bančništva pred osamosvojitvijo

Za mejnik v razvoju slovenskega bančništva največkrat upoštevamo leto 1820, saj je bila takrat v Ljubljani ustanovljena prva slovenska hranilnica poimenovana Kranjska hranilnica. Nekaj desetletij kasneje je nastala še prva poslovna banka, poimenovana Ljubljanska obrtna banka. Namen ustanavljanja bank, hranilnic in posojilnic je bil omogočiti lastno gospodarsko neodvisnost ter pokritje finančnih potreb slovenskega narodnega področja tistega časa (Lazarević & Prinčič, 2000).

Po I. svetovni vojni je monetarno oblast na slovenskem narodnem področju prevzela Narodna banka Jugoslavije. Poleg novoustanovljenih državnih in poldržavnih bank je na območju Jugoslavije ostalo še precejšnje število privatnih bank, med katerimi je v Sloveniji najpomembnejšo vlogo ohranila Ljubljanska kreditna banka. Po koncu druge svetovne vojne, z ustanovitvijo Socialistične federativne republike Jugoslavije, se je bančništvo pričelo razvijati na socialističnih temeljih. Sprva sta bančni sistem sestavljali le Narodna banka Jugoslavije in Državna investicijska banka. Narodna banka Jugoslavije je poleg emisijske funkcije opravljala tudi direktno kratkoročno kreditiranje gospodarstva, zbirala hranilne vloge, opravljala notranji in mednarodni plačilni promet ter izvajala državni proračun. Državna investicijska banka je bila zadolžena za opravljanje celotnega dolgoročnega poslovanja, vodenje službe za notranja in mednarodna posojila ter financiranje investicij. Postopoma se je tak sistem dveh bank razširil z ustanovitvijo novih bank in hranilnic na lokalni ravni, ki so pa še vedno ostale pod okriljem Narodne banke Jugoslavije. Zaradi vse večjih pritiskov in želje po samostojnosti bančnih organizacij so bile leta 1955 ustanovljene tri specializirane banke (Jugoslovanska banka za zunanjo trgovino, Jugoslovanska investicijska banka in Jugoslovanska kmetijska banka), ki so bile navidezno ločene od Narodne banke Jugoslavije in so veljale za poslovne banke (Lazarević & Prinčič, 2001).

Leta 1965 je gospodarska reforma sprožila ponovne spremembe v bančnem sistemu. Banke so lahko poslovale na področju cele države, kar je pomenilo konec teritorialnega principa. Specializirane banke, ki so zaradi pretekle ureditve imele praktično monopolističen položaj, so ukinili, tako da se je bančni sistem delil le na centralno banko (Narodna banka Jugoslavije) in poslovne banke, kamor so sodile komercialne in investicijske banke ter hranilnice. Poslovne banke so bile ustanovljene in posledično upravljane s strani drugih nefinančnih družb in družbenopolitičnih skupnosti, delovale pa so kot samostojne gospodarske organizacije (Lazarević & Prinčič, 2000).

V šestdesetih letih dvajsetega stoletja so jugoslovansko gospodarstvo zaznamovale slabe gospodarske razmere, za katere so kot glavnega krivca označili slabo organiziran bančni sistem. Z reformo leta 1972 so bančni sistem decentralizirali, ustanovili so osem narodnih bank republik in pokrajin, ki so prevzele del pravic in obveznosti s področja oblikovanja in izvajanja monetarne politike. Tak sistem se je ohranil vse do konca osemdesetih let, ko so ponovno prišli do spoznanja, da je takšna ureditev neuspešna. Ponovna gospodarska reforma v letu 1989 je zajela tudi bančni sistema. S sprejetjem zakona o bankah in drugih finančnih inštitucijah je bila banka prvič opredeljena kot podjetje, katerega poglobilni cilj je ustvarjanje dobička. Z novim zakonom so se tudi zaostri merila glede varnosti bančnega poslovanja, odpravljeno je bilo kolektivno vodenje, pričetek poslovanja bank pa je bil omogočen po pridobitvi soglasja Narodne banke Jugoslavije (Lazarević & Prinčič, 2001).

2.2 Razvoj slovenskega bančništva po osamosvojitvi

V začetku devetdesetih let dvajsetega stoletja je bilo v Sloveniji prisotnih skupaj 26 bank. Največja med njimi je bila Ljubljanska banka-Združena banka, ki je imela na trgu monopolen položaj, saj je njena bilančna vsota predstavljala kar 82% bilančne vsote celotnega bančnega sistema. 11 regionalnih bank pa je imelo monopol v svoji regiji. Konec leta 1991 je sistem Ljubljanske banke-Združene banke propadel in začela se je sanacija bank s ciljem prestrukturiranja celotnega bančnega sistema. Banke, ki so se na novo razvile, so na slovenskem bančnem trgu dvignile konkurenco, začel se je tudi postopek prilagajanja bank mednarodnim standardom in evropskemu trgu. Sanacija bank je bila nujno potrebna zaradi sestave naložb v preteklosti. Med njimi so večinoma prevladovali slabe terjatve do podjetij, ki so bili hkrati tudi lastniki bančnega premoženja. Precejšen vpliv na slovenski bančni sistem je imel tudi izpad trgov bivše Jugoslavije, saj se je 24 milijonski trg skrčil le na 2 milijonskega. Zaradi visokih podjetniških izgub se je stanje bančnega portfelja še poslabšalo, posledica česar je bila, da banke niso bile sposobne zadovoljiti zahteve po izplačilu deviznih depozitov varčevalcev, kar je močno zmanjšalo ugled in zaupanje v slovenske banke (Dimovski & Gregorič, 2000, str. 42).

Zakon o predsanaciji, sanaciji, stečaju in likvidaciji bank ter hranilnic iz leta 1991 je podal zakonsko podlago za pričetek sanacije bank v Sloveniji. Začetek postopka v posamezni

banki je temeljil na oceni finančnega stanja v tej banki. Za banke, katerih potencialne ocenjene izgube so presegale 30% celotnega jamstvenega kapitala je Banka Slovenije uvedla predsanacijski postopek. Sanacijski postopek pa je bil uveden v primeru, ko so ocenjene potencialne izgube banke presegale 50% jamstvenega kapitala (Ribnikar, 2003, str. 362).

Novak (2002, str. 44) kot najpomembnejše vzroke za sanacijo bank navaja:

- visoke negativne tečajne razlike v bančnih bilancah,
- nedonosne terjatve, ki so v letu 1991 presegale lastniški kapital bank ter
- izgubo nekdanjega skupnega jugoslovanskega trga, kar je povzročilo nesposobnost podjetij za servisiranje svojih obveznosti do bank.

Štiblar (1996, str. 30) kot glavne cilje sanacije bank navaja:

- doseganje kapitalske ustreznosti bank po mednarodnih merilih,
- doseganje pozitivnega denarnega toka in pozitivnega dobička iz poslovanja,
- znižanje obrestnih mer,
- povrnitev ugleda in zaupanja na mednarodnih finančnih trgih in
- izoblikovanje osnovnih načel in meril obnašanja bank.

Vlada Republike Slovenije je oktobra leta 1991 z uredbo ustanovila Agencijo za sanacijo bank. Namen agencije je bil prevzem določenega dela nedonosnih terjatev bank, ter njihova zamenjava z dolgoročnimi državnimi obveznicami. Materializirana izguba je bila kot dejanska izguba pokrita v breme lastniškega kapitala. Preostali del kapitala pa je prevzela agencija. Bilance slovenskih bank so se s temi ukrepi bistveno popravile, rešen je bil problem solventnosti bank, vendar je po drugi strani še vedno ostajal nerazrešen problem likvidnosti bank, kar gre pripisati tudi precejšnji nelikvidnosti izdanih državnih obveznic. Banka Slovenije je v juniju 1995 določila sedem pogojev, ki bi jih mogle izpolnjevati banke za zaključek sanacije. Konec leta 1996 so banke te pogoje izpolnile s čimer je bila sanacija slovenskega bančnega sistema zaključena. Za slovensko bančništvo se je pričelo novo obdobje, kjer je v ospredje stopila predvsem privatizacija in operativno prestrukturiranje bank (Novak, 2002, str. 44).

2.3 Trenutno stanje slovenskega bančnega sistema

Slovenski bančni sistem se po obdobju nadpovprečne rasti v zadnjih petih letih spopada s finančno krizo, ki je že dodobra načela stabilnost slovenskih bank. Po blagi gospodarski rasti v letu 2010 je Slovenija v letu 2012 ponovno zabeležila znatnejši upad bruto domačega proizvoda. Povod za drugi val finančne krize, tako v Sloveniji kot v evroobmočju, ni bil čezmerna višina javnega dolga (z izjemo nekaterih posamičnih držav),

temveč previsoka zadolženost zasebnega sektorja. Kriza v Sloveniji je razkrila neustreznost poslovnih modelov načina financiranja bank in podjetij. Banke so bile pretirano odvisne od financiranja na mednarodnih finančnih trgih, podjetja pa prezadolžena glede na višino lastniškega kapitala. Nizek delež lastniškega kapitala za podjetja pomeni relativno nizek prag pokrivanja realiziranih nepričakovanih poslovnih tveganj v breme lastnikov in večjo verjetnost, da bodo večino teh tveganj morali v svoje breme prevzeti upniki. Domača bančna posojila obsegajo 59% dolga podjetij, zaradi česar so banke razmeroma močno izpostavljene kreditnemu tveganju v razmerah dolgotrajne gospodarske recesije. Podjetja se spopadajo s težavo, kako zmanjšati svojo relativno zadolženost v pogojih recesije, vse večje plačilne nesposobnosti in omejenega alternativnega financiranja. V takih razmerah je krčenje poslovanja gospodarskih družb in investicijske dejavnosti pričakovano, še zlasti ob odsotnosti jasne ekonomske politike, ki bi zagotavljala transparenten, stabilen in spodbujevalen institucionalni poslovni okvir. Slabo likviden domač kapitalski trg ne omogoča izdaj dolžniških ali lastniških vrednostnih papirjev v večjem obsegu, zaradi česar gospodarske družbe nimajo alternativnih možnosti financiranja. Kljub temu, da so podjetja realizirala agregatni dobiček v višini 0,99 milijard EUR, jim v letu 2012 ni uspelo izraziteje znižati finančnega vzvoda. S 135% dolžniškega financiranja glede na lastniški kapital ostaja finančni vzvod izrazito visok (Banka Slovenije, 2013b).

Tudi banke so podobno kot podjetja prisiljene prestrukturirati svoje vire financiranja. Pred izbruhom finančne krize so poslovni modeli bank temeljili predvsem na izdatnem financiranju na mednarodnih finančnih trgih in agresivnem kreditiranju zaradi povečevanja ali ohranjanja tržnih deležev. V današnjem času lahko take poslovne modele označimo kot zgrešene in neustrezne. Banke se zaradi poplačila obveznosti na finančnih trgih in relativno nizke kapitalske ustreznosti srečujejo s krčenjem bilanc in zaostrovanjem kreditnih standardov v pogojih recesije. Prisilno zniževanje finančnega vzvoda v bankah in podjetjih postajata vse večje gonilo poteka in dolgotrajnosti gospodarske krize, zaradi česar so potrebni ukrepi za prestrukturiranje bančnega sistema, pri katerih Slovenija že občutno zamuja (Banka Slovenije, 2013b).

2.3.1 Kreditna aktivnost bank

Po podatkih Banke Slovenije (2013a, str. 19) je slovenski bančni sistem konec leta 2012 sestavljalo 17 bank, med njimi 7 hčerinskih bank, 3 podružnice tujih bank in 3 hranilnice. Bilančna vsota bank in hranilnic je konec leta znašala 46,1 milijard EUR, kar predstavlja 130% BDP (Tabela 1). Razmerje bilančne vsote do BDP se je v letu 2012, v primerjavi z letom 2011, zmanjšalo za 6 odstotnih točk, kar gre predvsem na račun krčenja bilančne vsote bank. Trend krčenja bilančne vsote bančnega sistema je Slovenija beležila že tretje leto zapored. V letu 2010 se je vsota zmanjšala za 1,2 milijard EUR, v 2011 za 1,5 milijard EUR, v 2012 pa 3,1 milijard EUR, kumulativno za 5,9 milijard EUR ali za 11,3% (Banka Slovenije, 2013b, str. 39).

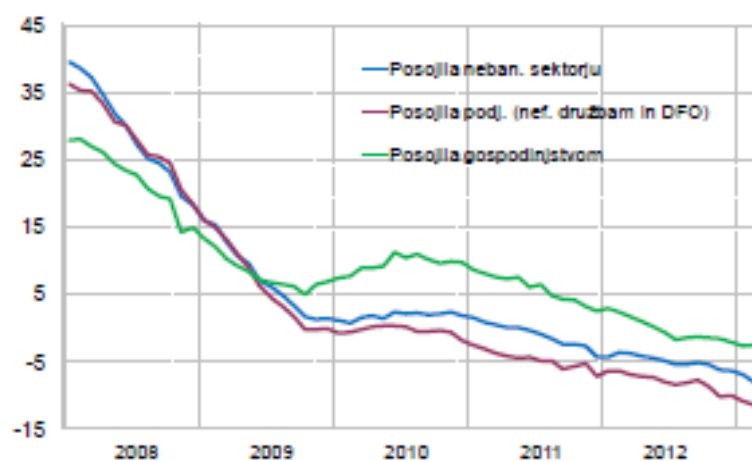
Tabela 1: Bilančna vsota slovenskih bank

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bilančna vsota bank (v mio EUR)	34.080	42.598	47.948	52.009	50.760	49.243	46.126
Stopnja rasti bilančne vsote (v %)	-	24,99	12,56	8,47	- 2,40	- 2,99	- 6,33
BDP v tekočih cenah (v mio EUR)	31.046	34.593	37.245	35.557	35.607	36.172	35.467
Bilančna vsota v % BDP	109,77	123,14	128,74	146,27	142,56	136,14	130,05
Število zaposlenih v bankah	11.832	11.996	12.232	12.188	11.943	11.813	11.498

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2013, 2013b, tabela 5.1.

Kljub začetku krize v letu 2007 je obseg danih posojil nebančnemu sektorju neprestano rasel, vse do leta 2010, ko so banke prvič beležile negativno stopnjo rasti posojil (Slika 1, Slika 2). Zaradi negotovih razmer in otežene situacije na trgu se je obseg posojil nebančnemu sektorju rekordno skrčil v letu 2012, za 6,6% na letni ravni. Najizrazitejše krčenje beležijo posojila nefinančnim družbam, ki so se skrčila za 10,3%, medtem ko so se posojila gospodinjstvom znižala za 2,3% (Banka Slovenije, 2013b, str. 42).

Slika 1: Medletne stopnje rasti posojil nebančnemu sektorju, v odstotkih

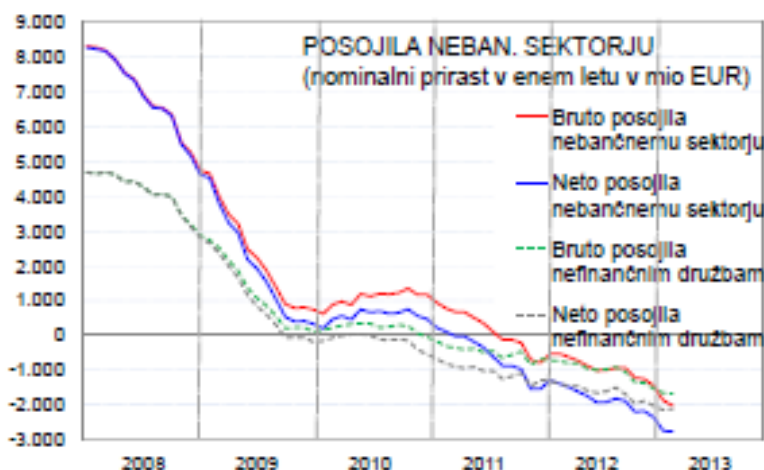

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2013, 2013b, slika 5.4.

Ključni razlogi upadanja posojil nebančnemu sektorju so nižje povpraševanje po posojilih, manj ugodna ponudba le teh ter upad gospodarske aktivnosti. Hkrati se banke srečujejo z močno oteženim dostopom do virov financiranja na mednarodnih finančnih trgih, kar neposredno omejuje kreditno aktivnost bank. Zaostrena dolžniška kriza se odraža tudi v realnem gospodarstvu, saj je gospodarska rast v Sloveniji od leta 2001 negativna. Nizko domače in tuje povpraševanje se odraža v zmanjševanju novih naročil, zaradi česar

podjetja manj investirajo in posledično ne povprašujejo po posojilih. Kriza je najbolj prizadela panoge, ki so v največji meri botrovale visoki gospodarski rasti v preteklem ciklu, kjer izrazito izstopa gradbeništvo. Podjetja v državi so razmeroma nadpovprečno zadolžena, kljub razdolževanju ostaja njihov finančni vzvod visok, kar v kombinaciji z nizko gospodarsko aktivnostjo in pričakovanimi dohodki zmanjšuje njihovo kreditno sposobnost. Ena od pomembnejših slabosti slovenskega finančnega sistema je visoka plačilna nesposobnost. Zaradi takšnega stanja domača podjetja izgubljajo konkurenčnost v primerjavi s tujimi podjetji iz boljše delujočih finančnih sistemov. Negotove razmere v gospodarstvu se odražajo tudi na trgu nepremičnin in trgu vrednostnih papirjev. Njihova vrednost v zadnjih letih stalno upada, poleg tega pa je zaradi skromnega povpraševanja izjemno vprašljiva njihova prodajljivost. Podjetja s tem izgubljajo na vrednosti premoženja, ki bi ga lahko zastavile bankam za nova posojila. Poleg tega se kriteriji bank glede upoštevni vrednosti zavarovanj zaostrejujejo, kar dodatno omejuje možnost najemanja novih posojil (Banka Slovenije, 2012, str. 18).

Slika 2: Prirast posojil nebančnemu sektorju po bruto in neto principu, v mio EUR

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2013, 2013b, slika 5.4.

2.3.2 Kakovost kreditnega portfelja

Podaljševanje gospodarske in finančne krize v Sloveniji neposredno vpliva na prenos negativnih posledic krize po proizvodajalskih in dobaviteljskih verigah s prizadetih podjetij v cikličnih panogah ter z večjih podjetij v stečajih na dotlej uspešna in neprizadeta podjetja s strani krize. Zaradi neučinkovitega razreševanja finančnih težav podjetij, ki imajo gospodarski potencial in odprte projekte, se širi krog prizadetih ekonomskih subjektov zaradi izgubljenih poslov in povečane plačilne nesposobnosti. Takšno stanje v gospodarstvu nadalje povratno vpliva na slabšanje kakovosti kreditnega portfelja bank. Banke bi lahko z bolj aktivnim in usklajenim pristopom pri podpiranju perspektivnih projektov in podjetij tudi same prispevale k hitrejšemu okrevanju gospodarstva in znižanju

povratnih učinkov na povečevanje tveganja znotraj obstoječih kreditnih portfeljev (Banka Slovenije, 2012, str. 43).

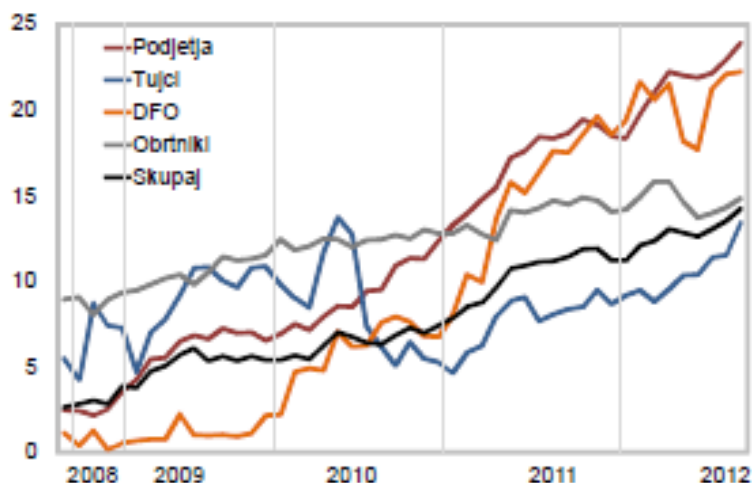
Tabela 2: Struktura razvrščenih terjatev slovenskih bank po skupinah komitentov glede na zamude pri poravnavanju obveznosti do bank

	Razvrščene terjatve			Delež terjatev z zamudami v posamezni skupini komitentov					
				Skupne zamude			V tem: zamude na 90 dni		
	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012	31.12.2010	31.12.2011	31.12.2012
Skupaj (v mio EUR)	49.766	49.466	47.876	6.822	9.462	9.180	3.688	5.547	6.904
Podjetja	49,8	49,1	47,5	21,3	28,8	31,6	12,3	18,5	24,0
DFO	4,8	4,4	4,2	19,2	25,3	31,4	6,9	18,9	24,5
Obrtniki	2,0	2,1	2,0	21,1	21,7	23,8	12,8	14,1	14,9
Gospodinjstva	18,3	18,6	18,9	8,6	8,9	8,5	3,1	3,5	3,8
Tujci	12,8	11,4	10,8	12,6	15,5	20,0	5,2	8,7	15,8
Država	4,0	5,7	7,5	1,4	28,6	2,3	0,1	0,8	0,5
Banke in hranilnice	7,6	7,5	7,1	1,4	0,2	0,7	0,2	0,1	0,0
Centralna banka	0,6	0,8	1,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Drugo	0,1	0,4	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Skupaj	100,0	100,0	100,0	13,6	19,1	19,2	7,4	11,2	14,4

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2013, 2013b, tabela 5.13; Banka Slovenije, Stabilnost Slovenskega bančnega sistema, december 2012, 2012, tabela 7.1.

Kakovost kreditnega portfelja bank se je v letu 2012 slabšala počasneje kot v letu 2011. Od izbruha krize je bilo povečanje deleža nedonosnih terjatev (terjatev v zamudi nad 90 dni) najbolj izrazito v letu 2011, ko je znašal 3,8 odstotne točke. Po podatkih Banke Slovenije (2013b, str. 61) se je obseg nedonosnih naložb iz najvišje dosežene ravni 7,1 milijard EUR v novembru 2012 znižal na slabih 7 milijard EUR marca 2013.

Slika 3: Delež zamud nad 90 dni v celotnih razvrščenih terjativah slovenskih bank po skupinah komitentov, v odstotkih

Vir: Banka Slovenije, Stabilnost Slovenskega bančnega sistema, december 2012, 2012, slika 7.1.

Blago upadanje deleža nedonosnih naložb je posledica postopnega umirjanja širitve gospodarske krize na nova in nova podjetja, saj so tista najbolj občutljiva za spremenjene

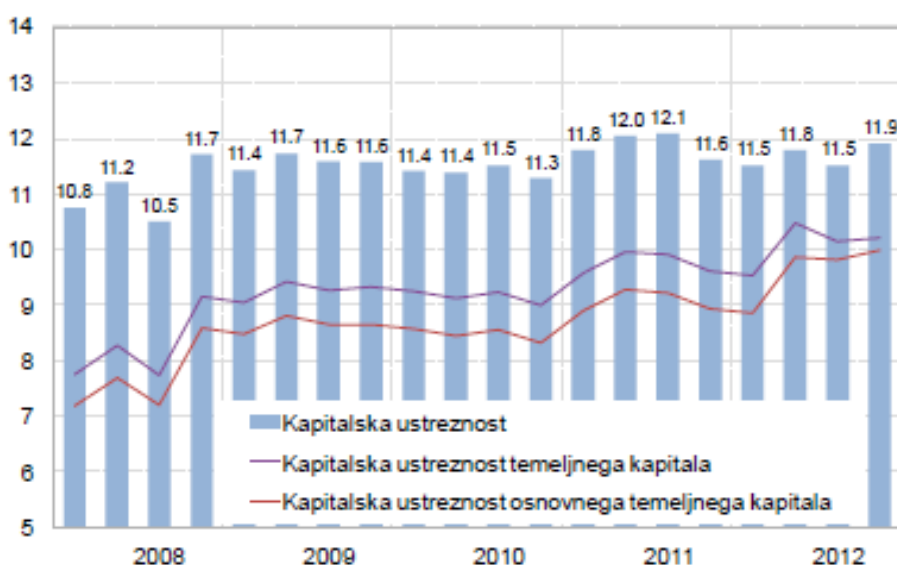
pogoje poslovanja zašla v težave že kmalu po izbruhu krize. Dolgotrajnost krize je predvsem izrazito prispevala k poslabševanju položaja tistih komitentov, ki so bili tesno poslovno povezani z večjimi propadajočimi podjetji in niso bili dovolj poslovno prilagodljivi.

Banke od pričetka krize vseskozi težijo k prestrukturiranju svojih portfeljev, z zniževanjem izpostavljenosti najbolj tveganim skupinam komitentov. Ne glede na željo bank po umiku iz najbolj tveganih naložb, se v praksi dogaja ravno obratno. Zniževanje izpostavljenosti poteka predvsem z umikanjem bank iz financiranja dobrih podjetij, ki jim po poplačilu dolgov ne odobrijo novih posojil, kar posledično pomeni, da se znižuje izpostavljenost bank do bolj zdravega dela gospodarstva. S slabo kapitalsko osnovo slovenskih podjetij je rast na podlagi notranjih virov omejena. Ob nezadostni finančni podpori bank so omejene tudi investicije, kar posledično negativno učinkuje na gospodarsko rast in naprej na sposobnost servisiranja dolgov pri bankah (Banka Slovenije, 2012, str. 63).

2.3.3 Solventnost bank

Banke v zadnjih letih svojo pozornost posvečajo predvsem izboljšanju kapitalске ustreznosti (Slika 4). Količnike kapitalске ustreznosti izboljšujejo predvsem z zmanjševanjem kapitalskih zahtev, kot posledica krčenja obsega poslovanja in substitucije z manj tveganimi izpostavljenostmi. Zaradi izpolnjevanja zahtev pretežno z zmanjševanjem obsega poslovanja narašča tveganje solventnosti. Zmanjšan obseg poslovanja pomeni manj finančnih virov za nebančni sektor in še težje okrevanje gospodarstva.

Slika 4: Osnovni kazalniki kapitalске ustreznosti slovenskega bančnega sistema v odstotkih

Vir: Banka Slovenije, Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2013, 2013b, slika 5.49.

Kljub težnji bank po izboljšanju kapitalske ustreznosti se ta v zadnjih letih v povprečju zmanjšuje. Slovenske banke, predvsem majhne, po količnikih kapitalske ustreznosti še vedno močno zaostajajo za povprečjem po velikosti primerljivih bank EU, kar tuji investitorji ocenjujejo kot bolj tvegano. Ključ za ponovno krepitev dohodka bank in umirjanje stroškov oslabitev je ponovna kreditna rast. Ta lahko bankam ponovno omogoči poslovanje z dobičkom in sposobnost notranjega generiranja kapitala. Hkrati bo potrebna tudi odločitev lastnikov, ali bodo banke kapitalsko podprli ali se iz njih umaknili. Privatizacija ob dokapitalizaciji ter konsolidacija bank so ukrepi, ki jih bo vsekakor potrebno izvesti (Banka Slovenije, 2012, str. 67).

3 KRIZA BANČNEGA SISTEMA

Paradigma učinkovitosti finančnih trgov je predstavljala intelektualno hrbtnico za deregulacijo bančnega sektorja od leta 1980. Z deregulacijo so se poslovne banke lahko pričele vključevati na finančne trge, investicijske pa delovati v vejah klasičnega bančništva. Danes obstaja ogromno dokazov o tem, da finančni trgi niso učinkoviti. Baloni in zlomi so danes endemična značilnost finančnih trgov v kapitalističnih državah. Bilance poslovnih bank so bile zaradi deregulacije izpostavljene balonom in zlomom, kar je spodkopalo stabilnost bančnega sistema (De Grauwe, 2008, str. 1).

Finančno krizo, ki zadnja leta pretresa slovensko in celotno svetovno gospodarstvo nekateri zmotno enačijo s krizo bančnega sistema oziroma poenostavljeno, z bančno krizo. Mrak (2002, str. 573) pravi, da tudi v strokovni literaturi številni avtorji različno pojmujejo finančno krizo, zaradi česar ne obstaja splošno sprejeta definicija, ki bi ta pojem obrazložila. Nekateri avtorji pod pojmom finančna kriza razumejo valutno krizo, drugi dolžniško krizo, tretji bančno krizo, četrtri pa kar njihove različne kombinacije.

3.1 Finančna kriza

Enotna definicija finančne krize ne obstaja, kljub temu pa je vendarle mogoče identificirati nekatere skupne elemente, ki so zanjo značilni. Finančna kriza se običajno izraža v kopičenju ekonomskih neravnotežij, vključno z napihnjnimi vrednostmi premoženja in nerealnim deviznim tečajem domače valute, ki izhajajo iz okolja šibkega finančnega sektorja in strukturnih problemov v državi. Sprožilec krize je običajno nenadna izguba zaupanja v domačo valuto in/ali v domač bančni sistem, pospešijo pa jo dejavniki, kot je prekinjen dostop domačih ekonomskih subjektov do tujih virov financiranja. Finančna kriza običajno vključuje velike padce vrednosti premoženja in propade številnih ekonomskih subjektov, tako finančnih kot nefinančnih. Vse korekcije cen premoženja in drugih neravnotežij še ne kažejo na to, da se država nahaja v finančni krizi. Ali gre dejansko za finančno krizo ali ne pa ni odvisno samo od obsega teh korekcij, temveč tudi od sposobnosti ekonomske politike v državi, da korekcije izvede na mehak način in od robustnosti finančnega sistema. Prav od kombinacije teh treh faktorjev je v končni fazi

najbolj odvisno, v kolikšni meri je država ranljiva in torej izpostavljena finančni krizi (Mrak, 2002, str. 573).

Zaradi zelo obširnega in tudi abstraktnega splošnega koncepta finančne krize, se je v praksi in v analitičnem preučevanju kriz uveljavila klasifikacija, po kateri se finančne krize delijo glede na to, kateri vidik njihovega učinkovanja je najbolj izražen. Mrak (2002, str. 573) kot tudi Aziz, Caramazza in Salgado (2000, str. 5) finančne krize delijo v tri široke skupine, katere so valutna, dolžniška in bančna kriza.

3.1.1 Valutna kriza

Najbolj poenostavljena opredelitev valutne krize bi lahko bila, da gre pri valutni krizi za precejšnjo devalvacijo oziroma deprecijacijo neke valute. V ekonomski teoriji se kot najbolj razširjena definicija valutne krize uporablja definicija, katere avtorja sta Frankel in Rose (1996, str. 358). Valutno krizo sta preprosto opredelila kot nominalno deprecijacijo deviznega tečaja za najmanj 25% ob dodatnem pogoju, da gre za povečanje stopnje deprecijacije za najmanj 10% v primerjavi s prejšnjim letom. Čeprav ta definicija valutne krize sloni na ugotovitvah empiričnih raziskav, ima veliko slabost, saj upošteva le uspele poskuse špekulativnih napadov. Ne upošteva pa valutnih kriz, kjer so monetarne oblasti uspele ubraniti domačo valuto pred špekulativnimi napadi. Mrak (2002, str. 606) zaradi teh pomanjkljivosti poda nekoliko širšo definicijo. Ta pravi, da je devizna kriza vsaka kriza, ki zaradi špekulativnega napada na valuto povzroči njeno znatno devalvacijo oziroma deprecijacijo ali pa državo prisili, da brani stabilnost deviznega tečaja s financiranjem iz deviznih rezerv in/ali s povišanjem obrestne mere.

3.1.2 Dolžniška kriza

O dolžniški krizi govorimo, ko neka država ni več sposobna obnavljati starih posojil in/ali zagotavljati novih svežih sredstev, zaradi česa je prisiljena bodisi v razglasitev moratorija na odplačevanje posojil tujini bodisi v koordinirano reševanje problema s tujimi upniki s ciljem prestrukturiranja teh. V skrajni sili lahko država razglasi dolgoročno plačilno nesposobnost (angl. *default*), s čimer sporoči, da ni več sposobna odplačevati posojil, ter da jih tudi ne bo sposobna odplačati v prihodnosti (Mrak, 2002, str. 574).

3.1.3 Bančna kriza

Laeven in Valencia (2008, str. 5) bančno krizo definirata kot obdobje nadpovprečne nelikvidnosti v gospodarskem in finančnem sektorju, česar posledica je, da podjetja in finančne inštitucije svojih obveznosti ne uspejo redno servisirati. Posledično v bankah naraste obseg nedonosnih posojil (angl. *non-performing loans*), zaradi česar se pri bankah pojavijo težave s kapitalsko ustreznostjo. Takšno situacijo na trgu običajno spremlja še padec cen nepremičnin in delnic, zaradi napihnenih vrednosti tik pred krizo, izredni dvigi

realne obrestne mere ter upočasnitev kapitalskih tokov. Včasih je sprožilec krize naval varčevalcev na banke, v večini primerov pa splošno dojemanje, da so sistemsko pomembne finančne inštitucije v težavah.

3.2 Razvoj teorije finančnih kriz

Finančne krize se v gospodarstvu pojavljajo že od nekdaj, podobno velja tudi za analize, ki jih preučujejo. V zadnjih treh desetletjih so finančne krize zbudile bistveno večje zanimanje, saj je pogostost njihovega pojavljanja ter njihova ostrina bistvena novost v primerjavi s preteklostjo. Posledica obojega je močno povečan interes ekonomistov širom sveta za sistematično proučevanje vzrokov za razvoj in izbruh kriz oziroma oblikovanje teoretičnih modelov, s katerimi bi bilo na sistematičen način mogoče razložiti dogajanje v praksi (Mrak, 2002, str. 607).

Za preučevanje vzrokov in potekov dejanskih finančnih kriz se je v ekonomski teoriji razvil generacijski pristop pri razvoju teoretičnih modelov. Ker so se vzroki kriz skozi čas spreminjali, obstajajo že tri generacije modelov.

3.2.1 Prva generacija modelov

Prva generacija modelov večinoma vključuje zgodnje študije o valutnih krizah, sloni pa v večini na študiji Krugmana (1979), ki je svojo teorijo razvil iz študije Salanta in Hendersona (1978) o špekulativnih napadih na trg zlata, ter študiji Flooda in Garberja (1984).

Krugman (1979, str. 323) pravi, da v državi pred nastankom plačilno-bilančne krize obstaja temeljno neravnovesje izraženo v visokem proračunskem primanjkljaju. Država bi lahko proračunski deficit financirala z ekspanzivno monetarno politiko, vendar je centralna banka po drugi strani zavezana za ohranitev fiksne devizne tečaja. Namesto z uporabo ekspanzivne monetarne politike, država deficit financira z zniževanjem lastnih deviznih rezerv. Država lahko nekonsistentnost med proračunskim deficitom in fiksnim deviznim tečajem vzdržuje le toliko časa, dokler prevladuje splošna ocena, da so devizne rezerve države dovolj visoke za vzdrževanje opredeljene ravni deviznega tečaja. Devizne rezerve države niso neomejene, zaradi česar se znižujejo in s časom pridejo do točke, kjer država ne uspe več ohranjati fiksne devizne tečaja. Po prejetju te informacije udeleženci na trgu pričnejo s špekulativnimi napadi, kar vodi v valutno krizo.

Flood in Garber (1984, str. 1) sta z nadgradnjo Krugmanovega modela dokazala, da k opustitvi fiksne vezave deviznega tečaja v precejšnji meri prispevajo špekulativni napadi racionalno delujočih udeležencev na trgu. Za obrazložitev modela sta uporabila pojem senčnega deviznega tečaja (angl. *shadow exchange rate*), ki predstavlja devizni tečaj, ki naj bi se oblikoval na trgu v primeru, da država svojega tečaja ne bi fiksirala. Udeleženci

na trgu bodo v primeru, ko bo senčni devizni tečaj presegel dejanskega, lahko zaslužili s špekulativnim nakupom domače valute po uradnem fiksnem tečaju, ter prodajo po tržno določenem oziroma senčnem. Zadostno število špekulantov ter konkurenca med njimi pa bo v končni fazi privedla do sesutja uradnega deviznega tečaja.

3.2.2 Druga generacija modelov

Druga generacija modelov je nastala s preučevanjem finančnih kriz v devetdesetih letih. Za razliko od finančnih kriz v osemdesetih letih, kjer je večino valutnih kriz spremljal visok proračunski deficit, je za krize iz devetdesetih značilna nekonsistentnost pri vodenju monetarne in fiskalne politike. Veliko število držav, ki so v tem obdobju zapadle v valutno krizo, je vodilo restriktivno ekonomsko politiko. Poleg tega odločitve za opustitev režima fiksnega deviznega tečaja niso bile toliko posledica zmanjševanja obsega deviznih rezerv kot zadržanosti vlad, da bi dolgoročno vzdrževale visok nivo obrestnih mer in na ta način odbijale ponovne špekulativne napade na valuto. Stroški vzdrževanja fiksnega deviznega tečaja so bili enostavno ocenjeni kot previsoki (Mrak, 2002, str. 609).

Za začetnika druge generacije modelov štejemo Obstfelda (1994, str. 199), ki je v svoji študiji predstavil rezultate svojih raziskav o krizah v devetdesetih letih. Njegova vodilna ugotovitev je, da bodo udeleženci na trgu za svoj denar zahtevali visoke obrestne mere, v kolikor trg pričakuje ekspanzivno monetarno politiko v prihodnosti, do katere lahko pride takoj po opustitvi fiksnega deviznega tečaja. S tem bodo želeli zmanjšati pričakovano izgubo zaradi nižje kupne moči v prihodnosti. Hkrati bodo naraščali tudi pritiski na plače zaposlenih, zaradi pričakovane višje inflacije v primeru krize. Taka pričakovanja bodo verjetno povečala motiv države za opustitev fiksnega deviznega tečaja, s čimer kriza postane samoizpolnitvena (angl. *self-fulfilling*). Možnost pojava takšnega tipa krize bistveno povečuje položaj, kjer tržni udeleženci že upoštevajo posledice morebitnega nastanka valutne krize, kar bistveno povečuje stroške ohranjanja fiksnega deviznega tečaja. Do devalvacije ali depreciacije domače valute pride zaradi pričakovanja trga.

Ena od glavnih značilnosti druge generacije modelov je položaj države, v kateri vlada stalna negotovost o možnem izbruhu krize. Država se nahaja v tveganem območju, kjer lahko nenadna sprememba v pričakovanjih udeležencev na trgu vodi v samoizpolnjujočo se krizo. Sprememba v pričakovanjih tržnih udeležencev ni nujno posledica sprememb v ekonomskih temeljih države, temveč jo lahko povzroči tako imenovana okužba (angl. *contagion*) oziroma dogodki v neki drugi državi. Država je v popolnoma nepredvidljivem položaju, saj do izgube zaupanja s strani tržnih udeležencev lahko pride ali ne. Zaradi nepredvidljivosti dogajanja v državi, ter različnih možnosti razvoja dogodkov, temeljijo modeli druge generacije finančnih kriz na modelu multiplega ravnotežja (angl. *multiple-equilibrium models*). To je ključna razlika, ki ločuje prvo generacijo modelov od druge, saj prva temelji na linearnem načinu obnašanja in torej preprosto anticipira predvidljivo (Mrak, 2002, str. 610).

3.2.3 Tretja generacija modelov

Za tretjo generacijo modelov je značilno, da se ne ukvarjajo več samo z valutnimi krizami, temveč so predmet njihovega preučevanja finančne krize kot celota. Predstavniki tretje generacije modelov preučujejo finančne krize, ne samo z vidika devizne krize, ampak tudi bančne in dolžniške krize, ter njihovega medsebojnega vpliva na gospodarstvo. V nasprotju s prvima dvema generacijama modelov je za tretjo generacijo značilno, da so jo razvili v več različicah (Mrak, 2002, str. 610).

Prva različica preučuje problem moralnega hazarda (angl. *moral hazard*), razvil pa jo je Krugman (1998) pri preučevanju azijske krize. Krugman pravi, da je za obdobje pred krizo značilna izjemno agresivna politika bančnega sektorja, katera je običajno sledila liberalizaciji bančnega trga. Bančni sektor je v pričakovanju, da jih bo v primeru finančnih težav rešila država, financiral vedno bolj tvegane naložbe, pri čemer krediti niso vedno odobreni na osnovi kvalitetne presoje projektov in kreditojemalcev. V primeru slabih naložb ter posledičnih finančnih težav banke, bi bile izgube z državno pomočjo nacionalizirane, v primeru uspeha pa bi dobiček šel lastnikom. Moralni hazard, ustvarjen na ta način, je še pospešil zadolževanje bank v tujini, ter na drugi strani podpiral izbiro vse bolj tveganih naložb. Banke so svoja sredstva usmerjale zlasti v kreditiranje nepremičninskega sektorja, kjer so bile cene nepremičnin v času pred izbruhom krize nerealno visoke. Finančna kriza je najprej izbruhnila kot bančna, saj banke niso bile več sposobne servisirati svojih obveznosti, nato pa kot valutna, saj je država morala zaradi reševanja bank odpovedati fiksnemu deviznemu tečaju.

Druga različica, s katero sta se ukvarjala Diamond in Dybvig (1983), preučuje model navala na banke. Avtorja pravita, da do navala na banke pride v primeru, ko v državi pride do nepričakovanih in nenadnih sprememb, ki gospodarstvo spravijo iz ravnotežnega stanja. Ključno je zaupanje varčevalcev, ki dokler smatrajo, da so banke varne, sredstev ne bodo predčasno dvigovali in torej ne bodo ogrozili obstoja bančnega sistema. V primeru, ko varčevalci ne zaupajo več v varnost bančnega sistema, bodo nemudoma vsi na enkrat poizkušali predčasno dvigniti svoja sredstva in s tem bančnemu sistemu nakopali izjemno hude, predvsem likvidnostne težave. Banke bodo primorane odprodati dolgoročno premoženje po likvidacijskih vrednostih, s čimer bodo postale insolventne.

Tretjo različico, ki preučuje učinek bilanc stanja, je v svoji študiji ponovno razvil Krugman (1999). Krugman pravi, da je bil v dotedanjih modelih realni vidik gospodarstva popolnoma zanemarjen. Realna deprecijacija namreč slabi bilance stanj v tuji valuti zadolženih podjetij in bank v domačem gospodarstvu. Špekulativni napadi, katerih posledica je padec vrednosti domače valute, posledično slabijo tudi bilance stanj domačih podjetij in bank, saj dolg v tuji valuti, izražen v vrednosti domače valute, izjemno poraste. Tako dogajanje prizadene realni sektor domačega gospodarstva, kar še povečuje pritisk na deprecijacijo ali devalvacijo valute.

3.3 Vloga bank pri širjenju finančne krize

Finančne krize se kažejo predvsem na ravni finančnih inštitucij. Te ustanove so lahko poslovne banke, zavarovalnice, investicijske družbe ali drugi finančni posredniki. Čeprav so lahko generator finančne krize tudi nefinančne inštitucije, je vloga bank v pojavu, razširitvi in reševanju finančne krize še vedno odločujoča. Odločujočo vlogo bank pri širitvi finančne krize je mogoče pojasniti s številnimi argumenti, ti so: razlika v ročnostih med sredstvi (danimi posojili) banke in njenimi viri sredstev (obveznostmi) v bilanci stanja; pomembna vloga bank v plačilnih in kompenzacijskih sistemih; pomembne izpostavljenosti bank na medbančnem, narodnem in mednarodnem trgu. V preteklih desetletjih so banke postale pomembne udeleženke na kapitalskih trgih, s čimer je dosežena povezava med različnimi sestavnimi deli finančnega sistema (Andries, 2009, str. 151).

Banke, kot finančni posredniki, ki prispevajo k učinkovitemu prenosu sredstev iz suficitnih celic do deficitnih celic v gospodarstvu, imajo odločilno vlogo pri razvoju finančnih kriz. Banke lahko širitev finančne krize pospešujejo prek aktivnosti na finančnih trgih, ki lahko vplivajo na obrestne mere, negotovost na trgu in ceno sredstev, poleg tega pa lahko bančne krize tudi preoblikujejo ter poglobijo finančne krize. Allen in Gale (2007, str. 3) sta bančno krizo opredelila kot dovolj težko finančno obdobje, ki lahko privede do erozije večine ali celotnega kapitala v bančnem sistemu.

3.4 Vzroki za krizo bančnega sistema

Allen in Gale (2001, str. 29) sta dokazala, da pojav bančne krize ni odvisen od strukture finančnega sistema, do krize lahko pride v kakršnem koli finančnem sistemu. Pojav bančnih kriz je večinoma odvisen od nivoja razvitosti finančnega sistema gospodarstva. Kaminsky in Reinhart (1999, str. 474) sta v svoji študiji navedla, da je v večini primerov bančnih kriz za obdobje pred krizo značilna pretirana izpostavljenost bank na borzi in nepremičninskem trgu. V skladu z ugotovitvami Demirgüç-Kunt in Detragiache (1998, str. 4) je pojav bančnih kriz, podkrepjen z neučinkovito zakonodajo in visoko stopnjo korupcije, olajšal proces liberalizacije.

Ključna vloga, ki jo nizko kvalitetno poslovanje odigra v pojavu bančnih kriz je bila dokazana v številnih študijah. Dziobek in Pazarbasioglu (1997, str. 11) sta v svoji študiji ugotovila, da so bile pomanjkljivosti pri upravljanju in nadzoru bank eden izmed glavnih vzrokov bančne krize v vseh 24-ih preučevanih sistemskih bančnih krizah. V drugi študiji, osredotočeni na 29 bank, sta Caprio in Klingebiel (1996, str. 3) prišla do zaključka, da je za pojav bančne krize kriva kombinacija makro in mikroekonomskih dejavnikov. Na makro ravni prednjači predvsem recesija v gospodarstvu, medtem ko sta na mikroekonomski ravni ključna dejavnika ponovno slab nadzor nad bankami in nezadostna usposobljenost poslovanja.

Neravnovesja na ravni celotnega bančnega sistema so tesno povezana z makroekonomskimi faktorji, ki so lahko ciklični (gospodarska recesija), ali strukturni (pomanjkljiva bančna regulacija). Makroekonomska nestabilnost predstavlja pomemben dejavnik pri generiranju bančnih kriz. Stabilne makroekonomske razmere, zlasti stabilnost cen, so predpogoj za stabilnost finančnega sistema, še posebej bančnega. Ekspanzivna monetarna in fiskalna politika lahko vplivata na nenadno povišanje kreditne aktivnosti bank, s tem pa tudi na višanje cen sredstev ter kopičenje dolgov. Takih politik ni mogoče izvajati na dolgi rok, zato njihov popravek določa zmanjšanje gospodarske rasti, znižanje cene sredstev, težave pri servisiranju dolgov in končno še nesposobnost odplačila dolgov, kar ima izredno negativen vpliv na bančni sistem. Zunanje makroekonomske razmere, kot so na primer neugodne spremembe deviznega tečaja, še dodatno pospešujejo razvoj bančne krize (Andries, 2009, str. 153).

Strukturne evolucije lahko predstavljajo dodaten pomemben dejavnik pri pojasnjevanju bančnih kriz. Obstoj usklajenega pravnega sistema in trdnega nadzora je predpogoj za stabilen bančni sistem. Liberalizacija na bančnem trgu sproža zaostrovanje konkurence in nevarnost za obstoj inštitucij, ki so bile prisotne na trgu do liberalizacije. Finančne inovacije imajo lahko negativen učinek, zlasti v primerih, kjer hiter razvoj novega produkta ni ustrezno podprt z ustreznim znanjem o njegovem upravljanju (Andries, 2009, str. 153).

Dornbusch in Giavazzi (1999, str. 41) sta v svoji študiji navedla tri glavne vzroke za pojav sistemske bančne krize. Manifestirajo se lahko posamezno ali vsi naenkrat, kar za prizadeto državo predstavlja najbolj črn scenarij. Prvi razlog je usmerjeno posojanje (angl. *directed lending*), kjer gre predvsem za šibko upravljanje s kreditnim tveganjem v bankah. Banke posojila odobravajo brez ustreznega preverjanja posojilojemalcev, zaradi česar se izpostavljajo pretiranemu obsegu tveganja. Ta razlog se pojavlja večinoma v državah, kjer so banke v pretežno državnem lastništvu in služijo kot inštrument za implementacijo ekonomskih in fiskalnih politik.

Drugi vzrok, ki ga navajata avtorja, je pojav močnih makroekonomskih šokov, ki lahko prizadenejo delujoč bančni sistem. V primeru, da stroški financiranja bank nenadoma porastejo, po drugi strani pa banke sredstva izposojajo po fiksnih obrestnih merah, morajo biti banke pripravljene na nevarnost potencialnih izgub, ki jih bodo deležne ob refinanciranju najetih posojil. V kolikor se taka situacija zavleče za daljše obdobje, se lahko zgodi da bankam zvedeni vrednost kapitala. Velika verjetnost je tudi, da bančni sistem prizadene valutna kriza. V tem primeru bodo dolžniki bank, ki so si izposojali sredstva v tuji valuti, deležni izjemnih kapitalskih izgub zaradi spremembe tečaja tuje valute. Težavna situacija strank se bo v prvi vrsti odražala tudi v celotnem poslovanju banke, saj se jim bo občutno poslabšala kvaliteta kreditnega portfelja. Podobno situacijo kot stranke bodo doživele tudi banke, ki so si na mednarodnem finančnem trgu izposojale sredstva v tuji valuti in se niso ustrezno zavarovale pred tveganji njene spremembe.

Tretji vzrok za pojav bančnih kriz je povezan z deregulacijo podkrepljeno s šibkim nadzorom. V fazi pred deregulacijo so domače banke zaščitene pred konkurenco tujih bank in drugih domačih ali tujih finančnih posrednikov. V fazi ko na trgu pride do deregulacije in se omejitve za konkurenco sprostijo, domači trg preplavijo nove neregulirane banke ali finančni posredniki z izjemno dobro bilančno sliko. Prišleki bodo lahko trgu ponudili bistveno nižje obrestne mere, s čimer bodo stare banke lahko financirale le bolj tvegane projekte, ki jih nove ne bodo. Tudi obstoječe stranke bodo pričele odhajati, kreditni portfelj bo pričel vztrajno slabeti, povišali se bodo stroški refinanciranja in samo vprašanje časa je, kdaj bo pošel ves kapital.

3.5 Stroški in posledice krize bančnega sistema

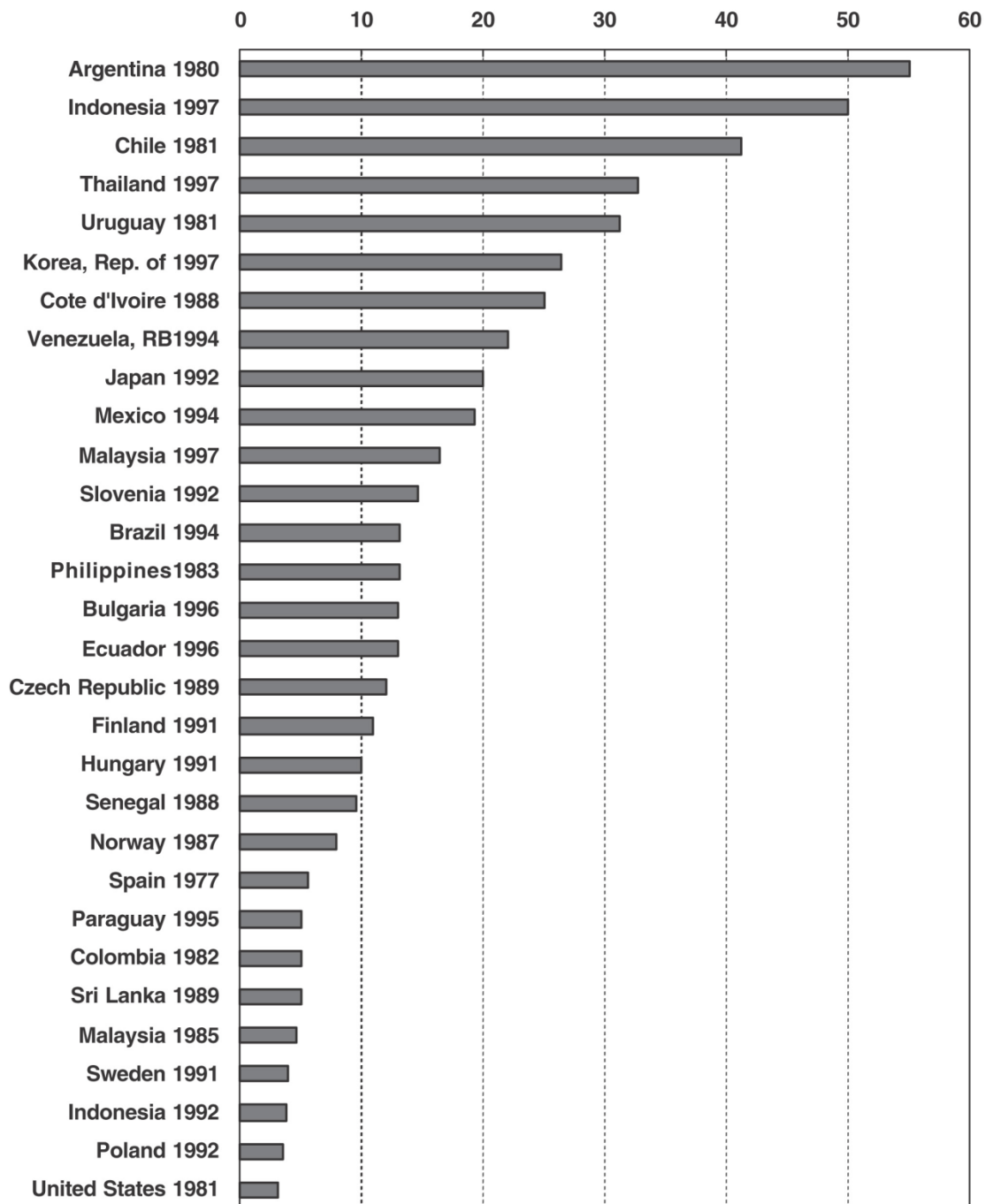
V zadnjih desetletjih je večina držav doživela krizo bančnega sistema. Njegova obnova in oživitev običajno povzroči izjemno visoke stroške, tako direktne, stroške za davkoplačevalce, kot indirektne, stroške zaradi izgube gospodarske rasti. V ekonomski teoriji so nastale številne študije o tem, kako čim bolj omejiti stroške kriz, v praksi pa večina teh študij ni preverjena, tako da so tudi njihovi učinki precej vprašljivi.

Honohan in Klingebiel (2000, str. 3) sta v svoji študiji štiridesetih držav, katere je prizadela bančna kriza, ugotovila, da je povprečen strošek države oziroma davkoplačevalcev za reševanje bančnega sistema znašal 12,8% bruto domačega proizvoda. V razvijajočih se gospodarstvih so bili povprečni stroški še precej višji in sicer 14,3%. Laeven in Valencia (2008, str. 24) sta prišla do podobnih ugotovitev, saj v njuni študiji povprečni stroški reševanja bančnega sistema znašajo 13,3% bruto domačega proizvoda. Nekatero krizo so od države zahtevale ekstremno visoke stroške, zlasti Argentina in Čile so v zgodnjih osemdesetih za prestrukturiranje bančnega sistema namenile od 40% do 55% bruto domačega proizvoda. Tudi kriza vzhodno azijskih držav iz konca devetnajstega stoletja je zahtevala stroške v višini od 20% do 55% bruto domačega proizvoda (Slika 5).

Fiskalni stroški vsekakor niso edini stroški, ki jih je potrebno upoštevati pri preučevanju bančnih kriz. V primeru težav bančnega sistema običajno pride do kreditnega krča, kar strankam ovira dostop do finančnih sredstev. Iskanje novih virov financiranja izven bančnega sistema pa je zaradi vsesplošne krize praktično nemogoče. To pomeni, da morajo biti investicije in novi projekti, tudi najmanj tvegani, odpovedani ter prestavljeni na nedoločeno prihodnje obdobje. Odlaganje projektov in pomanjkanje novih investicij neposredno vpliva na nižjo gospodarsko rast in višjo brezposelnost v državi. Velike mednarodne korporacije lahko učinke takega stanja ublažijo z zadolževanjem v tujini, medtem ko bodo mala podjetja, ki so običajno v celoti odvisna od bančnega financiranja, enostavno propadla. Padeč v rasti bruto domačega proizvoda ali celo recesija zaradi krize v bančnem sektorju lahko državo hitro stanejo tudi 10% bruto domačega proizvoda (Dornbusch & Giavazzi, 1999, str. 43).

Laeven in Valencia (2008, str. 25) pravita, da so lahko izgube gospodarske rasti zaradi bančne krize izjemno visoke, v povprečju 20% bruto domačega proizvoda v prvih štirih letih po krizi. Ugotavljata tudi, da obstaja negativna korelacija med stroški izgube gospodarske rasti in fiskalnimi stroški, kar pomeni, da bodo državo stroški bančne krize vsekakor bremenili, v eni ali drugi obliki. Država bi tudi ob neizraziti finančni pomoči bančnemu sektorju zabeležila fiskalne izgube zaradi manjšega obsega obračunanih davkov, česar vzrok je nižja gospodarska aktivnost v državi.

Slika 5: Primerjava stroškov bančnih kriz po izbranih državah, v odstotkih BDP

Vir: Emerald – Global Publisher, 2013.

4 PRESTRUKTURIRANJE BANČNEGA SISTEMA

V zadnjih štirih desetletjih so se po svetu pripetile številne bančne krize in posledično propadi različnih poslovnih bank. Caprio in Klingebiel (1996) sta od poznih sedemdesetih let dvajsetega stoletja dokumentirala 117 različnih prizorov sistematičnih bančnih kriz in 51 pojavov nesistematičnih kriz v rastočih in razvijajočih se trgih. V primerjavi različnih kriz sta prišla do zaključka, da so v povprečju stroški krize presegali 10% bruto domačega proizvoda, ter da je bila kreditna aktivnost bank izjemno nizka še dolgo po pojavu krize.

Pri reševanju bančnih kriz se oblasti o ustrezni strategiji odločajo na podlagi analize stroškov in koristi, ki jih različni načini intervencije prinašajo. Običajno so glavne prednosti intervencije preprečevanje motenj plačilnega sistema, ohranjanje zaupanja v preostali del bančnega sistema in zagotavljanje nadaljnjega kreditiranja gospodarstva s strani bank. Glavno vodilo pri izbiri prave intervencije je vsekakor minimizacija fiskalnih stroškov države in preprečevanje moralnega hazarda. Moralni hazard se pojavlja predvsem v primeru, če bi država bankam v težavah nudila večjo pomoč, kot jo le te pričakujejo. Taka intervencija bi banke spodbudila k izbiri še bolj tveganih naložb v prihodnosti, po krizi, saj bi se zanašale na ponovno intervencijo države v primeru težav. Oblasti v državi morajo tako tehtati med ohranjanjem stabilnosti danes in ogrožanjem bodoče finančne stabilnosti zaradi povečanega moralnega hazarda. (Hoggart, Reidhill & Sinclair, 2003, str. 9).

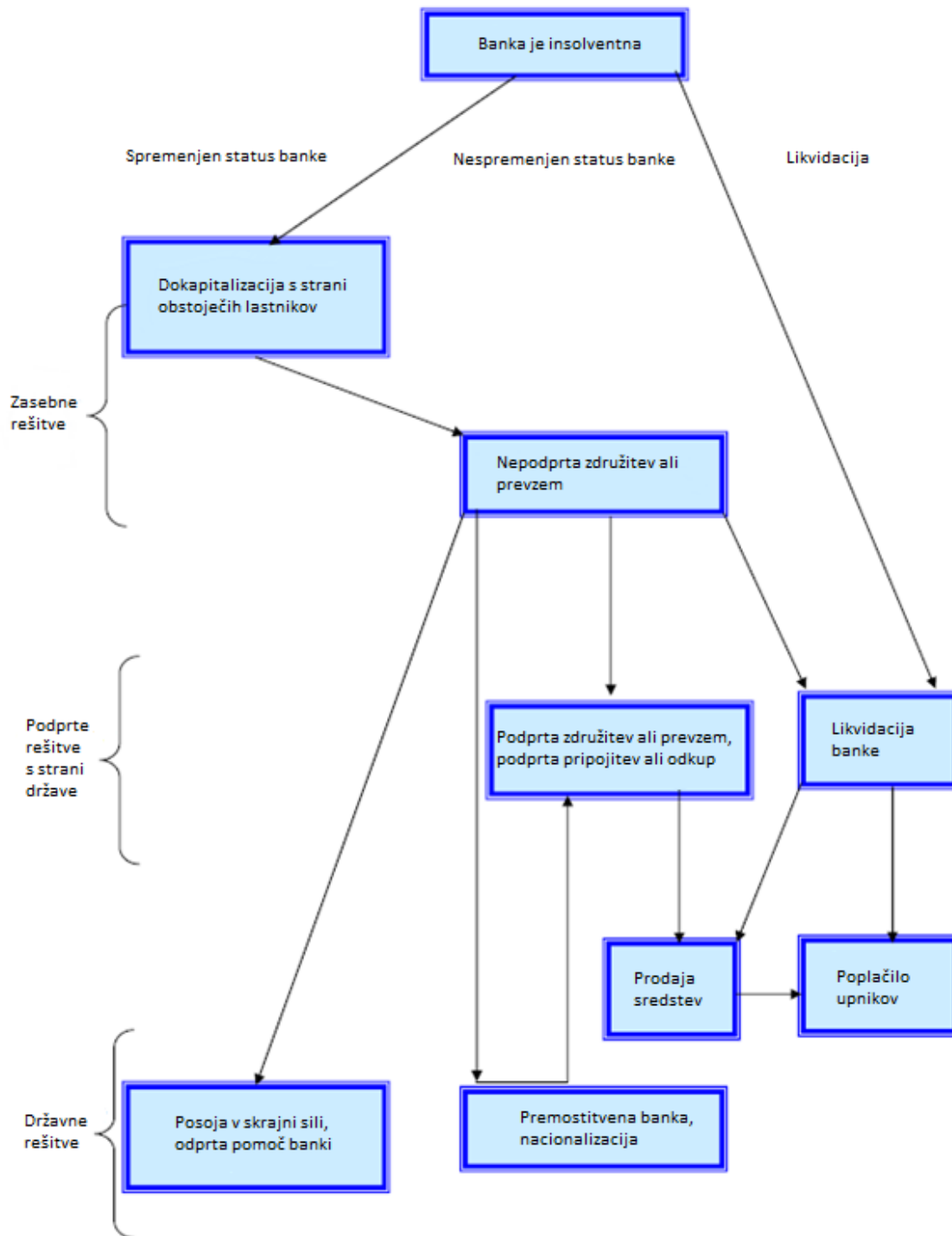
4.1 Izbira pravega modela prestrukturiranja bančnega sistema

Država pri izbiri pravega modela prestrukturiranja bančnega sistema sledi minimizaciji fiskalnih stroškov, zaradi česar mora biti model usmerjen v reševanje vpliva insolventnosti bank na finančni sistem, ne pa v reševanje vzroka insolventnosti. Vzroki krize so v tem pogledu nepomembni, so v večini stvar zgodovinarjev in politikov, ne pa ekonomistov, ki želijo rešiti finančni sistem pred propadom. Glavno vodilo mora biti pripeljati bančni sistem v podoben položaj kot pred krizo, torej v okolje, kjer se tokovi kapitala prerezporejajo na učinkovit način in varčevalci izražajo polno zaupanje v bančni sistem. Ključni akterji pri izbiri modela prestrukturiranja se morajo zavedati, da bo imel vsak danes sprejeti ukrep posledice tudi v prihodnosti. Vsak ukrep pošlje na trg signal, ki ga bodo udeleženci na trgu vgradili v svoja pričakovanja v primeru naslednje krize (Santomero & Hoffman, 1998, str. 7).

Na izbiro modela reševanja bank ima precejšen vpliv tudi obseg same težave v bančnem sistemu. V ekonomski teoriji velja prepričanje, da bi neuspeh moral sprožiti hiter in brutalen odziv. Zasebne družbe naj bi same nosile posledice propada. Vendar je tak rezultat večinoma uresničljiv le v teoriji in ni nikoli uporabljen v praksi. Dejansko mora regulator, preden se odloči za morebitno likvidacijo ali stečaj določene družbe, preveriti stanje celotnega sektorja, pa tudi stanje celotnega finančnega sistema. Možnosti reševanja

le določene institucije so bistveno drugačne od možnosti reševanja celotnega sistema. Regulator lahko v skladu z ekonomsko teorijo določeno institucijo po hitrem postopku likvidira, ter s tem zadovolji upnike, v primeru težav celotnega sistema pa regulator nima interesa povzročiti kolapsa celega bančnega sistema (Santomero & Hoffman, 1998, str. 8).

Slika 6: Metode prestrukturiranja bančnega sistema

Vir: G. Hoggart, J. Reidhill & P. Sinclair, *On the Resolution of Banking Crises: Theory and Evidence*, 2003, str. 13.

Obstajajo številne možnosti reševanja insolventnih bank (Slika 6). Ena skrajnost je dokapitalizacija banke s strani obstoječih lastnikov, druga pa njena likvidacija z odprodajo naložb in delnim ali celotnim poplačilom varčevalcev in drugih upnikov. Med temi ekstremi so še številne druge opcije, od pripojitve banke k drugi banki do intervencije države, ki je lahko v obliki spodbude zasebnemu sektorju pri reševanju banke, finančne podpore ali nacionalizacije banke (Hoggart et al., 2003, str. 10).

V primeru finančne stiske banke je prednostna naloga iskanje rešitve v zasebnemu sektorju oziroma pri obstoječih lastnikih. Le ti so v položaju, kjer bodo kot prvi absorbirali morebitne izgube, s čimer se v tej fazi prihranijo javna sredstva. V primeru ko je banka blizu insolventnosti, regulator obstoječe lastnike pozove k dokapitalizaciji, s čimer bi banki zagotovili nadaljnje delovanje. V kolikor ti niso sposobni zagotoviti zadostnih finančnih virov, lahko pride do prevzema s strani druge banke, kjer pa največje izgube utrpijo ravno obstoječi lastniki in vodstvo banke. V kolikor se za rešitev banke na najde rešitve v zasebnem sektorju, se država odloča med njeno likvidacijo ali posegom z namenom njenega reševanja. Ta je lahko v obliki poroštev ali začasne nacionalizacije (Hoggart et al., 2003, str. 10).

4.2 Prestrukturiranje bančnega sistema brez intervencije države

4.2.1 Nespremenjen status banke

V primeru skorajšnje insolventnosti banke je naloga regulatorja, da najprej ugotovi, ali je možna sanacija banke brez državne pomoči. Glede na stanje v banki lahko regulator ubere različne načine in ukrepe, s katerimi bo preprečil insolventnost banke. Eden najmilejših ukrepov je banki prepovedati financiranje določenih, bolj tveganih panog ali tujine. Običajno pa sledijo še zahteve regulatorja o **dokapitalizaciji s strani obstoječih lastnikov** ali drugih povezanih udeležencev. Pogoste so tudi zahteve po zamenjavi posloводства ter zahteve po operativnih spremembah v delovanju banke (Hoggart et al., 2003, str. 10).

4.2.2 Spremenjen status banke

V kolikor obstoječi lastniki ali drugi povezani udeleženci niso sposobni ali zainteresirani ugoditi zahtevam regulatorja po dokapitalizaciji, je naslednja faza v reševanju banke njena **združitev ali prevzem** (angl. *unassisted merger and acquisition*) s strani druge, finančno bolj stabilne poslovne banke. V fazi združitve ali prevzema je najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na uspešnost postopka, višina potencialnih izgub, ki jih v svojem portfelju skriva prevzeta banka. Pred izvedbo transakcije je potrebno izjemno natančno izmeriti višino izgube, saj je od te odvisno ali bo imela prevzemna banka zadostno višino kapitala, s katero bo lahko krila vse bodoče izgube prevzete banke (Hoggart et al., 2003, str. 11).

Regulatorni organ običajno spodbuja združitve in prevzeme kjer država ne sodeluje, saj so s takim načinom reševanja bank prihranjeni stroški davkoplačevalcem. Spodbude niso v denarni obliki, ampak v obliki nefinančnih spodbud, kot so ustvarjanje ugodnih pogojev za združitve, večja popustljivost pri doseganju regulatornih zahtev po združitvi ter odobravanje nevsakdanjih računovodskih rešitev pri knjiženju kupljenih sredstev. Bistvena prednost takega načina reševanja banke so, kot že rečeno, ničelni stroški za državo ter neprekinjen servis za stranke problematične banke. Glavna slabost pa je, da lahko zaradi slabe ocene ob nakupu prevzeta banka svoje težave prenese na prevzemno banko in jo s tem spravi v finančno stisko (McGuire, 2012, str. 8).

4.3 Likvidacija¹

V primeru, da združitve z drugo banko ni mogoča oziroma za to ni interesa, je ena od možnosti, ki jih ima regulator na voljo, **likvidacija** banke. V postopku likvidacije banko razglasijo za insolventno, jo zaprejo, varčevalce pa poplačajo. Nadalje likvidacijski upravitelj likvidira celotno premoženje in naložbe banke. Nezavarovani varčevalci in drugi upniki so poplačani le v primeru, če likvidacijska masa presega višino terjatev zavarovanih upnikov (Hoggart et al., 2003, str. 11).

Regulator se zelo redko odloči za likvidacijo, saj imajo banke edinstveno vlogo v finančnem sistemu države. Morebitna izguba zaupanja v bančni sistem zaradi likvidacije ene banke lahko vodi v občutno ekonomsko krizo v državi. Po drugi strani pa lahko nasprotovanje likvidaciji banke s strani regulatorja privede do moralnega hazarda v bančnem sistemu. V kolikor se regulator odloči, da bo namesto likvidacije banki nudil pomoč, predstavlja to v praksi nagrajevanje neučinkovitih bank. Ob takem dojemanju bo večina bank na trgu postala neučinkovite oziroma bo vlagala v bistveno bolj tvegane naložbe zaradi prepričanja, da jih regulator ne bo likvidiral, ampak jim nudil pomoč v primeru težav (Santomero & Hoffman, 1998, str. 15).

4.4 Prestrukturiranje bančnega sistema z intervencijo države

4.4.1 Nespremenjen status banke

Osnovni ukrep, ki ga lahko izvede regulator v primeru ugotovljene šibkosti poslovne banke oziroma njenega neizpolnjevanja regulatornih zahtev je imenovanje **prisilne uprave** (angl. *temporary administration*). Prisilna uprava običajno nadomesti dotedanjo upravo banke, medtem ko lastništvo banke ostane nespremenjeno. Namen nove uprave je prevzem odgovornosti za redno poslovanje banke z namenom stabiliziranja njenega poslovanja. Novo vodstvo banke običajno izvede tudi skrben pregled, s katerim oceni realno stanje v banki, ter predlaga nadaljnje ukrepe za izboljšanje finančne slike v družbi. V skrajni sili

---

¹ S pojmom likvidacija sta mišljena tako likvidacija kot stečaj banke.

lahko predlaga celo likvidacijo. V trenutku, ko regulator oceni, da je prisilna uprava opravila svoje delo, oziroma ko se rezultati banke izboljšajo, regulator lastnikom dovoli ponovno imenovanje posloводства po lastni izbiri. Ključna slabost pri tem načinu prestrukturiranja banke so morebitne motnje, ki jih lahko povzročajo obstoječi lastniki prisilnim upraviteljem banke, ter s tem ovirajo njihov delovanje (McGuire, 2012, str. 10).

V primeru potencialne nevarnosti, da bi finančna šibkost določene banke prešla v sistemsko bančno krizo, lahko centralna banka v državi za določeno obdobje opravlja funkcijo **posojilodajalca v skrajni sili** (angl. *lender of last resort*). Podpora v obliki likvidnih sredstev lahko banki v težavah zagotovi potreben čas za oceno osnovnega položaja solventnosti ter za iskanje alternativne strategije reševanja banke. Čeprav je posojanje v skrajni sili namenjeno le nelikvidnim, vendar solventnim bankam, je v praksi, v času ki je na voljo, izjemno težko razlikovati med tem ali je banka samo nelikvidna ali tudi insolventna. Mehanizem posojanja v zadnji sili mora biti vzpostavljen tako, da je posojanje časovno omejeno in pogojno, ter da se centralna banka zavaruje pred morebitnimi izgubami z pridobitvijo ustreznih zavarovanj za dana posojila (Hoggart et al., 2003, str. 12).

O **prosti pomoči banki** (angl. *open bank assistance*) govorimo ko država zagotavlja finančno podporo banki v finančni stiski, brez da bi kakorkoli vplivala na obstoječo lastniško strukturo. Pomoč je lahko v obliki danih posojil, odkupa slabih naložb ali polaganja depozitov na račun banke, vse z namenom, da lahko banka nemoteno posluje. Ob pridobitvi proste pomoči se morajo obstoječi lastniki zavezati, da jo bodo prednostno poplačali, v kolikor se finančna slika banke izboljša. Običajno država tudi zahteva zamenjavo posloводства banke ter omeji izplačilo bonusov in dividend. McGuire (2012, str. 10) kot najpogostejša načina zagotavljanja proste pomoči bankam navaja:

- **Kapitalski in drugi dolžniški inštrumenti.** Pri tej obliki proste pomoči država od problematičnih bank odkupi vrsto finančnega inštrumenta, ki predstavlja nekakšno obliko kapitala banke, ter v zameno banki izda zadolžnico. Izdan inštrument za regulatorne namene šteje kot začasna oblika kapitala, ter ga ob izboljšanju finančnega položaja banke zamenjajo s pravim prvovrstnim kapitalom. Dokler poslovna banka koristi to obliko pomoči mora spoštovati dane omejitve, kot so prepoved izplačila dividend, prepoved odpiranja novih poslovalnic, prepoved izplačila nagrad, itn. Popolno poplačilo pomoči je običajno naravnano na petletno obdobje, lahko pa lastniki banke z dokapitalizacijo ali združitvijo z drugo banko pomoč predčasno poplačajo ter se s tem izognejo omenjenim omejitvam.
- **Kapitalska popustljivost.** V določenih okoliščinah se lahko dobro vodena banka znajde v težavah zaradi nestabilnih ekonomskih razmer na lokalnem trgu, s čimer se poslabša kvaliteta njenih naložb. Še posebej izraziti primeri so, ko ima banka večino svojih naložb zgoščenih v določenem sektorju, ki ga prizadene kriza. V takih primerih,

ko so krivec za težek finančni položaj poslovne banke slabe ekonomske razmere v določenem sektorju in ne slabo poslovanje ali izplačilo čezmernih dividend, lahko nadzorni organ banki začasno oprosti nedoseganje nekaterih kapitalskih zahtev. Postopek je strogo nadzorovan in omejen le na tiste institucije, za katere regulator ocenjuje, da so sposobne preživeti in poslujejo v skladu z vsemi drugimi regulatornimi predpisi.

Prosta pomoč banki se v današnjem času izjemno redko uporablja. Razlog temu je dojemanje v javnosti in med manjšimi bankami, da ta oblika pomoči ni pravična, saj je v večini namenjena le največjim, sistemsko pomembnim bankam. Ob tem pa taka oblika pomoči običajno ne spada med najcenejše z vidika stroškov za davkoplačevalce, zaradi česar jo uporabljajo le v skrajnih razmerah, ko lahko propad določene poslovne banke ogrozi celoten bančni sistem (Ragalevsky & Ricardi, 2009, str. 882)

4.4.2 Spremenjen status banke

Reševanje banke v težavah pogosto vključuje s strani države **podprto združitve ali prevzem** (angl. *assisted merger and acquisition*). Transakcija se lahko konča z drugo poslovno banko ali, če to dovoljuje zakon, drugo vrsto finančne institucije. Združitve zagotavlja nepretrganost poslovanja tako za posojilojemalce kot tudi upnike in varčevalce. Strukturirana je lahko na različne načine, odvisno od velikosti in kompleksnosti banke v težavah, zahtev regulatorja o omejitvah financiranja in časa, ki je pretekel od pričetka finančnih težav banke. McGuire (2012, str. 8) pravi, da do podprte združitve ali prevzema lahko pride le v primeru, ko banka v finančni stiski na trgu še vedno normalno posluje, vendar bi lahko v prihodnosti prišlo do njene insolventnosti. S to tehniko zamenjajo lastništvo banke in njeno organizacijsko strukturo, kar naj bi pozitivno vplivalo na njeno nadaljnje poslovanje. V primeru insolventnosti banke je verjetnost uspeha podprte združitve ali prevzema bistveno manjša. Država se v tem primeru raje odloči za prodajo poslovne banke v finančnih težavah po delih s **podprtim odkupom ali pripojitvijo** (angl. *purchase and assumption*). V tem primeru banko razdelijo, posebej lahko odprodajo depozite, poslovalnice ter naložbe (Hoggart et al., 2003, str. 12).

Do podprte združitve ali prevzema lahko pride v primeru, da na trgu ne obstaja interesent, ki bi banko prevzel samostojno. Podpora, ki jo nudi država, je predvsem v obliki nakupa prednostnih delnic ali zagotavljanja zadostne višine kapitala, ki bi prevzemni banki omogočil absorbirati vse potencialne izgube prevzete banke. Finančna pomoč mora biti skrbno načrtovana, tako da lastniki prevzemne banke od njenega prejetja nimajo presežnih ekonomskih koristi. Bistvena prednost te tehnike reševanja banke v težavah je, da prevzemna poslovna banka prevzame celotno bilanco banke v težavah, pri čemer ne prihaja do kakršnih koli motenj pri servisiranju strank prevzete banke. Slabost omenjenega procesa se pa kaže predvsem v potrebnem strogem nazoru regulatorja, kateri mora zagotoviti, da bo prevzemna banka skrbno upravljala v združitvi pridobljene posle in bo

delovala v skladu z interesi države z vidika njenega vložka v združeno banko (McGuire, 2012, str. 9).

Odkup ali pripojitev je eden izmed najbolj učinkovitih načinov reševanja insolventne banke. Ta tehnika vključuje odkup nekaterih ali vseh sredstev propadle banke in dela ali vseh njenih obveznosti. Za regulatorja je to najbolj učinkovita in preprosta oblika reševanja banke, saj ne vključuje zapletenih administrativnih procesov za poplačilo zavarovanih varčevalcev. Vloge teh se najprej prenesejo na drugo banko udeleženo v procesu, pri čemer tudi ne prihaja do daljših motenj dostopnosti do sredstev za varčevalce. Hoggart et al. (2003, str. 12) pravijo, da pri tem procesu lastniki izgubijo vse svoje naložbe v propadlo banko, delno pa lahko svoje naložbe izgubijo tudi nezavarovani upniki, kar je odvisno od oblike odkupa ter vrednosti naložb propadle banke. McGuire (2012, str. 7) ločuje naslednje oblike odkupa ali pripojitve med dvema bankama:

- **Osnovni odkup ali pripojitev.** V tem primeru gre za odkup ali pripojitev le nekaterih naložb banke v finančni stiski. Običajno gre za prevzem najbolj likvidnih naložb in enako višino obveznosti banke, ki lahko le delno ali v celoti vključujejo depozite. Želja regulatorja je, da bi prevzemna banka prevzela še nekoliko več obveznosti, za kar ji bo regulator doplačal razliko ali izdal obveznico.
- **Odkup ali pripojitev celotne banke.** Banka prevzemnica odkupi celoten portfelj propadle banke. Prednost te metode je v manjšemu izdatku kupnine ob nakupu ter manjših angažiranih sredstvih za poznejšo likvidacijo.
- **Modificiran odkup ali pripojitev.** Poleg najbolj likvidnih naložb gre pri tej vrsti transakcije za odkup večine neproblematičnih naložb banke in danih hipotekarnih posojil. Obročna in hipotekarna posojila običajno prevzemniku zagotovijo bazo dobrih posojil in torej tudi strank z depozitnimi računi.
- **Odkup ali pripojitev s prodajno opcijo** (angl. *put option*). Z namenom zagotovitve večjega interesa pri odkupu sredstev propadle banke lahko regulator v proces prodaje vključi tudi prodajno opcijo na odkupljena sredstva. Ta daje kupcu pravico, da v določenem časovnem obdobju vrne tista sredstva oziroma naložbe, ki jih ne želi obdržati. Slabost tega načina je, da naložbam ki jih kupec po nakupu ne želi obdržati, v določenem obdobju ne posvečajo nobene pozornosti. Tako lahko te še nadalje oslabijo, kar v nadaljnji fazi praktično onemogoča njihovo prodajo ali izterljivost. Prodajana opcija daje prevzemni banki možnost izbire le najboljših sredstev oziroma naložb.
- **Odkup ali pripojitev z zbirom sredstev** (angl. *asset pools*). Odkup ali pripojitev je možno izpeljati tudi z zbirom istovrstnih sredstev ali naložb. Običajno se v skupke zberejo naložbe z enakimi plačilnimi pogoji, enako ročnostjo ali naložbe v okviru iste geografske lokacije. Delijo jih lahko tudi med redno servisirana in slaba posojila. Zbire

sredstev lahko tržijo ločeno od depozitov, ter s tem potencialnim kupcem omogočajo, da izberejo tiste, ki se najbolj ujemajo z njihovim poslovnim modelom. Bistvena prednost takega modela je, da trženje pritegne bistveno več morebitnih kupcev, kar v končni fazi pomeni višji obseg prodanih naložb propadle banke. Glavno slabost pa predstavlja diskont, potreben za prodajo posameznih zbirov, ki v seštevku običajno presega diskont za prodajo celote.

- **Odkup ali pripojitev z delitvijo izgube.** Pri tej vrsti odkupa ali pripojitve kupec in država skleneta sporazum o delitvi morebitnih prihodnjih izgub na določeno vrsto premoženja. Z omejevanjem tveganja za kupca lahko država privabi več ponudnikov za odkup premoženja propadle poslovne banke. Običajno je kupec upravičen do povračila dela stroškov upravljanja odkupljenega premoženja ter kritja dela izgub v kolikor do njih pride. Mehanizem pokrivanja potencialnih izgub je naravnan tako, da kupca spodbuja k čim bolj učinkovitem upravljanju odkupljenega portfelja. Ključna prednost te tehnike je, kot že navedeno, da privabi večje število kupcev ter s tem v končni fazi zagotovi višjo ceno za odkupljeno premoženje. Glavna slabost je, da mora kupec za čas trajanja sporazuma o delitvi izgub tesno sodelovati z regulatorjem ter opravljati v sporazumu naložene naloge, kar v končni fazi znižuje privlačnost te tehnike odkupa za kupca.

V kolikor do resnih težav banke pride v izjemno kratkem času, brez kakršnega koli predhodnega signala, lahko država kot način reševanja take banke izbere ustanovitev **premostitvene banke** (ang. *bridge bank*). Taki primeri so predvsem odkritje prevar znotraj bančnega poslovanja ali nenadna likvidnostna kriza poslovne banke. Ta sistem je v osnovi različica odkupa ali pripojitve, saj premostitvena banka nastopa kot kupec celotnih sredstev prizadete poslovne banke. Država s tem pridobi na času, v katerem lahko temeljito oceni vrednost premoženja ter spelje ustrezne postopke prodaje drugim kupcem. Običajna življenjska doba premostitvene banke znaša eno do dve leti, v času svojega delovanja pa je tako kot vse druge poslovne banke podvržena vsem zahtevam s strani regulatorja. Premostitvena banka je zasnovana za delovanje na konservativen način, s ciljem ohranjanja vrednosti blagovne znamke propadle banke in pripravo banke ali njenih posameznih delov za končno prodajo zasebnemu kupcu. Priprava banke na prodajo lahko zahteva prestrukturiranje danih posojil ter upravljanje drugih naložb z namenom povečanja njihove vrednosti, s čimer bo banka postala še bolj privlačna za potencialne zasebne kupce. Ključna prednost tega modela je, da lahko država na hitro odreagira, ko je to potrebno, zaradi ohranitve vrednosti blagovne znamke banke, ki ima resne, ne pa tudi usodne težave v svojem delovanju. Tak model ni smiseln v kolikor banka nima občutnejše vrednosti blagovne znamke, v takem primeru je boljša opcija takojšnja likvidacija. V določenih državah je ustanovitev premostitvene banke namenjena le reševanju sistemsko pomembnih bank. Glavna slabost tega modela je, da upravljanje premostitvene banke zahteva izjemno velik angažma delovne sile ter konstantno likvidnostno podporo s strani države. V kolikor vrednost blagovne znamke ni izračunana pravilno in je posledično prodajna cena nižja od

pričakovane, so lahko stroški reševanja banke s tem modelom celo višji od stroškov takojšnje likvidacije (McGuire, 2012, str. 10).

Finančne težave določene poslovne banke so lahko tako obsežne, da niti eden od že omenjenih načinov prestrukturiranja ne bi bil učinkovit. Običajno gre za težave večjih, sistemsko pomembnih bank, katere zaradi obsega svojih težav potrebujejo izjemno visoke kapitalske vložke, ki jih zasebni sektor ni sposoben zagotoviti. Zaradi sistemske pomembnosti in morebitnega negativnega vpliva na celoten bančni sektor mora država banko kljub vsemu sanirati, pri čemer kot skrajni ukrep v poštev pride le **nacionalizacija** banke. Država s tem ukrepom postane lastnica banke. Uporaba tega modela v praksi variira od države do države. Nekatere, kot na primer ZDA, so izrecno proti takim ukrepom, medtem ko države v Evropi tak ukrep bistveno lažje izvedejo. Glavni očitke proti procesu nacionalizacije je, da se poslovna banka pod vplivom države prelevi v birokratsko ustanovo, ki le s težavo konkurira ostalim zasebnim bankam ter tako posledično izgublja tržni delež in dobičkonosnost. V kolikor v praksi do tega dejansko tudi pride, bo proces ponovne privatizacije bistveno otežen, oziroma bo ponujena cena za odkup banke bistveno nižja (Santomero & Hoffman, 1998, str. 10).

Če do nacionalizacije banke kljub vsemu pride, bi morala biti prednostna naloga države banko v čim krajšem času prestrukturirati, ter jo nato skozi ponoven proces privatizacije prodati zasebnemu lastniku. V svoji empirični študiji so La Porta, Lopez-De-Silanes in Shleifer (2002, str. 290) dokazali, da se razvite in nerazvite države z državnim lastništvom v poslovnih bankah, ekonomsko in finančno razvijajo počasneje od držav, v katerih država ne nastopa kot lastnik poslovnih bank.

Tabela 3: Koga doletijo izgube pri različnih modelih prestrukturiranja bančnega sistema

Način prestrukturiranja	Lastniki	Upniki	Davkoplačevalci	Poslovodstvo	Zaposlenci
	Izgubijo denar	Izgubijo denar	Izgubijo denar	Izgubijo zaposlitev	Izgubijo zaposlitev
Dokapitalizacija s strani obstoječih lastnikov	NE	NE	NE	VERJETNO	MOŽNO
Združitev ali prevzem brez pomoči države	VERJETNO	VERJETNO	NE	DA	DA
Likvidacija	DA	DA, NEZAVAROVANI	NE	DA	DA
Prisilna uprava	NE	NE	NE	DA	NE
Država kot posojilodajalec v skrajni sili	NE	NE	MOŽNO	VERJETNO	VERJETNO
Odprta pomoč banki	NE	NE	VERJETNO	VERJETNO	VERJETNO
Podprta združitev ali prevzem	VERJETNO	MOŽNO	DA	DA	VERJETNO
Podprt odkup ali pripojitev	DA	DA, NEZAVAROVANI	MOŽNO	DA	DA
Premostitvena banka	DA	MOŽNO	DA	DA	MOŽNO
Nacionalizacija	DA	MOŽNO	DA	DA	MOŽNO

Vir: S. Heffernan, Modern Banking, 2010, tabela 7.1.

4.5 Slaba banka

Poleg zgoraj naštetih načinov prestrukturiranja bank se je v osemdesetih letih devetnajstega stoletja uveljavil tudi način prestrukturiranja, ki predvideva delitve bančnega portfelja na slabo banko (angl. *bad bank*) in dobro banko (angl. *good bank*). Ta metoda je bila od tedaj v praksi uporabljena že večkrat in v večini služila za pripravo banke v težavah na njeno nadaljnjo odprodajo. V osnovi gre pri tem modelu za delitev celotnega portfelja banke na dva dela, na dobri del, kjer se nahajajo dobra, redno servisirana posojila in ostale donosne naložbe, ter slabi del, kjer se nahajajo slaba posojila in ostale nedonosne naložbe. Prvenstveni namen delitve je, da lahko banka, očiščena nedonosnih naložb, posluje bolj učinkovito ter lažje zbere oziroma privabi nov, svež kapital in to po nižji zahtevani stopnji donosa. Po drugi strani pa se lahko slaba banka posveti upravljanju nedonosnih naložb in končni likvidaciji celotnega portfelja (Santomero & Hoffman, 1998, str. 14).

4.5.1 Interna slaba banka

V času gospodarske ekspanzije se poslovne banke zaradi želje po nadpovprečnih dobičkih odločajo za bistveno bolj tvegane naložbe, saj te prinašajo večji donos. V primeru krize pa večina teh naložb postane nedonosnih, zaradi česar predstavljajo za banko potencialno nevarnost z vidika njenega obstoja. Z željo po minimizaciji potencialnih prihodnjih izgub, banke običajno najprej same poizkušajo najti način, kako portfelj očistiti nedonosnih naložb. Ena od možnosti je ustanovitev lastne, interne slabe banke. S tem procesom želijo banke očistiti lastne bilance stanja, zaščititi izkaz poslovnega izida pred morebitnimi izgubami ter maksimirati vrednost oddeljenih naložb.

Martini et al. (2009, str. 7) pravijo, da lahko poslovne banke na interno slabo banko prenesejo dve vrsti naložb:

- Nedonosne naložbe oziroma naložbe katere imajo veliko potencialno tveganje neplačila (angl. *probability of default*), ter predstavljajo za banko precejšnje tveganje z vidika potencialnih prihodnjih izgub in solventnosti.
- Nestrateške naložbe, kamor spadajo vse naložbe, katere ne sovpadajo s trenutnim poslovnim modelom banke. V tem primeru gre lahko za skupek naložb v določen sektor ali določeno regijo.

Izbira modela ustanovitve interne banke je odvisna od posebnosti vsake poslovne banke ter pravnega okvirja in bančne regulative v vsaki državi. Martini et al. (2009, str. 8) ločijo štiri osnovne strukture interne slabe banke:

- **Bilančno jamstvo** (angl. *on-balance sheet guarantee*). Pri tej strukturirani rešitvi banka pridobi jamstvo države za del svojih naložb, s čimer želi zaščititi svoj portfelj pred izgubami. V bistvu gre za alternativo rešitev dokapitalizaciji, ki jo lahko izvedejo

bistveno hitreje in zmanjšuje potrebo po vnaprejšnjih vplačilih kapitala, vendar prinaša le omejen prenos tveganja. Pomanjkanje fizične oddelitve bilance stanja in jasne razdelitve portfelja zmanjšuje privlačnost banke za nove, zunanje investitorje. Ti nimajo jasnih podatkov, kakšni so poslovni rezultati jedrnega dela (angl. *core business*) banke. Tehniko je lahko uporabna tudi za začetno stabilizacijo poslovanja banke, s čimer banka pridobi potreben čas za iskanje ustrežnejše rešitve.

- **Interni oddelek za prestrukturiranje** (angl. *internal restructuring unit*). Ustanovitev internega oddelka za prestrukturiranje postane smiselna v primeru, ko nedonosne ali nestrategske naložbe predstavljajo pomemben del celotnega portfelja banke. Pri tem pride do centralizacije vseh nedonosnih ali nestrategskih naložb na enem mestu, s čimer je zagotovljeno njihovo učinkovito upravljanje. Tudi v tem primeru tveganje ni preneseno iz banke. Po drugi strani je to jasen signal potencialnim investitorjem, ki lahko tudi dobro ovrednotijo poslovne rezultate dobrega oziroma strategskega dela banke, še posebej če so rezultati prikazani ločeno. Ta korak je predpogoj vsake banke, ki želi ločiti neželene naložbe na dve ločeni pravni osebi.
- **Izvenbilančna namenska družba** (angl. *off-balance sheet special purpose entity*). Pri tej rešitvi banka del svojega portfelja oddeli na posebej ustanovljeno namensko družbo. Namenjena je predvsem prenosu manjšega in homogenega portfelja nedonosnih ali nestrategskih naložb. Zaradi običajne izjemno velike kompleksnosti portfeljev bank je ta rešitev med manj priljubljenimi.
- **Oddelitev na slabo banko** (angl. *bad bank spin-off*). Najbolj učinkovita rešitev v procesu prestrukturiranja poslovne banke je oddelitev neželenega portfelja na slabo banko, ki je pravno ločena pravna oseba. Pri taki oddelitvi je tveganje v celoti preneseno, s čimer se poveča tudi fleksibilnost preostalega dela banke, zlasti v smislu lažjih možnosti združitve ali prodaje. Po drugi strani je ta postopek izjemno zapleten in povezan s precejšnjimi stroški, zlasti zaradi potrebe po pridobitvi bančne licence. Postopek prenosa naložb je zelo zapleten, saj zahteva izjemno natančno določene vrednosti naložb, zagotovljena sredstva za odkup, ter jasno definirano pravno in računovodsko podlago, katera pred tem običajno ni najbolje definirana. Zaradi izjemne zapletenosti se banke tega postopka poslužujejo v skrajni sili, v primeru da se ostali postopki izkažejo kot neučinkoviti pri upravljanju nedonosnih naložb. Rešitev z oddelitvijo je najbolj uspešna v primerih dodatne podpore s strani države. Ta lahko bankam pomaga zlasti z zagotovitvijo enotnih pravnih in regulatornih okvirjev in podpore v obliki prispevka k ustanovnemu kapitalu ali zagotovitvi garancij.

Ne glede na vrsto izbranega modela je za maksimizacijo nedonosnih ali nestrategskih naložb ključno prepoznavanje in uresničevanje prave strategije zmanjševanja portfelja. V primerih, ko so portfelji slabih bank izjemno obsežni, lahko izboljšanje donosa portfelja le

za nekaj odstotnih točk predstavlja izjemno povečanje vrednosti za banko. Martini et al. (2009, str. 8) ločijo tri osnovne strategije zmanjševanja portfelja:

- **Pasivno zmanjševanje** (angl. *passive rundown*). Pri tej strategiji banka v osnovi samo spremlja naložbe in ukrepa le v primeru da se tveganje določene naložbe zviša nad vnaprej določeno mejo.
- **Transakcije** (angl. *transactions*). Pri tej opciji gre za sekuritizacijo ali prodajo izbranih naložb, dela portfeljev ali celotnega poslovanja. Zlasti primerna je za dezinvestiranje nestrategskih naložb ali nizko tveganih delov portfelja za katere lahko na trgu dosežejo primerno ceno ter portfelje, ki jih je enostavno razdeliti v smiselno zaokrožene manjše celote.
- **Bilančna obdelava** (angl. *on-balance sheet work-out*). Banka lahko poizkuša pospešiti okrevanje tako z zavarovanjem pred tveganji kot tudi z aktivnim upravljanjem nedonosnih sredstev. Gre predvsem za upravljanje z namenom čim hitrejšega zmanjševanja nedonosnega portfelja, predvsem skozi ponujanje diskontov ali predčasnih zaključkov pogodb. Visoko tvegane naložbe, ki še niso nedonosne, pa mora banka prestrukturirati, ter tako preprečiti njihov prehod med problematične. V preteklosti je bila ta strategija med najbolj priljubljenimi, v današnjih časih pa zaradi izjemno osiromašenega kapitala bank ni najbolj primerna. Uporablja se večinoma za določene posamezne naložbe in ne kot strategija za celoten portfelj.

4.5.2 Državna slaba banka

V času krize si številne banke prizadevajo za vzpostavitev lastnih slabih bank, zlasti takih kjer so slaba posojila oddeljena iz bilance stanja, ter s tem banki omogočijo bolj učinkovito poslovanje in lažje zbiranje novega kapitala. V kolikor število problematičnih bank ogroža celoten ekonomski sistem je za državo smiselno razmišljati o uvedbi sistematičnega pristopa pri reševanju bank. Uvedba nacionalne slabe banke lahko pospeši čiščenje bilanc bank, kar zagotavlja kratkoročno stabilnost in zmanjšuje posledice krize v bančnem sektorju ter posledično v celotnem gospodarstvu. Stabilizacija bančnega sistema ter posledična oživitve kreditiranja s strani bank ima ključen pomen pri ponovnem zagonu gospodarstva. Sprejetje nacionalnega programa pošilja tudi jasno sporočilo trgom, s čimer je povrnjeno zaupanje v bančni sistem. (Martini et al., 2009, str. 12).

Za zagotovitev uspešnosti nacionalnega plana prestrukturiranja bančnega sistema z ustanovitvijo slabe banke Schäfer in Zimmermann (2009, str. 15) navajata naslednje ključne elemente:

- Nedonosne naložbe morajo biti ocenjene po trenutni tržni vrednosti pred njihovo oddelitvijo na slabo banko. Nedonosne naložbe za katere ni trga morajo biti oddeljene

po ničelni vrednosti, kar posledično pomeni tudi ničelni strošek za državo kot ustanoviteljico slabe banke.

- Država mora dokapitalizirati prestrukturirano banko (preostalo dobro banko) z nakupom njenega lastniškega deleža. V skrajnih primerih mora država prevzeti celotno lastništvo nad dobro banko.
- Slaba banka mora biti v 100% lastništvu države, upravljati jo morajo zunanji, neodvisni, zaupanja vredni strokovnjaki.
- V kolikor prihodki od prodaje celotnega premoženja presegajo nakupno vrednost portfelja in vse operativne stroške povezane z upravljanjem le tega, mora biti ustvarjeni dobiček razdeljen predhodnim lastnikom banke.
- Država se mora zavezati k ponovni prodaji deleža v prestrukturirani banki ter jasno določiti časovni okvir prodaje.
- Nujno je prepoznati vse sistemsko pomembne banke, od njih pa zahtevati udeležbo v nacionalnem načrtu slabe banke.

Država mora zagotavljati zadostna sredstva za dnevno delovanje slabe banke in zadostno višino kapitala, s čimer omogoči slabi banki držanje nedonosnih naložb do njihovega izteka oziroma pravega trenutka za prodajo po pošteno tržni vrednosti. S takim načinom delovanja se maksimira vrednost naložb, s čimer je verjetnost poplačila začetnega vložka v slabo banko bistveno večja. Izkupiček od prodaje lastniških deležev v prestrukturiranih bankah državi služi kot vir poplačila sredstev vloženih za njihovo dokapitalizacijo, ter delno še za potencialne izgube slabe banke (Schäfer & Zimmermann, 2009, str. 16).

Tabela 4: Primer bilance stanja poslovne banke v procesu prenosa nedonosnih naložb

Bilanca stanja poslovne banke pred oddelitvijo nedonosnih naložb			
SREDSTVA		OBVEZNOSTI	
NEDONOSNE NALOŽBE	200	KAPITAL	100
DONOSNE NALOŽBE	800	POSJILJA	900
SKUPAJ SREDSTVA	1000	SKUPAJ OBVEZNOSTI	1000
Spremembe v bilanci stanja			
NA STRANI SREDSTEV		NA STRANI OBVEZNOSTI	
Oslabitev nedonosnih naložb v skladu z njihov tržno vrednostjo	-100	Zmanjšanje kapitala zaradi oslabitve naložb	-100
Odprodaja nedonosnih naložb po tržni vrednosti	-100	Zmanjšanje posojil s prejeto kupnino za odprodane naložbe	-100
Nove naložbe	100	Dokapitalizacija s strani države	100
Bilanca stanja poslovne banke po oddelitvi nedonosnih naložb			
SREDSTVA		OBVEZNOSTI	
NOVE NALOŽBE	100	KAPITAL (lastništvo države)	100
DONOSNE NALOŽBE	800	POSJILJA	800
SKUPAJ SREDSTVA	900	SKUPAJ OBVEZNOSTI	900

Tabela 5: Primer bilance stanja slabe banke v procesu prevzema nedonosnih naložb

Bilanca stanja slabe banke pred odkupom nedonosnih naložb			
SREDSTVA		OBVEZNOSTI	
DENAR NA RAČUNU	100	KAPITAL	100
SKUPAJ SREDSTVA	100	SKUPAJ OBVEZNOSTI	100
Spremembe v bilanci stanja			
NA STRANI SREDSTEV		NA STRANI OBVEZNOSTI	
Zmanjšanje denarnih sredstev zaradi odkupa nedonosnih naložb	-100		
Povečanje vrednosti sredstev za odkupljene nedonosne naložbe	100		
Bilanca stanja slabe banke po odkupu nedonosnih naložb			
SREDSTVA		OBVEZNOSTI	
NEDONOSNE NALOŽBE	100	KAPITAL	100
SKUPAJ SREDSTVA	100	SKUPAJ OBVEZNOSTI	100

5 MODELI PRESTRUKTURIRANJ BANČNIH SISTEMOV V PRAKSI

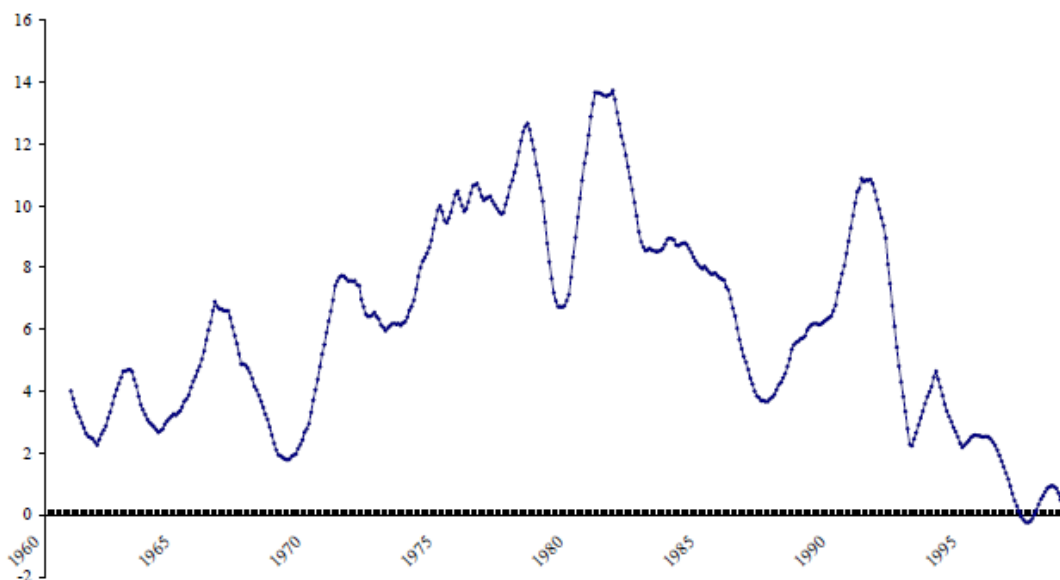
5.1 Švedski model prestrukturiranja bančnega sistema

Trenutna finančna kriza je sprožila precejšnje zanimanje glede načinov reševanja finančnih in bančnih kriz v preteklosti. Švedski model prestrukturiranja bančnega sistema iz zgodnjih 90-ih let 20. stoletja spada med ene najbolj zanimivih, saj splošno sprejeto velja tudi za enega najbolj uspešnih (Jonung, 2009, str. 2).

5.1.1 Obdobje pred krizo

Do sredine osemdesetih let dvajsetega stoletja so Švedsko pestile izjemno visoke stopnje inflacije (Slika 7). Posledica tega je bila realna apreciacija tečaja, z občasnimi večjimi devalvacijami, šestkrat po letu 1973. Ena zadnjih se je pripetila leta 1982 in to za kar 16%, zaradi česar je Švedska imela začasno podcenjeno valuto. Realna apreciacija se je nadaljevala, vendar le za 8% med leti 1982 in 1985. Pričakovanja ponovne devalvacije so se odrazila v visokih obrestnih merah, katere so bile vseskozi za 1% do 2,5% višje od mednarodnega povprečja. V obdobju valutnih špekulacij, leta 1985, se je ta razlika povišala celo na 5% do 6%. Na kredibilnost tečaja so vplivale tudi šibke javne finance države, saj je deficit v letu 1982 znašal 7% bruto domačega proizvoda. Kljub dejstvu, da je Švedska do leta 1990 uspela deficit znižati, ter je celo dosegla minimalen presežek, je bilo jasno, da proračun vsekakor ni bil uravnotežen skozi celoten poslovni cikel (Englund, 1999, str. 81).

Slika 7: Inflacija na Švedskem, v odstotkih

Vir: P. Englund, *The Swedish Banking Crisis: Roots and Consequences*, 1999, str. 82.

5.1.2 Deregulacija

Še dolgo po drugi svetovni vojni so bile švedske banke in kreditni trg na splošno izjemno ostro regulirani. Bankam, zavarovalnicam in ostalim institucijam so bile jasno določene zgornje meje kreditiranja ter zahtevane investicije v obveznice, ki sta jih izdajala država in različne hipotekarne institucije. Velik proračunski primanjkljaj in ambiciozen program za stanovanjske investicije je pripeljal do položaja, ko so morale banke imeti več kot 50% svojih plasmajev v takšnih obveznicah, običajno z zelo dolgim rokom zapadlosti in določeno petletno fiksno obrestno mero, katera je bila pod tržno. Z zgornjimi omejitvami kreditiranja so banke na Švedskem postale praktično skladišča nelikvidnih obveznic, kar jim je onemogočilo opravljanje svoje osnovne funkcije kreditiranja gospodarstva. V nadaljevanju je država z regulacijo obrestnih mer določila maksimalno višino posojilnih obrestnih mer, medtem ko so bile depozitne obrestne mere neregulirane. S tem je država bankam omejila možnost ustvarjanja zaslužka. Poleg formalnih predpisov, je država poslovanje bank vseskozi podrobno pregledovala in s tem še dodatno omejevala njihove aktivnosti. Švedska centralna banka, poimenovana Riksbank, je pravila o ravnanju bank sporočala na tedenskih sestankih med guvernerjem in predstavniki glavnih bank. Tako okolje je poslovnim bankam onemogočalo kreditno ekspanzijo, ob tem pa tudi zasenčilo pomen ustrezne kreditne analize naložb. Banke so bile s takim okoljem okužene in nepripravljene na obdobje, v katerega so vstopile v naslednjih nekaj letih (Englund, 1999, str. 83).

Kljub močni regulaciji sta Jappelli in Pagano (1989) v svoji primerjalni študiji zadolženosti gospodinjstev ugotovila, da so bila švedska gospodinjstva ena izmed najbolj zadolženih med primerljivimi državami v tedanjem obdobju. Izjemno visoko zadolženost švedskih gospodinjstev je praktično omogočila država sama, z državnimi programi za stanovanjska in študijska posojila. Posojila so bila na voljo vsem, saj preverjanje kreditne sposobnosti strank ni bila ustaljena praksa. Večino posojil so zaradi omejitve bank izdajale hipotekarne institucije in ostale finančne družbe (Jappelli & Pagano, 1989, str. 1011).

V prvi polovici osemdesetih let dvajsetega stoletja je Švedska pričela z deregulacijo svojih finančnih trgov. Ta se je odvijala tako hitro, da je presenetila večino tedanjih ekonomistov in opazovalcev, saj so se deregulaciji upirali tako Riksbank kot politika. V prvem planu je deregulacijo spodbudil hiter razvoj in rast finančnega trga, zlasti zaradi financiranja deficita države na domačem trgu. Švedska je s svojo ekspanzivno monetarno politiko poslovnim bankam, hipotekarnim institucijam, finančnim družbam in drugim, omogočila konkurenčno obnašanje na domačem posojilnem trgu. Lažji dostop do virov financiranja je spodbudil gospodarsko rast, vendar po drugi strani tudi sprožil inflacijo in okreplil inflacijska pričakovanja. Poleg tega je levji delež h kreditni ekspanziji prispeval davčni sistem, ki je davkoplačevalcem omogočal popoln odbitek plačanih obresti za najeta posojila in z raznimi ukrepi spodbudil podjetja k investicijam v domače gospodarstvo (Jackson, 2008, str. 2).

5.1.3 Kreditna ekspanzija

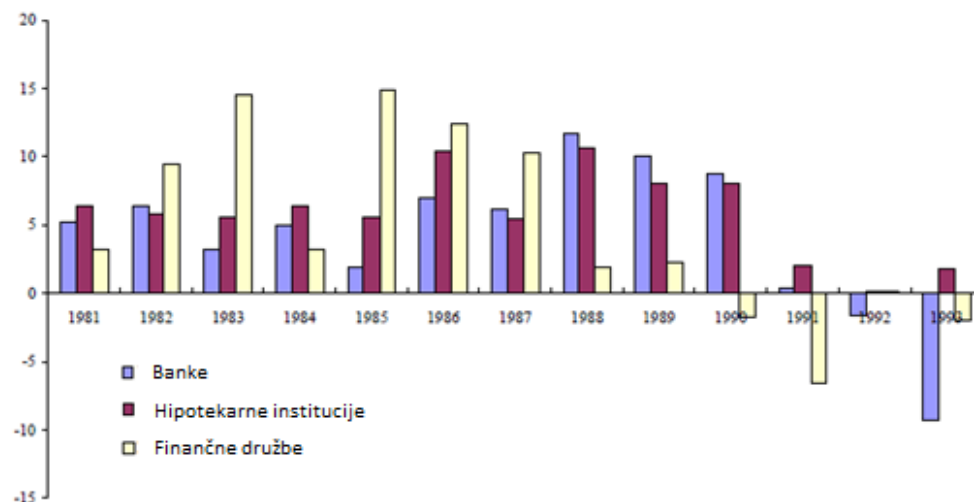
Deregulacija je imela na gospodarstvo takojšen učinek. Stopnje rasti novih posojil, ki so jih izdajale finančne institucije, so se v prvi polovici osemdesetih let gibale med 11% in 17% letno, ter poskočile celo na 20% v letu 1986 (Slika 8). V petletnem obdobju od leta 1986 pa do leta 1990, se je kreditiranje povečalo za 136% (realno za 73%). Deregulacija je omogočila tudi konkurenčni boj za tržni delež med različnimi finančnimi inštitucijami. Najhitreje rastoče so bile inštitucije, ki so bile pred deregulacijo tudi najbolj omejene. Poslovne banke so obseg svojih plasmajev med leti 1986 in 1990 povečale za 174%, hipotekarne institucije pa za 167%. Na drugi strani pa so učinke deregulacije najbolj utrpela ostala finančna podjetja in zavarovalnice, ki so pred deregulacijo uspevale zlasti na račun omejitev ostalih udeležencev na posojilnem trgu. Večina ostalih finančnih družb je iz dejavnosti kot so lizing, faktoring in kreditne kartice prešla v direktno posojanje sredstev, saj so bile njihove omejitve zaradi regulacije bistveno manjše kot omejitve bank in hipotekarnih inštitucij. Po deregulaciji, ko so tudi poslovne banke lahko pričele normalno plasirati svoja sredstva, so bile ostale finančne družbe prisiljene svoje naložbe plasirati v vedno bolj tvegane naložbe. Zaradi nesposobnosti zbiranja depozitov ali izdajanja obveznic, so bile prisiljene za svoje poslovanje najemati posojila pri poslovnih bankah in delno izdajati marknadsbevis-e². Nove izdaje marknadsbevis-ev so bile običajno

---

² Marknadsbevis je posebna oblika komercialnih zapisov, ki so ga izdajale finančne družbe na Švedskem.

zavarovane z garancijami poslovnih bank. S tem so bile banke izpostavljene še dodatnemu kreditnemu tveganju (Englund, 1999, str. 85).

Slika 8: Posojilna aktivnost različnih finančnih družb na Švedskem, v odstotkih

Vir: P. Englund, *The Swedish Banking Crisis: Roots and Consequences*, 1999, str. 84.

Heinkestein (1998) je v svojem govoru o finančni krizi na Švedskem poudaril, da so banke v tem obdobju posojale sredstva strankam, ki jih podrobno sploh niso poznale, ter se podajale v financiranje projektov brez temeljne finančne konstrukcije. Glavna težava, ki se je izkazala v bodočnosti, je bila, da so banke svoje naložbe koncentrirale v določene visoko tvegane sektorje gospodarstva, kjer je zlasti prevladoval nepremičninski sektor.

Finančna sredstva so finančne institucije v večini plasirala gospodinjstvom za nakup stanovanjskih nepremičnin, ter podjetjem za poslovne nepremičnine in nakupe lastniških deležev drugih podjetij. Proces rastočega kreditiranja je spremljala rastoča inflacija in davčni sistem, ki je s svojimi ukrepi zadolževanje še spodbujal. Posledica je bil hiter dvig cen nepremičnin, ki so nato tvorile osnovo za dodatno vrednost zavarovanj pri bankah, kar je še nadalje krepilo ekspanzijo posojilne aktivnosti v državi (Jonung, 2009, str. 3).

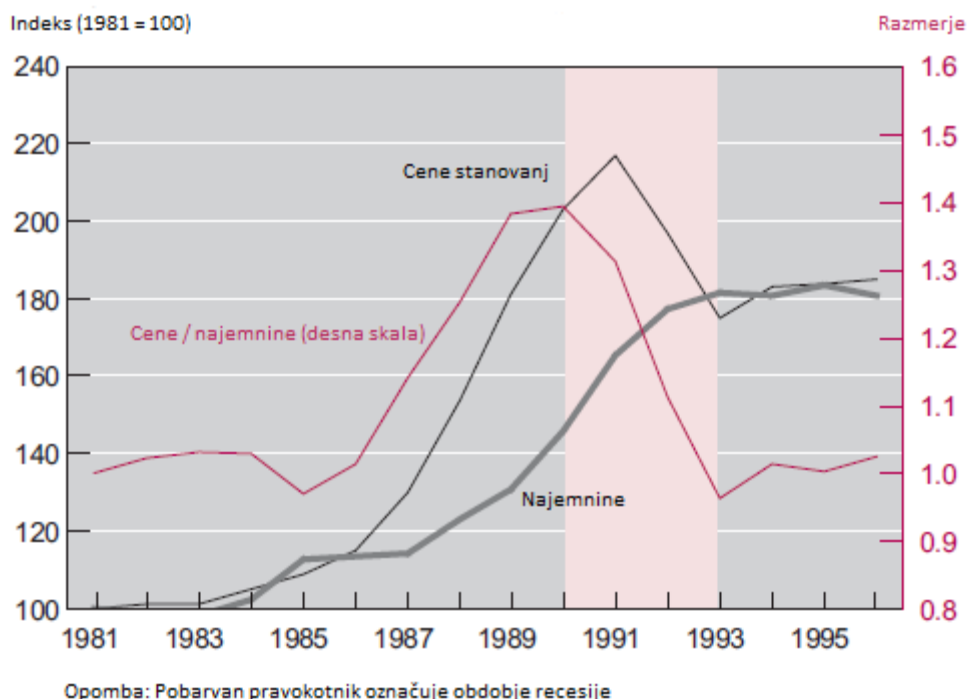
Zaradi rastoče inflacije je švedska krona postala precenjena. V poznih osemdesetih je Švedska odstranila številne valutne uravnoteževalne ukrepe, vendar kljub temu ohranila fiksni menjalni režim. V tem času je država izkazovala deficit v tekoči bilanci in velik neto odliv direktnih investicij, kar je vodilo v visok obseg zadolževanja privatnega sektorja v tuji valuti. Poenostavljeno povedano, švedska gospodinjstva in podjetja so se zadolževala v tuji valuti, zaradi nižjih obrestnih mer v primerjavi s posojili denominiranimi v švedskih kronah. Posledica je bila izjemno visoka izpostavljenost privatnega sektorja valutnemu tveganju (Jackson, 2008, str. 3).

5.1.4 Bančna in valutna kriza

Do konca leta 1989 v bančnem sektorju ni bilo nobenih znakov prihajajoče krize. Leta 1989 je Švedska beležila najnižjo stopnjo brezposelnosti vseh časov in sicer 1,4%, vendar so po drugi strani cene rastle bistveno hitreje kot kjerkoli v Evropi. Od zadnje devalvacije leta 1982 je švedska krona realno apreciirala za 15%. Delniški trgi so svoj vrhunec dosegli v avgustu leta 1989, ko so v primerjavi z začetkom leta zrastle za kar 42%. Bančni in nepremičninski indeksi so doživljali podoben razcvet (Englund, 2009, str. 89).

Jeseni leta 1989 so se pojavili prvi znaki, da je nepremičninski trg dosegel svoj vrhunec. Na trgu so investitorji ugotavljali, da je nemogoče najti najemnike nepremičnin po tedanjih višinah najemnin (Slika 9). Borza se je na prve špekulacije o morebitni krizi silovito odzvala, delniški indeksi nepremičninskih skladov in gradbenih družb so v obdobju enega leta od vrhunca 16. avgusta 1989 upadli za 25%, medtem ko je skupni borzni indeks upadel le za 11%. Do konca leta 1990 se je padanje le stopnjevalo, vse do 52% v primerjavi z vrhuncem. Skupen delniški indeks je v tem obdobju upadel za 37%. Kljub prvim zaznavam, da lahko padec vrednosti nepremičnin vpliva na poslovanje bank, so njihove delnice padale le v skladu s celotnim trgom. Signalov o morebitni katastrofalni finančni in bančni krizi ni bilo (Englund, 2009, str. 90).

Slika 9: Razmerje med cenami stanovanj in najemninami na Švedskem

Vir: F. Ergungor, *On the Resolution of Financial Crises: The Swedish Experience*, 2007, str. 4.

Septembra 1990 se je prva finančna družba z visoko izpostavljenostjo na nepremičninskem trgu znašla v položaju, kjer ni mogla podaljšati zapadlega marknadsbevis-a. Lastniki marknadsbevis-ev omenjene družbe so od bank, ki so izdale garancijo, zahtevali poplačilo, saj so se želeli zavarovati pred neizbežnim stečajem. Celoten trg marknadsbevis-ev se je sesul v nekaj dneh. Večina finančnih družb je končala v stečaju. Poslovne banke so v osnovi na trgu konkurirale z ostalimi finančnimi družbami, vendar so jih po drugi strani tudi kreditirale in izdajale garancije. Finančne družbe, ki so po deregulaciji pristale v bistveno slabšem položaju v primerjavi s poslovnimi bankami, so investirale v bistveno bolj tvegane naložbe, predvsem tiste, ki so jih poslovne banke zavrnilo. Zaradi stečajev finančnih družb so banke v svoje portfelje dobile vse te visoko tvegane naložbe (Jackson, 2008, str. 3).

Kriza se je po teh dogodkih izjemno hitro širila tudi med samimi bankami. Do konca leta 1990 so izgube poslovnih bank znašale 1% kreditnega portfelja, do konca leta 1991 3,5%, na vrhuncu krize, ob koncu leta 1992, pa že 7,5%, kar je znašalo približno dvakratni letni dobiček bančnega sektorja. Do konca leta 1993 so vse ugotovljene izgube bank znašale povprečno 17% celotnega kreditnega portfelja. Prvi znaki insolventnosti bank so se pojavili že jeseni leta 1991, ko je bilo jasno, da dve od šestih največjih bank (Forsta Sparbanken in Nordbanken) potrebujejo svež kapital zaradi izpolnitve kapitalske zahteve regulatorja. Država, kot največja lastnica, je dokapitalizirala Nordbanken, medtem ko so lastnikom Forsta Sparbanken izdali garancijo za posojilo, s katerim so banko dokapitalizirali. Spomladi leta 1992 so se težave ponovile, obema bankama se je priključila še Gotabanken, ki je kljub dokapitalizaciji s strani obstoječih lastnikov pristala v stečaju. Švedska se je v tem trenutku zavedla, da se srečuje s sistematično krizo v celotnem bančnem sektorju (Englund, 2009, str. 91).

Vzporedno z bančni krizo je Švedsko zajela tudi valutna kriza. Zaradi zagotovitve vezave švedske krome v okviru evropskega mehanizma deviznih tečajev (angl. *European Exchange Rate Mechanism*, v nadaljevanju *ERM*), kot del sodelovanja pri načrtu skupne evropske valute, je bila švedska valuta precenjena, kar je oslabilo izvoz, ter še dodatno prispevalo k poglobitvi recesije. Zaradi vzdrževanja vezave je, kot pravi Magnusson (2000, str. 254), Švedska drastično zvišala obrestne mere. 9. septembra 1992 je zaradi valutnih špekulacij in stečaja Gotabanken, Riksbank obrestno mero na depozite čez noč povišala na 75%. Vrhunec je obrestna mera dosegla med 16. in 17. septembrom, znašala je neverjetnih 500%. Ključen razlog je bila obramba valute, saj je zaradi špekulativnega napada Goerga Sorosa³ na britanski funt, Velika Britanija kot prva izstopila iz ERM. Višje obrestne mere so posledično negativno vplivale na posojilojemalce, ki so posojila najemali po variabilnih obrestnih merah, in s tem še dodatno povzročile težave v bančnem sektorju (Kohlbacher, 2009, str. 10).

---

³ George Soros je madžarsko-ameriški poslovnež, ki je 16. septembra 1992 (dan poimenovan črna sredo) s špekulativnim napadom na funt, prisilil Veliko Britanijo k izstopu iz ERM.

5.1.5 Prestrukturiranje bančnega sistema

Vse do bančne in valutne krize zgodnjih devetdesetih let ni bilo določenega modela, na katerega bi se lahko švedske oblasti oprle ob reševanju nastale situacije. V začetni fazi je bila večina ukrepov sprejetih ad hoc, kar krize ni ublažilo. S krepitvijo krize, ki je vse bolj ogrožala gospodarstvo, so bile oblasti na Švedskem prisiljene v bolj premišljene in sistematične ukrepe. Skupek teh ukrepov danes poznamo kot švedski model prestrukturiranja bančnega sistema. Jonung (2009, str. 7-14), kot bistvo švedskega modela, navaja sedem ključnih elementov:

- **Politična enotnost**

Politična enotnost pri reševanju krize na Švedskem je bila ključna za njeno uspešnost. Ta enotnost se je začela s skupno željo vseh političnih strank po ubranitvi fiksiranega tečaja krone v EMU, ter se nadaljevala skozi celotno krizo. Enotnost je bistveno olajšala sprejetje vseh potrebnih ukrepov za reševanje krize. Soglasje tako vlade kot opozicije je v javnosti sprožilo kredibilnost in zaupanje v izvedene ukrepe vlade in Riksbanke. Politična enotnost je bila najbolj potrebna za hiter, odločen in trajen pristop k reševanju krize.

- **Neomejeno jamstvo države za depozite in obveznosti bank**

Septembra 1992 je Švedska uradno objavila, da bo država neomejeno jamčila za vse prejete depozite ter obveznosti poslovnih bank in ostalih finančnih družb, kjer je bila država posredno ali neposredno vključena v lastništvo. Uradna razlaga takega ukrepa je bila, da so lahko domača gospodinjstva in podjetja pomirjena glede njihovih naložb v poslovnih bankah. Dejansko pa je bil najpomembnejši razlog takega ukrepa strah pred izgubo tujih virov financiranja, saj so bile švedske poslovne banke za kar 40% svojih obveznosti kratkoročno zadolžene v tujini. Ukrep je bil s tega vidika uspešen, saj je zaupanje mednarodnih trgov kapitala v solventnost švedskih bank ostalo neomajno, kar je bilo za Švedsko kot manjše in odprto gospodarstvo ključnega pomena (Ingves & Lind, 1996, str. 8)

Poleg propagandnega učinka je bila prednost uvedenega ukrepa tudi ta, da je lahko Riksbank s posojili pomagala bankam ne glede na njihov finančni položaj. Posojala je lahko tudi bankam na robu solventnosti, saj so bila vsa posojila zavarovana s poroštvom države.

- **Hitro ukrepanje**

Ko je postalo jasno, da se na trgih pripravlja resna finančna kriza, so vlada, parlament in Riksbank odgovorile z sprejetjem hitrih in odločilnih ukrepov za podporo finančnemu sistemu ter zlasti bankam v težavah. S tem se je zaupanje varčevalcev in ostalih udeležencev finančnega sistema okrepilo že v začetni fazi same krize. Hitro izvedeni koraki so nezaupanje v sprejete ukrepe držali na minimumu.

- **Ustrezen pravni in institucionalni okvir, ki temelji na neomejenih sredstvih**

Decembra 1992 je švedski parlament sprejel sklep o ustanovitvi agencije za podporo bankam imenovano Bankstödsnämnd. Razlog švedskih oblasti za tako odločitev je bila ugotovitev, da v bankah ni težava le likvidnost, temveč tudi solventnost. Agenciji so dodelili neomejena sredstva, saj so želeli preprečiti, da bi nek vnaprej določen proračun lahko bil prenizek, postopki za njegovo povečanje pa predolgi in predragi.

Bankstödsnämnd je bila ustanovljena kot neodvisna agencija, ločena od vlade, centralne banke in agencije za finančni nadzor. Taka konstrukcija je v javnosti vzbudila še dodatno kredibilnost in zaupanje v njeno delovanje. Zaposlovala je neodvisne profesionalce s finančnega področja, ter z delovanjem pričela spomladi leta 1993 (Englund, 1999, str. 92).

- **Popolno razkritje informacij**

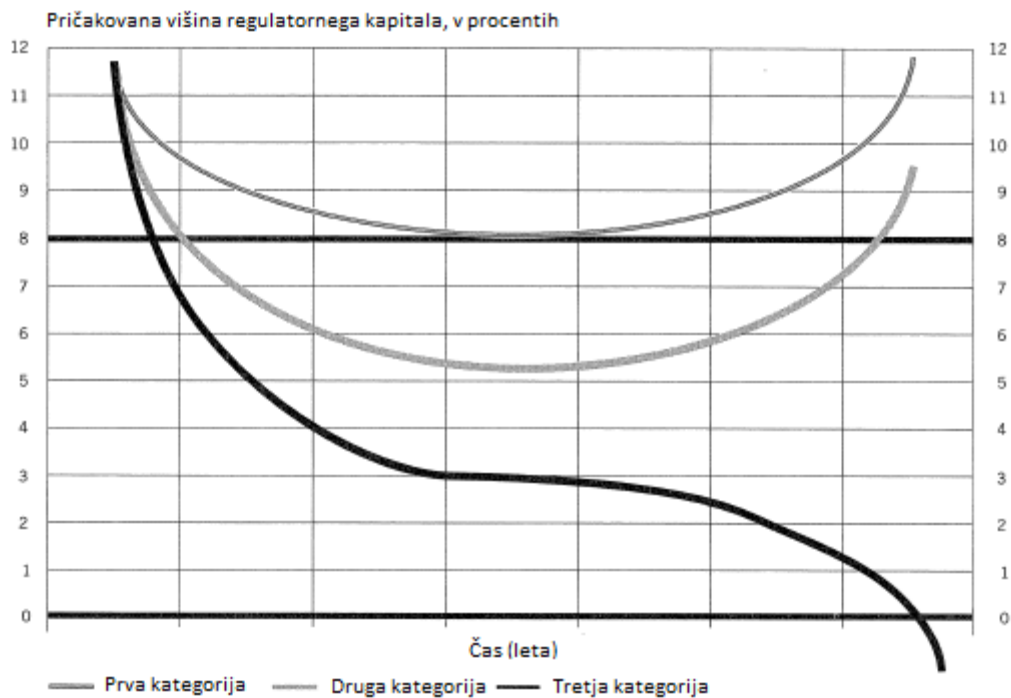
Že od samega začetka delovanja je Bankstödsnämnd, skozi postopke skrbnih pregledov (angl. *due diligence*) zahtevala pridobitev popolnoma jasne slike vseh finančnih težav, ki so pestile finančne institucije v državi. Za opravljanje skrbnih pregledov so zaposlovali zunanje svetovalce, po večini iz tujine, s čimer so zagotovili še dodatno verodostojnost in točnost podatkov.

- **Različni pristopi prestrukturiranja za ohranitev bančnega sistema in preprečevanje moralnega hazarda**

Banke, ki so se po pomoč obrnile na Bankstödsnämnd, so obravnavali na način, ki je znižal moralni hazard na najnižjo možno raven. Cilj je bil rešiti banke, ne pa lastnikov bank. S prisilo lastnikov bank, da so sami absorbirali izgube, je reševanje krize v javnosti dobilo še večjo podporo. Tak način se je zdel pravičen in pošten, saj so za reševanje krize porabljali davkoplačevalski denar.

Ingves in Lind (1996, str. 11) pojasnjujeta, da je bila glavna strategija agencije razdelitev bank v tri kategorije (Slika 10). Delitev so opravili na podlagi doseganja zahtev glede minimalne kapitalne ustreznosti. Prva kategorija je vključevala banke, ki so bile na meji kapitalne ustreznosti, vendar bodo s časom lahko same zagotovile zadostno kapitalno ustreznost. V drugo kategorijo so spadale banke, za katere so pričakovali, da bodo padle pod mejo kapitalne ustreznosti le začasno. Tretja kategorija je pa vključevala najslabše stoječe banke, za katere so pričakovali, da tudi na dolgi rok ne bodo sposobne dosegati minimalne kapitalne ustreznosti. Vsako od treh kategorij je Bankstödsnämnd obravnavala drugače.

Slika 10: Scenariji za prvo, drugo in tretjo kategorijo bank

Vir: S. Ingves & G. Lind, *The Management of the Bank Crisis – in Retrospect*, 1996, str. 12.

Prva kategorija: Bankstödsnämnd je banke v tej kategoriji spodbujala, da rešitve poiščejo v privatnem sektorju, z željo po čim manjšem vmešavanju države. Od obstoječih lastnikov je agencija zahtevala, da banke dokapitalizirajo, v kolikor je bilo to mogoče. Agencija je bila celo pripravljena začasno izdati poroštvo, da bi lastniki lahko pridobili potrebne vire za dokapitalizacijo banke. V praksi garancija ni bila nikjer potrebna.

Druga kategorija: V to kategorijo so spadale banke s srednjeročnimi težavami, vendar z dobrimi obeti glede prihodnjih dobičkov, s katerimi bi lahko rešili problem dolgoročne solventnosti. Kjer obstoječi lastniki niso uspeli sami prispevati k stabilizaciji teh bank, je Bankstödsnämnd poleg začasnih garancij, kot v prvi kategoriji, nudil še kapitalske injekcije ali posojila.

Tretja kategorija: V to kategorijo so spadale banke, za katere ni bilo pričakovati, da bodo lahko ponovno postale dobičkonosne in katerih kapital naj bi se dolgoročno razvrednotil in na koncu postal negativen. Ta kategorija je zahtevala aktivno vključitev države. Bankstödsnämnd je bila pooblaščen, da družbe bodisi likvidira ali, v kolikor je smiselno, oddeli slabi del portfelja, ter dobrega prestrukturira ter nato odproda. Slednji postopek sta doživeli dve največji banki na Švedskem, Nordbanken in Gotabanken, ki sta skupaj imeli več kot 20% vseh depozitov v bančnem sistemu.

Dve slabi banki, Secrum za Nordbanken in Retrivia za Gotabanken, sta bili ustanovljeni z namenom upravljanja slabih posojil obeh poslovnih bank. Obe slabi banki sta bili v 100% lasti države in imeli profesionalno poslovodstvo. Pri prenosu sredstev iz poslovnih bank na slabi banki je bila v postopku skrbnega pregleda določena nizka tržna cena, s čimer so sporočili tudi trgu, kje je spodnja meja vrednosti nepremičnin. Ker udeleženci na trgu niso pričakovali padca pod te vrednosti, so tudi trgovanje na nepremičninskem trgu ohranili v normalnih mejah.

Slabima bankama se s prodajo večinoma nepremičninskega portfelja ni mudilo, saj bi lahko hitra in prisilna prodaja ponovno zamajala nepremičninski trg. Na dolgi rok, po 10 do 15 letih, se je ukrep z uvedbo slabih bank izkazal kot izjemno učinkovit, saj so iz prihodkov iz odprodaje slabega portfelja pokrili večino stroškov za prestrukturiranje bančnega sistema.

- **Vloga makroekonomskih politik pri reševanju krize**

Ustrezni ukrepi monetarne in fiskalne politike so Švedski omogočile relativno hiter povratek iz krize. Ena ključnih odločitev je bila vrnitev na prosto drseči devizni tečaj, kljub temu, da so ta ukrep sprva videli kot neustrezen. Krona je po tem dogodku depreciirala skoraj 30%, ter dolgotrajno ostala na teh nivojih. Ekonomisti so na podlagi preteklih izkušenj pričakovali, da se bo zaradi inflacije in rasti stroškov dela konkurenčna prednost pri izvozu pridobljena z depreciacijo kmalu izničila, vendar sta tako inflacija kot stroški dela ostala na nizkih nivojih, kar je Švedski ključno pripomoglo k gospodarskemu okrevanju. Izvoz je vse od leta 1992 pa do leta 2008 postal motor švedske gospodarske rasti. Po vrnitvi na prosto drseči devizni tečaj se je monetarna politika lahko osredotočila na razmere v domačem gospodarstvu. Centralna banka je določila ciljno inflacijo ter pričela postopoma zniževati obrestne mere.

Fiskalna politika je ravno tako močno vplivala na hitro okrevanje iz krize. Ključen ukrep je bil sprostitev omejitev glede deficita v proračunu. Ta se je ne glede na stanje v gospodarstvu lahko še dodatno poglobil zaradi potreb prestrukturiranja bančnega sistema.

5.1.6 Ocena švedskega modela

Jonung (2009, str. 14) pravi, da je švedski model prestrukturiranja bančnega sistema v splošnem sprejet kot uspešen. Eden od razlogov za to je dejstvo, da je bančni sistem ostal skorajda nespremenjen, v času krize je bil popolnoma delujoč, navala varčevalcev na banke ni bilo, trajnejšega kreditnega krča banke niso doživele, ter iz krize so se izvile v relativno kratkem času. Večina poslovnih bank je ostala v privatni lasti, razen Nordbanken in Gotabanken, ki so ju po očiščenju slabih naložb in prestrukturiranju ponovno privatizirali.

Glavni razlog za uspešnost švedskega modela je v izjemno nizkih neto fiskalnih stroških, ali populistično rečeno, stroških za davkoplačevalce. Po Laevnu in Valencii (2008, str. 46) so v začetni fazi znašali stroški reševanje krize 3,6% BDP, danes, po odprodaji celotnega premoženja obeh slabih bank, pa je ta strošek blizu ničli.

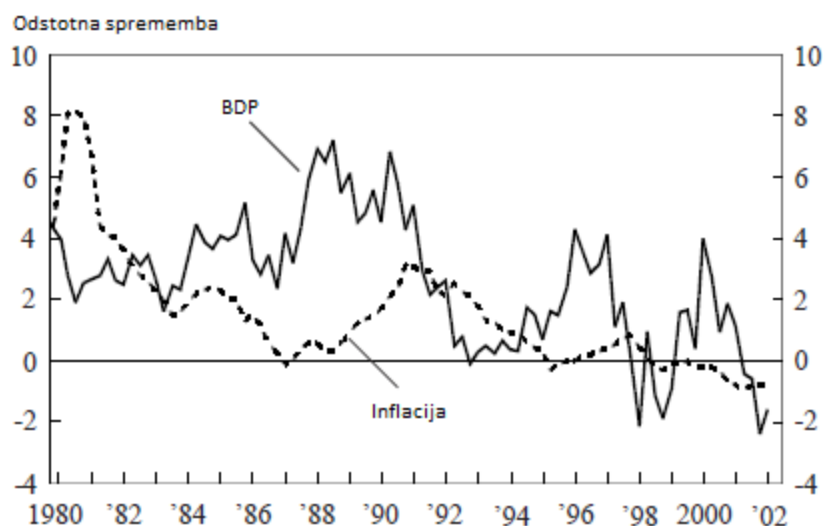
5.2 Japonski model prestrukturiranja bančnega sistema

V teoriji velja japonski model prestrukturiranja bančnega sistema kot zgled slabe prakse spopadanja države z reševanjem bančne in finančne krize. Ukrepi japonske vlade so bili počasni, nepripravljeni in nezadostni. Japonski model uči, da samo dokapitalizacija bank ni zadostni ukrep za razrešitev krize v bančnem sektorju, potrebno je ponuditi tudi opcijo, kako se znebiti nedonosnih naložb. Zaradi neočiščenja bank in posledično nizke kreditne aktivnosti le teh gospodarstvo stagnira, kar povzroča nove nedonosne naložbe in krizo samo pogloblja in podaljšuje (Fujii & Kawai, 2010, str. 1).

5.2.1 Obdobje pred krizo

V drugi polovici osemdesetih je bilo mikroekonomsko okolje na Japonskem zaznamovano z nadpovprečno gospodarsko rastjo in ničelno inflacijo (Slika 11). Te pozitivne okoliščine so vodile v izjemno nizko deželno tveganje in še višja pričakovanja o bodoči gospodarski rasti, kar je posledično vplivalo na dvigovanje cen na trgu nepremičnin in izjemno kreditno ekspanzijo bančnega sektorja (Yamaguchi, 1999, str. 241).

Slika 11: Rast BDP in inflacija na Japonskem

Vir: Y. Yamaguchi, *Monetary Policy in a Changing Economic Environment*, 1999, str. 242.

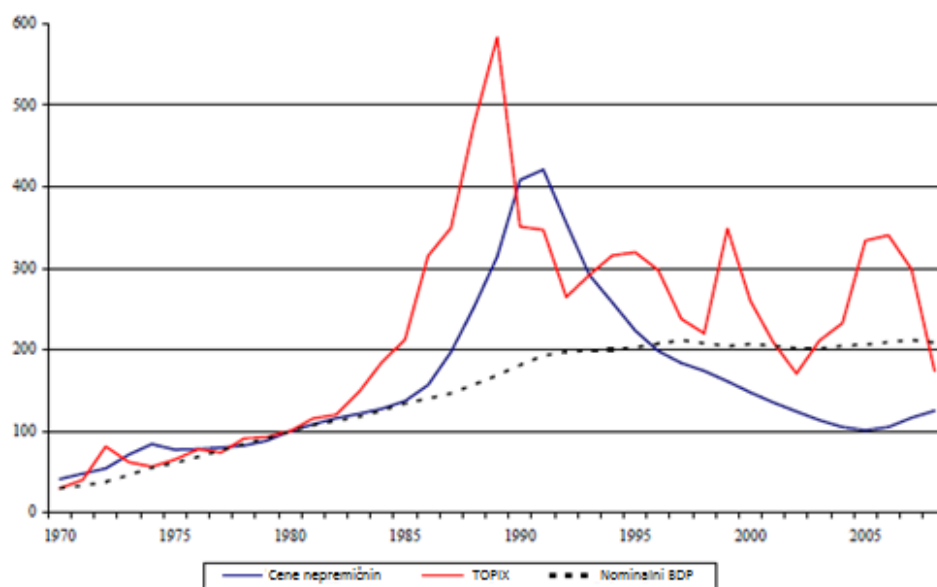
V istem obdobju je Japonska doživljala tudi finančno liberalizacijo in deregulacijo. Nadzor nad obrestnimi merami se je sprostil, začeniši z liberalizacijo depozitnih obrestnih mer v

letu 1985. Deregulacija kapitalskih trgov je bila vidna zlasti z ukinitvijo prepovedi najemanja kratkoročnih posojil v evrih leta 1984, sprostitev obvezniškega trga za podjetja in ustanovitvijo trga komercialnih zapisov leta 1987, kar je večjim družbam omogočilo izposojanje neposredno na trgu (Hoshi & Kashyap, 1999, str. 7).

Deregulacija in finančna liberalizacija sta pomembno vplivali na večino finančnih inštitucij v državi. Zaradi vse večje konkurenčnosti na trgu so banke in ostale finančne inštitucije zaradi želje po čim večjem tržnem deležu denar plasirale v vedno bolj tvegane naložbe. Proces odobravanja posojil se je bistveno spremenil, saj je večina bank smiselnost naložbe presojala glede na vrednost zavarovanja in zanemarjala denarni tok. Tak proces so še dodatno propagirale rastoče cene nepremičnin, kamor so tudi osredotočali večino naložb (Kanaya & Woo, 2000, str. 6).

Zaradi ostre apreciacije jena je Japonska, da bi ublažila bojazen pred bližajočo se recesijo, pričela izvajati ekspanzivno monetarno in fiskalno politiko. Močan jen je v gospodarstvu sprožil veliko zaupanje in optimizem glede bodoče gospodarske rasti, ki sta ob kreditni ekspanziji vodila do rasti tako cen delnic kot cen nepremičnin (Slika 12) (Shirakawa, 2013, str. 377).

Slika 12: Cene delnic (TOPIX), cene nepremičnin in nominalni BDP na Japonskem (1980=100)

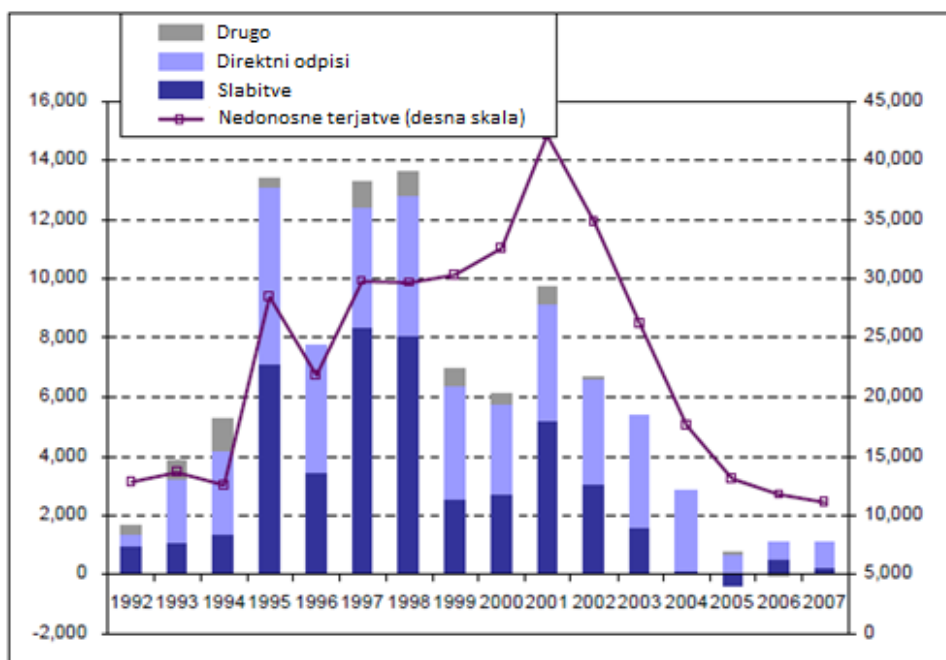
Opomba: TOPIX je cenovni indeks tokijske borze

Vir: M. Fujii & M. Kawai, *Lessons from Japan's Banking Crisis, 1991-2005*, 2010, str. 2.

5.2.2 Bančna kriza

Visoko prevrednoten delniški trg je svoj vrhunec doživel ob koncu leta 1989 ter občutno strmoglavil poleti leta 1990. Cene nepremičnin so kljub padcu delniškega trga neprestano rastle, zaradi česar je država uvedla omejitve bankam glede financiranja nepremičninskega sektorja. S tem ukrepom je država umirila kreditno ekspanzijo bank, katerim se je na agregatni ravni vrednost naložb znižala iz 508 bilijonov (angl. *trillion*) jenov ob koncu leta 1989 na 491 bilijonov jenov ob koncu leta 1990. Cene nepremičnin so uradno pričele upadati od leta 1992 dalje. Posledična upočasnitev gospodarske rasti, skupaj z drastičnim upadom cen delnic in nepremičnin je občutno oslabilo finančno stabilnost bank in drugih finančnih inštitucij (Kanaya & Woo, 2000, str. 8).

Slika 13: Višina nedonosnih terjatev in izgub v japonskih bankah

Vir: M. Fujii & M. Kawai, *Lessons from Japan's Banking Crisis, 1991-2005*, 2010, str. 4.

Fujii in Kawai (2010, str. 3) sta navedla tri glavne vzroke krize v bančnem sektorju:

- Poslovne banke so svoje naložbe koncentrirale v najbolj tvegana področja, saj je bil nadzor nad njimi v obdobju ekspanzije izjemno šibek. Večina posojil je bila skoncentriranih v gradbenem sektorju, nepremičninah in sektorju nebančnih finančnih storitev. Zavarovana so bila predvsem z nepremičninami ter delnicami, ki so po izbruhu krize drastično izgubile vrednost. Večina teh posojil je postala nedonosnih.
- Bankam je bilo dovoljeno lasten kapital krepiti z nerealiziranimi kapitalskimi dobički (angl. *unrealized capital gains*), s čimer so umetno povečevale kapitalsko ustreznost, ter povečevale potencial za nadaljnjo kreditno ekspanzijo. Ob poku delniškega trga se

je vrednost nerealiziranih kapitalskih dobičkov drastično znižala, ter tako razvodenela kapitalske rezerve bank, kar je posledično bankam onemogočilo nadaljnje kreditiranje.

- Upad gospodarske rasti in deflacija v devetdesetih letih sta povzročila vedno več slabih posojil. Neustrezna makroekonomska politika ni bila sposobna podpreti realnega sektorja, zaradi česar se je število in volumen nedonosnih naložb stalno povečeval, vse do marca 2002, ko je volumen le teh dosegel svoj vrh (Slika 13).

5.2.3 Prestrukturiranje bančnega sistema

Obdobje od leta 1991 pa do leta 1998 lahko označimo kot obdobje izgubljenih let v reševanju japonske bančne krize. Začetna politika ministrstva za finance je bila usmerjena v zaščito oslabljenih bank. Z omilitvijo regulatornih zahtev in drugimi oblikami podpore je Japonska želela pridobiti čas, saj je upala na oživitev gospodarske rasti in cen premoženja. Propadu Toho Sogo Bank leta 1991, ki je bila prva bankrotirana banka po drugi svetovni vojni, je sledil bankrot številnih manjših finančnih institucij. Zaradi skrbi po novih bankrotih se je država v letih 1995 in 1996 odločila vložiti 680 milijard jenov v reševanje specializiranih nebančnih stanovanjskih posojilnih družb poimenovanih Jusen. V javnosti so ta ukrep izjemno močno kritizirali, saj odločitev države, da namesto bank rešuje nebančne družbe, ni bila razumljiva. Neprikljubljenost te intervencije je ministrstvo za finance odvrnilo od reševanja bančnih bilanc z uporabo javnih sredstev. Vlada si je tako prizadevala, da poišče ukrepe, pri katerih ne bi prišlo do porabe davkoplačevalskega denarja. Leta 1996 je bil prvi med takimi omejeno jamstvo na depozite (Fujii & Kawai, 2010, str. 4).

Po poku balona je gospodarska rast med leti 1992 in 1994 močno upadla. Recesija ni trajala dolgo, saj je Japonska med leti 1995 in 1997 ponovno izkazovala pozitivne stopnje gospodarske rasti. Sprejetje stroge proračunske politike in izbruh azijske finančne krize sta gospodarstvo leta 1997 ponovno pahnila v recesijo, tokrat še bolj izrazito, kar je bančno krizo pripeljalo na vrhunec. Jeseni tega leta je stečaj razglasila ena štirih največjih borznoposredniških hiš, sledile so ji še ostale manjše hiše. Težave teh družb so bile zlasti v nezmožnosti refinanciranja dolgov, saj jih je trg ocenil za preveč tvegane. Na mednarodnem medbančnem trgu se je premija za japonske banke drastično dvignila, nekatere banke pa zaradi povečanega tveganja niso uspeli refinancirati dolgov, zaradi česar so napovedale prekinitev svojega delovanja (Fujii & Kawai, 2010, str. 5).

V obdobju med leti 1998 in 2001 je Japonska pričela z nekoliko bolj odločnim izvajanjem ukrepov za omilitev bančne krize. Decembra 1997 so japonske oblasti predstavile akt poimenovan »Takojšnji korektivni ukrepi« (angl. *Prompt Corrective Action*), ki je v veljavo stopil aprila leta 1998, vseboval pa je dve ključni komponenti. Prva se je nanašala na uvedbo samoocenjevalnega procesa poslovnih bank, s katerim naj bi banke realno ocenile svoje naložbe, na podlagi jasno določenih smernic. Ugotovitve naj bi banke v revizijo predale zunanjim revizorjem, v pregled pa bančnim nadzornikom. Druga

komponenta se je nanašala na določitev meje kapitalske ustreznosti banke. V kolikor banka ne bi dosegala postavljene meje bi lahko regulator od banke zahteval izvedbo ukrepov, kot so zmanjšanje števila poslovalnic, omejitev izplačila dividend, likvidacije v primeru insolventnosti, itd. S tem je država bistveno omejila možnosti za popustljivost regulatorja v primeru težav poslovne banke (Kanaya & Woo, 2000, str. 29).

Državi je postalo jasno, da lahko tudi velike finančne inštitucije bankrotirajo, kar bi predstavljalo pravo finančno katastrofo. Kljub temu so oblasti v javnosti sporočale, da ne bodo dopustile propada nobene sistemsko pomembne inštitucije, saj so s tem želele preprečiti naval varčevalcev na banke. Poleg tega je država omejeno jamstvo na depozite spremenila v neomejeno jamstvo, ter tako v javnosti še dodatno želela vzbuditi zaupanje v reševanje bančnega sistema (Kanaya & Woo, 2000, str. 29).

V letu 1998 je državi postalo jasno da brez dodatnega davkoplačevalskega denarja rešitev bank ne bo mogoča. Za reševanje bank je tako namenila 60 bilijonov jenov (12% BDP). Pomoč je prejelo 21 večjih bank, z namenom da bi lahko dosegle kapitalsko ustreznost. Kljub temu sta bili dve največji banki pred kolapsom, zaradi česar so ju začasno nacionalizirali. Marca leta 1999 se je izkazalo, da predvidena sredstva za reševanje bank ne bodo zadostovala. V drugem valu pomoči je država 15 bankam namenila še dodatnih 7,5 bilijona jenov. Izkazana vztrajnost države v reševanju bančne krize je spodbudila tudi dokapitalizacijo s strani privatnega sektorja. Ta je bistveno izboljšala kapitalsko ustreznost bank, ter omilila težave z nedonosnimi naložbami v bankah (Kanaya & Woo, 2000, str. 32).

Po letu 2001 je za Japonsko prišlo obdobje okrevanja. Japonska je leta 2000 ustanovila agencijo za spremljanje finančnega sistema (angl. *Financial Services Agency*), katere glavna naloga je bila nadzor nad bankami, zlasti nad obsegom slabih posojil. Po določitvi kriterijev za klasifikacijo slabih posojil ter opravljenem prvem pregledu so bile ugotovitev pretresljive, saj se je obseg slabih posojil glede na nove klasifikacije povečal za kar 25%, iz 33,6 bilijonov jenov ob koncu leta 2000 na 43,2 bilijonov jenov ob koncu leta 2001 (35% celotne bančne aktive). Na podlagi ugotovitev je agencija pripravila nabor ukrepov za reševanje problematike slabih posojil, z imenom »Program za finančno oživitev« (angl. *Program for Financial Revival*). Ključne točke programa so bile direktive glede izkazovanja in slabitev nedonosnih naložb, znižanje obsega le teh za 50% v prvem letu ter 80% v drugem letu ter spremembe v zahtevanih vrednostih kapitala (Fujii & Kawai, 2010, str. 7).

Vlada je uvidela, da je problematika slabih posojil bistveno bolj pereča kot so sprva mislili, zaradi česar so aprila leta 2003 ustanovili družbo za upravljanje s slabimi naložbami (angl. *Industrial Revitalization Corporation of Japan*). Njena glavna naloga je bila odkup večjih bolj kvalitetnih, nedonosnih posojil, vendar samo od manjših bank. Namen tega je bilo bistveno lažje prestrukturiranje teh posojil ter njihova reklasifikacija v dobra posojila. Ob

podpori še preostalih ukrepov je Japonska do leta 2005 uspela obseg slabih naložb znižati na 2,9% celotne bančne aktive. Gospodarstvo je, tudi na krilih vsesplošne ekonomske ekspanzije po svetu, leta 2004 začelo ponovno rasti. Japonska se je po več kot desetletju izvila iz krize (Fujii & Kawai, 2010, str. 8).

5.2.4 Ocena japonskega modela

Japonski model je v splošnem sprejet kot način, kako naj država ne bi ravnala v primeru finančne in bančne krize. Japonska vlada je krizo v devetdesetih letih reševala več kot desetletje predvsem zaradi počasnega in pasivnega odziva. Razsežnosti krize so podcenjevali, pričakovanja glede prihodnje gospodarske rasti pa so bila previsoka. Poleg tega v državi ni obstajal pravni okvir za reševanje bank v težavah, po katerem bi se Japonci lahko ravnali (Fujii & Kawai, 2010, str. 8).

Laeven in Valencia (2008, str. 40) sta stroške japonske finančne krize, v smislu izgube davkoplačevalskega denarja, ocenila na skupno 24% BDP. Poleg izgube davkoplačevalskega denarja so, zaradi več kot desetletje trajajoče krize in posledično gospodarske stagnacije, oportunitetni stroški gospodarstva znašali 17,6% BDP.

Japonska se, tako kot večina razvitega sveta, tudi v današnjem času srečuje s finančno in bančno krizo. Na podlagi izkušenj, ki so jih Japonci pridobili pri reševanju krize v devetdesetih letih, je bil njihov tokraten odziv bistveno hitrejši in aktivnejši (Vollmer & Bebenroth, 2012, str. 71).

6 TESTIRANJE VPLIVA ODDELITVE NEDONOSNIH NALOŽB NA KREDITNO AKTIVNOST POSLOVNIH BANK

Problematika nedonosnih naložb ali slabih posojil v poslovnih bankah je v zadnjih desetletjih požela vedno večje zanimanje. Znatno obseg nedonosnih posojil lahko vodi do finančnih težav banke in posledično njenega propada. Številni avtorji, kot na primer Demirgüç-Kunt in Detragiache (1998) ter Barr, Seiford in Siems (1994) so preučevali vzroke finančnih težav in propada bank. Rezultati so v večini primerov pokazali, da kvaliteta portfelja statistično značilno napoveduje morebitno insolventnost banke, ter da so propadle banke v svojih portfeljih držale nadpovprečno visok delež nedonosnih naložb.

V skladu z Waweru in Kalani (2009) je višina nedonosnih naložb tesno povezana z bančnimi krizami. Greenidge in Grosvenor (2010) sta to trditev še razširila z ugotovitvijo, da so slaba posojila ključni element za začetek in napredovanje finančne in bančne krize. Guy in Lowe (2011) pravita, da je delež nedonosnih naložb ključen za izmero kvalitete naložbenega portfelja določene poslovne banke ter tudi najpogostejši vzrok za insolventnost bank tako v razvitih kot razvijajočih se delih sveta.

Večina študij o nedonosnih naložbah je preučevala vzrok njihovega nastanka ter dejavnike, ki vplivajo na njihov obseg. Beck, Jakubik in Piloiu (2013) so v svoji študiji ugotovili, da na višino nedonosnih naložb statistično značilno vplivajo rast družbeno domačega proizvoda, cena delnic, menjalni tečaj in posojilna obrestna mera. Klein (2013) je preučeval vplive internih bančnih kazalcev in makroekonomskega okolja na nedonosne naložbe banke. Pri internih bančnih kazalcih je ugotovil, da višji delež kapitala v banki ter boljše poslovodstvo vodita v nižje vrednosti nedonosnih posojil. Po drugi strani, na višino slabih posojil pozitivno vpliva nadpovprečna kreditna aktivnost banke v preteklih obdobjih. V nasprotju z nekaterimi drugimi študijami je Klein ugotovil, da velikost in stroškovna učinkovitost banke statistično neznatno vplivata na obseg slabih naložb. Med makroekonomskimi determinantami je Klein s svojim modelom pokazal, da visoka nezaposlenost ter visoka inflacija in deprecijacija povečujejo vrednosti nedonosnih naložb v banki.

Študij, ki bi preučevale vpliv slabih posojil na kreditno aktivnost bank v strokovni literaturi ni veliko, izpostaviti pa velja študiji Houja in Dickinsona (2007) ter Traceya in Leona (2011), ki so s podobnim modelom preučevali vpliv stopenj rasti različnih postavk bilance stanja na kreditno aktivnost bank. Poleg stopnje rasti nedonosnih naložb so v model kot pojasnjevalne spremenljivke vključili še stopnjo rasti kapitala, stopnjo rasti depozitov, ter stopnjo rasti drugi sredstev. Obe študiji, ki sta z uporabo iste metode preučevali različna geografska področja, sta prišli do sklepa, da stopnja rasti nedonosnih naložb statistično značilno negativno vpliva na posojilno aktivnost poslovnih bank, ki se meri skozi stopnjo rasti danih posojil.

6.1 Opredelitev problema in postavitve hipoteze

Nedonosne naložbe poslovne banke so eden glavnih vzrokov za njeno kreditno stagnacijo. Zmanjšana kreditna aktivnost posledično negativno vpliva na celotno gospodarstvo, saj gospodarski subjekti ne morejo zbrati zadostnih virov za izpeljavo novih investicij, ki bi jim omogočale razvoj in rast. Banke z nadpovprečnim obsegom slabih posojil svojo pozornost v največji meri posvečajo tem, saj jim vsako povečanje v obsegu ali poslabšanje v kvaliteti nedonosnega portfelja predstavlja negativen vpliv na kapital, ki je v času finančne krize še posebej na udaru.

Fenomen, ko se banke ne želijo izpostavljati novemu tveganju in odobravati novih posojil imenujemo kreditni krč (angl. *credit crunch*). Council of Economic Advisors (1992, str. 46) je kreditni krč opredelil kot situacijo, kjer je ponudba posojil nižja od običajnega razpona, definirane z prevladujočimi tržnimi obrestnimi merami in donosnostjo naložbenih projektov. Na trgu prihaja do neravnotežja, saj kljub nizkim obrestnim meram družbe s potencialno donosnimi naložbami ne uspejo zbrati zadostnih sredstev.

Poslovne banke lahko težave z nadpovprečnim obsegom nedonosnih naložb rešujejo z njihovo oddelitvijo iz bilance stanja. Z izpeljavo tega procesa se lahko banke ponovno začnejo prvenstveno posvečati svoji osnovni funkciji, kreditiranju gospodarstva, s čimer se sprostijo kreditni krči, kar blagodejno vpliva na vnovičen zagon gospodarstva in posledično gospodarsko rast. Z oddelitvijo slabih posojil iz bilance stanja poslovne banke na drugo specializirano institucijo pa se tudi maksimira njihova vrednost, saj se za to posebej ustanovljena institucija ukvarja le z njihovim upravljanjem.

Regresijski model, predstavljen v nadaljevanju, je namenjen testiranju hipoteze, da ima oddelitev nedonosnih naložb iz bilance stanja banke pozitiven vpliv na njeno kreditno aktivnost. Potrditev ali zavrnitev postavljene hipoteze bo razkrila odgovor na vprašanje, ali je v času krize za poslovno banko smiselno, kot način reševanja izbrati metodo oddelitve nedonosnih posojil na drugo bilančno ločeno družbo ali slabo banko.

6.2 Podatki za regresijsko analizo

Regresijska analiza je osredotočena na testiranje vpliva nedonosnih naložb poslovnih bank v 28-ih državah članicah Evropske unije. V model je vključenih 463 poslovnih bank, za katere so zbrani letni panelni podatki pridobljeni iz baze podatkov BankScope. Obdobje analize je od leta 2006 pa do leta 2012, saj so le za to obdobje na voljo podatki o deležu nedonosnih naložb, ki jih je možno črpati iz enotnega vira. Vključeni podatki o gospodarski rasti posamezne države v istem preučevanem obdobju so pridobljeni iz baze podatkov World Bank.

Tabela 6: Število bank po posameznih državah

Država	Število vključenih bank
Austrija	7
Belgija	5
Bolgarija	15
Ciper	9
Češka	14
Danska	23
Estonija	4
Finska	5
Francija	26
Grčija	10
Hrvaška	24
Irska	10
Italija	84
Latvija	18
Litva	8
Luksemburg	7
Madžarska	11
Malta	4
Nemčija	17
Nizozemska	15
Poljska	21
Portugalska	13
Romunija	19
Slovaška	9
Slovenija	13
Španija	17
Švedska	18
Velika Britanija	37
Skupaj	463

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Za vsako od izbranih poslovnih bank so v modelu vključeni naslednji podatki:

- **Letna rast posojil** (LG_t) predstavlja odvisno spremenljivko, na katero je s pomočjo modela predstavljen vpliv ostalih neodvisnih spremenljivk. Rast posojil je merjena kot prirast (ali upad) obsega posojil v trenutnem obdobju ($LOAN_t$) v primerjavi z obsegom posojil v preteklem obdobju ($LOAN_{t-1}$). Podatki so izraženi v odstotkih.

$$LG_t = \frac{LOAN_t - LOAN_{t-1}}{LOAN_{t-1}} \times 100 \quad (1)$$

- **Delež kapitala** (ETA_{t-1}) je prva neodvisna spremenljivka v modelu, ki je glede na odvisno spremenljivko pomaknjena za eno obdobje nazaj v času. Premik za eno obdobje nazaj je uporabljen zaradi dejstva, da se poslovne banke o svoji politiki kreditiranja odločajo glede na obseg kapitala, ki ga izkazujejo ob koncu prejšnjega poslovnega leta. Izračunana je kot delež kapitala ($EQUITY_{t-1}$) v celotnih sredstvih banke ($TOTAL ASSETS_{t-1}$). Podatki so izraženi v odstotkih.

$$ETA_{t-1} = \frac{EQUITY_{t-1}}{TOTAL ASSETS_{t-1}} \times 100 \quad (2)$$

- **Delež nedonosnih naložb** (NPL_t) je druga pojasnjevalna spremenljivka, katera predstavlja ključno vlogo za preizkus hipoteze. Z izrazom nedonosnih naložb so v poslovnih bankah predvsem mišljene terjatve, ki so v zamudi s plačili več kot 90 dni. Izračunana je kot delež nedonosnih naložb ($NON PERFORMING LOANS_t$) v celotnih sredstvih banke ($TOTAL ASSETS_t$). Podatki so izraženi v odstotkih.

$$NPL_t = \frac{NON PERFORMING LOANS_t}{TOTAL ASSETS_t} \times 100 \quad (3)$$

- **Delež slabitev** (LLP_t) je tretja neodvisna spremenljivka, ki predstavlja kvaliteto portfelja banke. Regulator in kapitalski standardi poslovne banke neprestano silijo ocenjevati kvaliteto naložbenega portfelja in izračunavati potrebne slabitve. Ne glede na to ali so naložbe banke donosne ali nedonosne, je banka primorana oblikovati slabitve. Za vse donosne naložbe se slabitve oblikujejo na podlagi matematične enačbe, njihova višina je predvsem odvisna od kvalitete in višine zavarovanj, verjetnosti neplačila (angl. *probability of default*) in izgube ob neplačilu (angl. *loss given default*). Slabitve na nedonosne naložbe se oblikujejo glede na individualno presojo o kvaliteti naložbe. Višji obseg slabitev predstavlja slabšo kvaliteto portfelja in obratno. Spremenljivka je izračunana kot delež vseh slabitev ($LOAN LOSS PROVISIONS_t$) v celotnih sredstvih banke ($TOTAL ASSETS_t$). Podatki so izraženi v odstotkih.

$$LLP_t = \frac{LOAN LOSS PROVISIONS_t}{TOTAL ASSETS_t} \times 100 \quad (4)$$

- **Letna stopnja rasti posamezne države** ($GDPG_t$) je v model vključena kot kontrolna spremenljivka, s katero zajamemo dejstvo, da kreditna aktivnost bank niha premo-sorazmerno s poslovnim ciklom. Merjena je kot prirast (ali upad) bruto domačega proizvoda v trenutnem obdobju (GDP_t) v primerjavi z bruto domačim proizvodom v preteklem obdobju (GDP_{t-1}). Podatki so izraženi v odstotkih.

$$GDPG_t = \frac{GDP_t - GDP_{t-1}}{GDP_{t-1}} \times 100 \quad (5)$$

Tabela 7: Opisna statistika za spremenljivki letna rast posojil in delež kapitala

Država	Letna rast posojil (v %)				Delež kapitala (v %)			
	Povprečje 06 - 12	Standardni odklon	Min	Max	Povprečje 06 - 12	Standardni odklon	Min	Max
Austrija	23,79	61,06	- 55,76	352,43	6,83	4,42	- 6,57	24,53
Belgija	6,60	26,53	- 31,29	133,51	4,85	2,28	1,34	10,30
Bolgarija	21,77	33,04	- 24,19	157,99	13,13	6,06	5,35	35,02
Ciper	32,39	84,48	- 26,65	509,08	8,19	3,12	1,78	13,51
Češka	19,55	43,60	- 29,92	313,47	13,57	15,74	3,29	98,66
Danska	6,25	15,92	- 76,44	67,98	9,54	4,88	2,77	29,65
Estonija	11,16	32,99	- 61,21	116,00	16,31	9,04	7,28	42,42
Finska	8,26	9,25	- 6,84	34,45	5,85	1,80	2,91	10,26
Francija	9,08	17,06	- 64,26	85,13	8,29	6,85	- 0,46	37,13
Grčija	12,17	18,67	- 15,70	80,06	7,95	5,45	- 3,93	24,75
Hrvaška	14,91	32,50	- 19,90	266,17	12,69	5,52	2,69	33,03
Irska	9,07	32,38	- 48,14	200,31	6,36	3,90	2,14	19,89
Italija	17,46	44,79	- 79,40	605,38	11,27	10,90	1,24	95,39
Latvija	16,71	47,62	-100,00	346,15	10,48	9,56	1,94	93,33
Litva	15,43	32,47	- 36,61	130,53	9,02	5,00	- 2,48	28,92
Luksemburg	4,98	35,86	- 70,65	100,60	6,88	3,78	- 0,89	16,79
Madžarska	11,84	24,89	- 26,47	151,63	7,94	2,87	2,58	15,67
Malta	33,16	88,93	- 23,56	417,24	23,13	25,27	3,14	92,86
Nemčija	13,91	59,58	- 43,97	529,41	6,12	4,43	1,45	24,82
Nizozemska	14,42	32,37	- 56,70	186,30	7,13	3,25	2,31	15,62
Poljska	20,51	48,19	- 82,62	385,88	10,20	6,02	3,12	56,58
Portugalska	28,47	109,62	- 49,80	860,88	6,28	9,22	-30,52	29,01
Romunija	31,36	52,11	- 57,87	297,92	11,16	3,54	4,22	21,37
Slovaška	15,99	32,96	- 31,01	198,79	8,22	3,02	- 0,20	14,38
Slovenija	12,54	17,93	- 14,81	81,73	8,63	3,74	3,70	23,01
Španija	10,68	34,49	- 51,87	182,59	9,15	7,01	1,64	27,28
Švedska	7,63	9,63	- 18,96	49,95	12,88	9,14	3,27	52,66
Velika Britanija	13,15	49,57	- 94,33	405,04	8,43	6,52	1,63	40,10

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Pri empiričnih analizah se običajno pojavi vprašanje kvalitete rezultatov. Ta je odvisna predvsem od velikosti vzorca, kvalitete podatkov v vzorcu in izbrane statistične metode. Glede na to, da je v analizo vključenih 463 različnih evropskih bank, kar predstavlja relativno velik vzorec, s tega vidika kvaliteta rezultatov ni vprašljiva. O kvaliteti samih podatkov pa lahko iz opisnih statistik po posameznih državah predstavljenih v Tabeli 7 in Tabeli 8 sklepamo, da nekateri podatki, zlasti v ekstremnih vrednostih, dosegajo nelogične vrednosti. Razlog napačnih vrednosti so najverjetneje napake pri vnosu v bazo podatkov. Za potrebe regresijskega modela so, z namenom zagotavljanja boljše kvalitete rezultatov, podatki na obeh skrajnih koncih porezani (angl. *winsorized*), ter postavljeni na vrednost petega centila. Centilne vrednosti podatkov uporabljenih v regresijskem modelu so predstavljene v Tabeli 9.

Tabela 8: Opisna statistika za spremenljivki delež nedonosnih naložb in delež slabitev

Država	Delež nedonosnih naložb (v %)				Delež slabitev (v %)			
	Povprečje 06 - 12	Standardni odklon	Min	Max	Povprečje 06 - 12	Standardni odklon	Min	Max
Austrija	3,80	3,31	0,07	11,06	2,86	1,80	0,07	6,58
Belgija	3,10	1,96	0,71	7,97	2,02	1,39	0,63	5,71
Bolgarija	9,68	10,49	0,14	52,07	4,47	4,44	0,73	24,11
Ciper	7,95	7,27	0,17	28,08	6,54	4,45	0,55	14,93
Češka	5,25	4,11	0,00	17,67	3,26	2,96	0,00	13,45
Danska	4,25	5,42	0,06	24,23	3,89	3,08	0,00	15,58
Estonija	12,74	13,30	0,28	36,42	7,95	7,34	0,39	24,32
Finska	1,30	0,75	0,30	2,71	0,87	0,53	0,21	1,74
Francija	4,67	3,34	0,12	19,10	2,87	1,81	0,19	14,15
Grčija	14,08	10,47	3,18	45,86	6,56	7,34	0,89	42,25
Hrvaška	9,21	7,05	0,05	33,82	6,17	3,85	0,85	20,60
Irska	13,41	17,74	0,02	62,37	6,52	9,21	0,03	36,89
Italija	6,33	4,63	0,02	30,33	3,42	2,53	0,01	30,60
Latvija	15,99	16,62	0,12	79,10	7,62	9,43	0,11	55,07
Litva	13,52	13,96	0,40	54,28	5,24	4,59	0,21	16,65
Luksemburg	4,19	5,62	0,01	22,95	2,47	3,43	0,01	15,35
Madžarska	11,34	8,79	1,11	36,42	6,81	5,95	1,11	30,92
Malta	5,69	8,79	0,33	34,75	2,03	2,36	0,12	12,19
Nemčija	6,56	18,52	0,27	144,24	3,69	11,17	0,24	88,16
Nizozemska	2,39	1,75	0,03	7,00	1,08	0,96	0,01	4,90
Poljska	6,81	4,09	0,48	19,26	4,53	3,64	0,25	17,63
Portugalska	5,72	5,82	0,11	24,82	5,29	5,46	0,07	24,93
Romunija	15,01	15,11	0,07	63,86	6,29	6,04	0,08	34,99
Slovaška	6,72	4,89	0,43	29,06	4,16	2,63	0,97	14,69
Slovenija	9,67	8,79	0,21	45,13	6,12	3,30	0,95	16,76
Španija	3,63	3,57	0,00	16,98	2,86	1,78	0,55	10,56
Švedska	2,40	4,43	0,02	23,22	1,58	3,13	0,07	17,37
Velika Britanija	7,32	12,68	0,02	100,00	3,68	4,92	0,00	36,70

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Tabela 9: Centilne vrednosti posameznih spremenljivk

Centil	Vrednost			
	LG (t)	ETA (t-1)	NPL (t)	LLP (t)
0	-15,49	2,82	0,36	0,33
5	-15,49	2,82	0,36	0,33
10	- 9,17	3,74	0,71	0,62
20	- 3,22	5,10	1,57	1,12
30	0,49	6,11	2,51	1,64
33	1,65	6,40	2,79	1,83
40	3,95	7,05	3,50	2,24
50	7,58	8,05	4,59	2,83
60	11,42	9,21	5,91	3,54
66	14,25	9,97	6,93	4,15
70	16,50	10,54	7,69	4,64
80	25,26	12,31	10,67	6,26
90	42,73	16,93	16,38	8,92
95	65,48	22,90	24,49	13,08
100	65,48	22,90	24,49	13,08

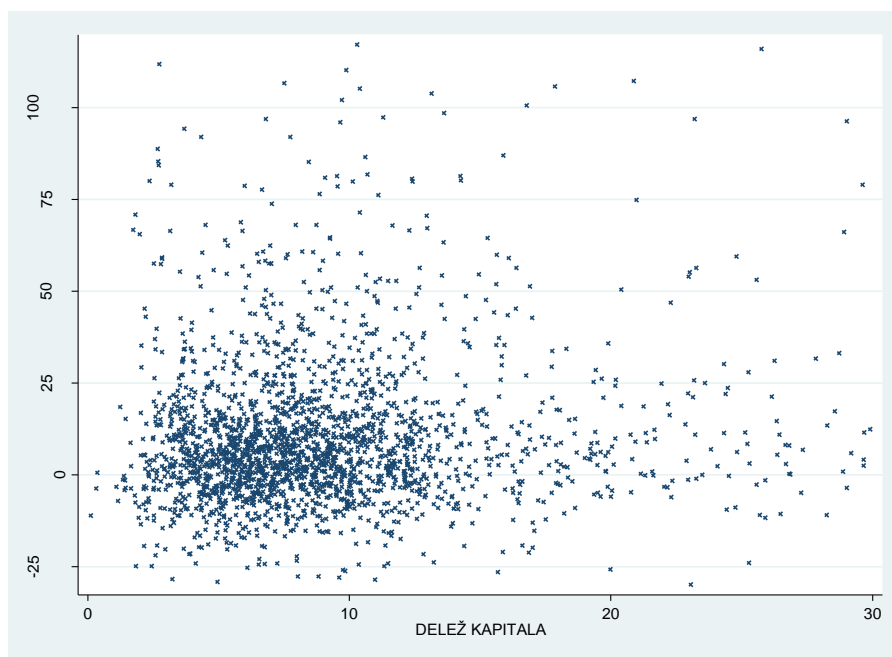
Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

6.3 Grafična analiza

Regresijska analiza je namenjena pojasnjevanju vpliva neodvisnih spremenljivk na odvisne. Poleg matematičnih dokazov je za boljšo predstavo smiselno pogledati medsebojni vpliv posamezne neodvisne spremenljivke na odvisno, s pomočjo grafičnega prikaza medsebojnih vplivov.

Iz Slike 14 lahko opazimo pozitivno medsebojno razmerje med neodvisno spremenljivko deležem kapitala in odvisno spremenljivko rastjo posojil. Sklepamo lahko, da imajo poslovne banke z višjim deležem kapitala v bilanci stanja, tudi višjo letno rast posojil.

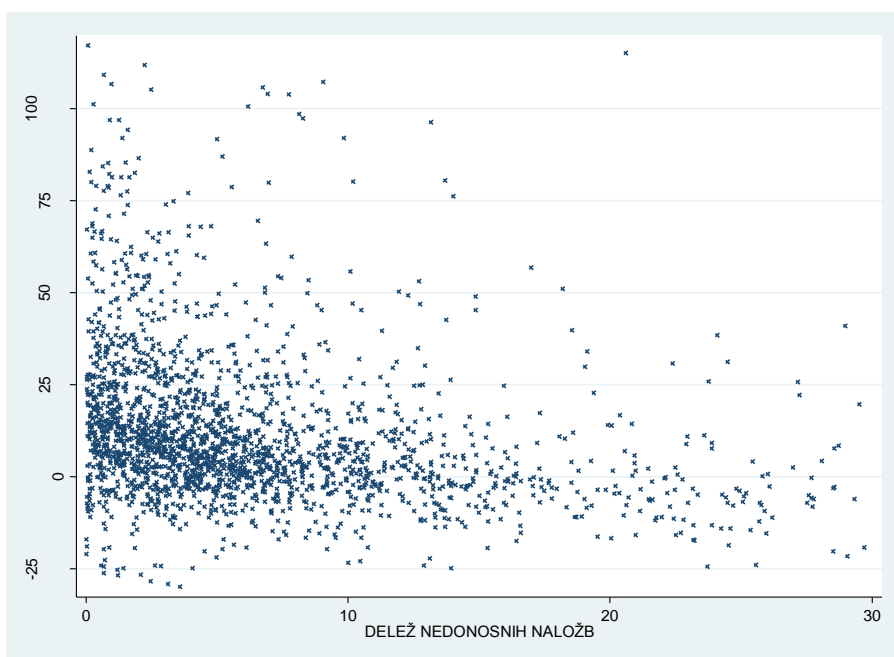
Slika 14: Vpliv deleža kapitala na rast posojil

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Slika 15 prikazuje medsebojno razmerje deleža nedonosnih naložb in rasti posojil. Iz grafikona lahko opazimo negativni trend, na podlagi katerega lahko sklepamo, da imajo poslovne banke z višjim deležem nedonosnih posojil v bilanci stanja tudi nižjo letno rast posojil.

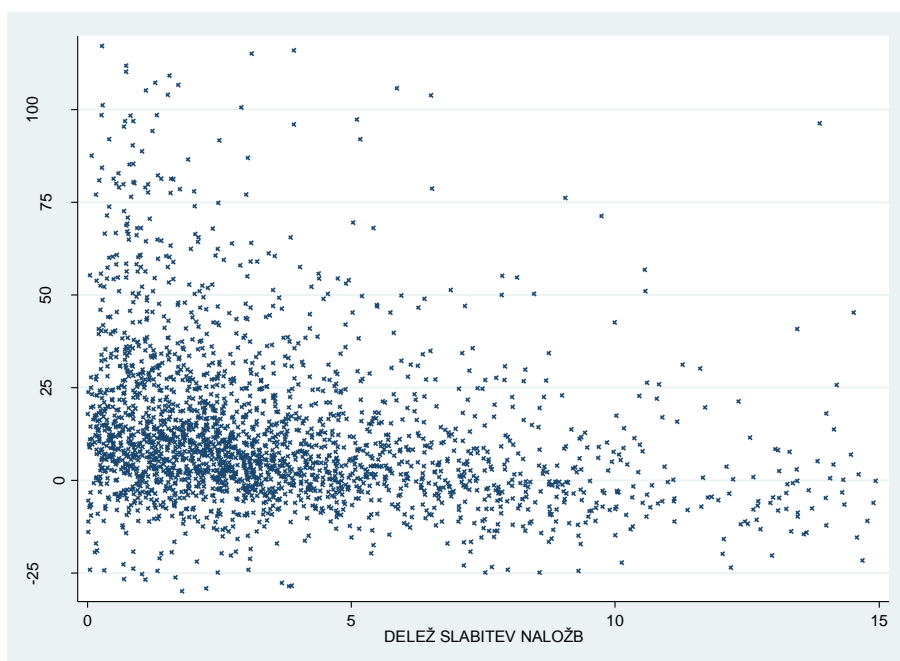
Slika 15: Vpliv deleža nedonosnih naložb na rast posojil

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Iz Slike 16, ki prikazuje medsebojno razmerje deleža slabitev in rasti posojil, lahko opazimo negativen trend, ki ga ima obseg slabitev na rast posojil. Sklepati je možno, da imajo banke z višjim deležem slabitev v bilanci stanja tudi nižjo letno rast posojil.

Slika 16: Vpliv deleža slabitev naložb na rast posojil

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

S pomočjo grafične analize lahko ocenimo, da imajo ključne neodvisne spremenljivke v modelu različno medsebojno razmerje z letno stopnjo rasti posojil. Kot pričakovano je višji obseg kapitala povezan z višjo kreditno aktivnostjo, medtem ko sta višina nedonosnih naložb in slabitev povezana z nižjo rastjo posojil. S pomočjo grafične analize lahko sklepamo, da bo postavljena hipoteza sprejeta, saj je mogoče jasno razbrati, da oddelitev nedonosnih posojil povečuje kreditno aktivnost banke. Za dokončno sprejetje hipoteze pa je potrebna še preverba z regresijskim modelom.

6.4 Metodologija analize podatkov

Podatki, na katerih bazira model in njegovi rezultati, so zbrani v obliki panela. V tem kontekstu panel dobesedno predstavlja skupino pojavov, ki so ponavljajoče opazovani skozi čas. Predmet analize so torej različni parametri poslovnih bank, zaporedno opazovani skozi določeno časovno obdobje. V primerjavi z drugim vrstami podatkov Hisao (2006, str. 3) navaja naslednje prednost panelnih podatkov:

- možnost bolj natančnega sklepanja o parametrih modela;
- večja sposobnost za zajemanje kompleksnosti človeškega obnašanja, kar vključuje:
  - sestavljanje in testiranje bolj zapletenih vedenjskih hipotez;
  - nadzorovanje vpliva izpuščenih spremenljivk;
  - odkrivanje dinamičnih razmerij;
  - ustvarjanje bolj natančnih napovedi za posamezne dosežke z združevanjem podatkov, namesto ustvarjanja napovedi posameznih rezultatov;
  - zagotavljanje mikro temeljev za skupno analizo podatkov;
- poenostavljeno računanje in statistično sklepanje.

Pri analizi panelnih podatkov se uporabljajo metode panelne regresije, saj le te prilagajajo regresijski model tovrstno zbranim podatkom. Glavna prednost panelne regresije je, da preučuje skupinske vplive, časovne vplive ali oboje hkrati predvsem z namenom, da bi v analizo lahko vključila vpliv heterogenosti ali individualnih učinkov, ki so ali pa niso opazovani. Ti individualni učinki so lahko fiksni ali naključni, kar je osnovna predpostavka za to, kateri model regresijske analize bo bolj primeren za zbrane podatke (Myoung Park, 2011, str. 7).

Osnovni model panelne regresije je model fiksnih učinkov (angl. *fixed effects model*). Metoda je uporabna takrat, ko želimo nadzorovati v model ne vključene spremenljivke, ki se razlikujejo med entitetami, v času pa se ne spreminjajo. Model raziskuje odnos med odvisnimi in neodvisnimi spremenljivkami znotraj določenih entitet (država, oseba, podjetje, itn.). Vsaka entiteta ima svoje individualne lastnosti, ki lahko ali pa ne vplivajo na neodvisne spremenljivke. Model fiksnih učinkov predpostavlja, da lahko individualnost posamezne entitete vpliva na odvisno spremenljivko, kar je tudi ozadje predpostavke o korelaciji med slučajno napako (angl. *error term*) ter neodvisnimi spremenljivkami. Model

fiksni učinki odstrani vplive teh časovno nespremenljivih značilnosti neodvisnih spremenljivk, s čimer pride do ovrednotenja njihovega neto učinka (Torres-Reyna, 2011).

Druga pomembna predpostavka modela je, da so te časovno nespremenljive značilnosti edinstvene za posamezno opazovano entiteto in ne smejo biti korelirane z ostalimi individualnimi značilnostmi posameznih entitet. Vse entitete se med seboj razlikujejo, zaradi česar slučajna napaka in konstanta, ki vključuje individualne značilnosti, ne smeta biti korelirana z drugimi entitetami (Torres-Reyna, 2011).

Osnovna enačba modela fiksnih učinkov je:

$$y_{it} = (a + u_i) + X'_{it}\beta + v_{it}, \quad \begin{matrix} i = 1, \dots, N, \\ t = 1, \dots, T, \end{matrix} \quad (6)$$

kjer y_{it} predstavlja odvisno spremenljivko za opazovano enoto i , v času t , a meri fiksne individualne učinke v času, različne po opazovanih skupinah, u_i predstavlja standardno napako individualnega učinka, X_{it} predstavlja vektor K eksogenih pojasnjevalnih spremenljivk in v_{it} slučajno napako, ki se porazdeljuje normalno za vse i in t ter predstavlja vse zanemarjene učinke, ki se spreminjajo tako v času kot po entitetah.

V kolikor se nekatere ne vključene spremenljivke ne spreminjajo v času, a se spreminjajo med enotami, druge pa se spreminjajo v času, vendar pa se ne spreminjajo med enotami, model fiksnih učinkov ni primeren za analizo. V takem primeru je za analizo podatkov možno uporabiti model naključnih učinkov (angl. *random effects model*). V nasprotju z modelom fiksnih učinkov, je ključna predpostavka modela naključnih učinkov, da je variabilnost med entitetami naključna in nekorelirana z neodvisnimi spremenljivkami vključenimi v model (Frees, 2004).

Osnovna enačba modela naključnih učinkov je:

$$y_{it} = a + X'_{it}\beta + (u_i + v_{it}), \quad \begin{matrix} i = 1, \dots, N, \\ t = 1, \dots, T, \end{matrix} \quad (7)$$

kjer u_i predstavlja slučajno napako, ki se pojavlja v povezavi z opazovanimi enotami in časovno komponento, v_{it} pa slučajno napako, vezano na posamično enoto.

Pri izbiri med modelom fiksnih učinkov in modelom naključnih učinkov se uporablja Hausmanov test. Njegova vloga je odkrivanje kršitev predpostavk modela naključnih učinkov, da so pojasnjevalne spremenljivke ortogonalne na slučajnostni odklon subjektov. V kolikor korelacije med neodvisnimi spremenljivkami in slučajnostnimi odkloni ni, mora

biti ocena β v modelu fiksnih učinkov (β_{FE}) podobna oceni β pri modelu naključnih učinkov (β_{RE}). H statistika pri Hausmanovem testu meri razliko med obema ocenama.

$$H = (\hat{\beta}_{RE} - \hat{\beta}_{FE})' [Var(\hat{\beta}_{FE}) - Var(\hat{\beta}_{RE})]^{-1} (\hat{\beta}_{RE} - \hat{\beta}_{FE}) \quad (8)$$

Pod ničelno hipotezo o ortogonalnosti se H porazdeljuje v skladu s chi-kvadrat (χ^2) s številom stopinj prostosti enakemu številu pojasnjevalnih spremenljivk v modelu. V primeru rezultata $p < 0,05$ sta modela dovolj različna za zavrnitev ničelne hipoteze, kar pomeni, da je za analizo podatkov primernejši model fiksnih učinkov. V primeru, da Hausmanov test ne pokaže pomembne razlike ($p > 0,05$), je pri analizi podatkov bolje uporabiti model naključnih učinkov, kar pa ne pomeni nujno, da je model naključnih učinkov popolnoma brez pristranskosti in torej boljši od modela fiksnih učinkov (Clark & Linzer, 2012, str. 10).

6.5 Regresijski model

Regresijski model, predstavljen v nadaljevanju, je namenjen testiranju postavljene hipoteze, da oddelitev nedonosnih naložb pozitivno vpliva na kreditno aktivnost poslovne banke. Testiranje hipoteze je v prvi fazi izvedeno skozi osnovni model, kjer je prikazan vpliv različnih pojasnjevalnih spremenljivk na kreditno aktivnost banke. Za potrditev ali zavrnitev hipoteze je ključen vpliv deleža nedonosnih naložb, saj je le z izračunom koeficienta možno oceniti, ali je za banko oddelitev naložb smiselna ali ne. Poleg osnovnega modela so v nadaljevanju predstavljeni še trije razširjeni modeli, kjer je s pomočjo nepravih (angl. *dummy*) spremenljivk še posebej prikazano, kako se kreditna aktivnost odziva na banke z določenimi izbranimi lastnostmi.

Osnovni model regresijske analize je:

$$LG_{i,t} = a_0 + a_1 \ln(ETA_{i,t-1}) + a_2 \ln(NPL_{i,t}) + a_3 \ln(LLP_{i,t}) + a_4 GDPG_{i,t} \quad (9)$$

Oznaka i predstavlja indeks za vsako posamezno poslovno banko, oznaka t pa je indeks za časovno obdobje. $LG_{i,t}$ predstavlja letno stopnjo rasti posojil v poslovni banki, $ETA_{i,t-1}$ predstavlja delež kapitala v celotnih virih sredstev banke, $NPL_{i,t}$ predstavlja delež nedonosnih naložb ali slabih posojil v celotnih sredstvih banke, $LLP_{i,t}$ delež slabitev vseh naložb v celotnih sredstvih banke in $GDPG_{i,t}$ predstavlja letno stopnjo rasti bruto domačega proizvoda posamezne države. Pojasnjevalne spremenljivke, ki so v model vključene kot delež, so zaradi lažje interpretacije rezultatov in primerljivosti z odvisno spremenljivko, ki je v model vključena kot odstotna sprememba, logaritmirane.

Prvi razširjeni model regresijske analize je:

$$LG_{i,t} = a_0 + a_1 \ln(ETA_{i,t-1}) + a_2 \ln(NPL_{i,t}) + a_3 \ln(LLP_{i,t}) + a_4 GDPG_{i,t} + a_5 D1_{i,t} \ln(NPL_{i,t}) \quad (10)$$

V prvi razširjeni model je vključena neprava spremenljivka D_1 , v kateri so z vrednostjo 1 označene vse banke, ki so imele v času t delež nedonosnih naložb ($NPL_{i,t}$) nižji od 2,79%. Vrednost je enaka 33-emu centilu (Tabela 9), kar pomeni, da gre za opazovanje tretjine vseh poslovnih bank z najnižjim deležem nedonosnih posojil. Neprava spremenljivka je pomnožena z vrednostjo $NPL_{i,t}$, zaradi česar odraža vpliv na koeficient spremenljivke. Namen vključitve take neprave spremenljivke je predvsem v tem, da je z njeno pomočjo možno preveriti, kakšen vpliv ima delež nedonosnih naložb na kreditno aktivnost poslovnih bank z najboljšo strukturo portfelja. Z dobljenim koeficientom se lahko še dodatno preveri, ali obstaja bistvena razlika med bankami z nizkim in bankami z visokim deležem nedonosnih naložb.

Drugi razširjeni model regresijske analize je:

$$LG_{i,t} = a_0 + a_1 \ln(ETA_{i,t-1}) + a_2 \ln(NPL_{i,t}) + a_3 \ln(LLP_{i,t}) + a_4 GDPG_{i,t} + a_5 D2_{i,t} + a_6 D2_{i,t} \ln(NPL_{i,t}) \quad (11)$$

V drugi razširjeni model je vključena neprava spremenljivka D_2 , v kateri so z vrednostjo 1 označene vse banke, katere so v času $t-1$ imele delež kapitala višji od 6,40%⁴. Vrednost je enaka 33-emu centilu (Tabela 9), kar pomeni, da gre za opazovanje dveh tretjin vseh poslovnih bank z najvišjim deležem kapitala v bilanci stanja. Osnovni namen takega razširjenega modela je preveriti kakšen vpliv imajo nedonosne naložbe na kreditno aktivnost bank, katere izkazujejo nadpovprečno kapitalsko ustreznost. Dejansko model preverja, ali se lahko težave banke z nedonosnimi naložbami rešuje le z dokapitalizacijo, ali je za banko bolj smiselna oddelitev le teh.

Tretji razširjeni model regresijske analize je:

$$LG_{i,t} = a_0 + a_1 \ln(ETA_{i,t-1}) + a_2 \ln(NPL_{i,t}) + a_3 \ln(LLP_{i,t}) + a_4 GDPG_{i,t} + a_5 D3_{i,t} + a_6 D3_{i,t} \ln(NPL_{i,t}) \quad (12)$$

---

⁴ Ne gre za višino regulatornega kapitala, ampak kapitala kot deleža v celotni bilanci stanja. Vrednost regulatornega kapitala na 33 centilu znaša 11,8%.

V tretji razširjeni model je vključena nepravna spremenljivka D_3 , v kateri so z vrednostjo 1 označene vse banke, katere so imele v času $t-1$ delež slabitev višji od 3,87%. Vrednost je enaka 66-emu centilu (Tabela 9), kar pomeni, da gre za opazovanje tretjine vseh poslovnih bank z najvišjim deležem slabitev v bilanci stanja. Glede na to, da je neodvisna spremenljivka deleža slabitev namenjena opazovanju kvalitete naložbenega portfelja, gre za tretjino bank z najbolj tveganim portfeljem. Osnovni namen tega razširjenega modela je raziskati, kako kvaliteta naložbenega portfelja v predhodnem obdobju vpliva na vpliv nedonosnih posojil na kreditno aktivnost v trenutnem obdobju. Poenostavljeno povedano, namen je prikazati vpliv nedonosnih naložb na posojilno aktivnost pri bankah, ki so že v predhodnem obdobju beležile nadpovprečno tvegan naložbeni portfelj.

6.6 Rezultati regresijskega modela in njihova interpretacija

Rezultati osnovnega modela regresijske analize (Tabela 10) razkrivajo, da vse pojasnjevalne spremenljivke statistično značilno vplivajo na posojilno aktivnost banke. Za potrditev postavljene hipoteze, da oddelitev nedonosnih naložb pozitivno vpliva na kreditno aktivnost banke, je zlasti pomemben ocenjeni koeficient pojasnjevalne spremenljivke deleža nedonosnih naložb (NPL_t). Izračunani koeficient z modelom znaša - 7,12, kar pomeni, da če vrednost nedonosnih naložb posamezne banke v času poraste za 1%, se rast posojil zniža za 7,12%. Z dobljenim rezultatom lahko potrdimo postavljeno hipotezo, saj obseg nedonosnih naložb statistično značilno negativno vpliva na rast posojil. Iz tega sledi, da je oddelitev naložb iz poslovne banke smiselna, saj je to eden od ključnih predpogojev za ponoven zagon njene kreditne aktivnosti.

Tabela 10: Rezultati osnovnega modela

xtreg LG(t) lnETA(t-1) lnNPL(t) lnLLP(t) GDPG(t), fe						
Skupinska spremenljivka	BANK			R2	znotraj skupin	0,3413
Število opazovanj	2028				med skupinami	0,0530
Število skupin	449				skupni	0,1483
corr (u_i, Xb)	=	-0,5165		F (4, 1575)	=	204,0100
				Prob > F	=	0,0000
LG (t)	koeficient	standardni odklon	t	P> t 	95% interval zaupanja	
lnETA (t-1)	4,6984	1,7680	2,6600	0,0080	1,2305	8,1664
lnNPL (t)	- 7,1202	0,9029	-7,8900	0,0000	- 8,8911	- 5,3492
lnLLP (t)	- 7,3640	1,1291	-6,5200	0,0000	- 9,5786	- 5,1494
GDPG (t)	0,7408	0,0936	7,9100	0,0000	0,5572	0,9245
konstanta	18,4317	3,7025	4,9800	0,0000	11,1693	25,6941
F test za u_i = 0		F (448, 1575) = 3,03			Prob > F = 0,0000	

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Iz dobljenih rezultatov lahko še razberemo, da ima višina kapitala (ETA_{t-1}) pozitiven vpliv na kreditno aktivnost, s čimer lahko potrdimo, da dokapitalizacija bank pomembno prispeva k vnovični rasti posojilne aktivnosti. Ocenjeni koeficient v tem primeru znaša

4,70 in je absolutno gledano nižji od koeficienta nedonosnih naložb. Na podlagi te primerjave lahko predpostavimo, da ima oddelitev nedonosnih naložb večji učinek od same dokapitalizacije. Pri prestrukturiranju bančnega sistema je potemtakem reševanje bank z oddelitvijo nedonosnih naložb bolj učinkovita metoda od zagotavljanja svežega kapitala bankam. V praksi je seveda idealna kombinacija obeh.

Na podlagi ocenjene vrednosti tretjega koeficienta lahko sklepamo, da tveganost naložbenega portfelja banke učinkuje obratnosorazmerno na rast posojil. Z zvišanjem deleža slabitev (*LLP*) posamezne banke v času za 1%, se rast posojil zniža za 7,36%.

Ocenjena vrednost koeficienta rasti bruto domačega proizvoda (*GDPG_t*) pokaže, da v model vključena kontrolna spremenljivka odigra svojo vlogo, saj potrjuje dejstvo, da kreditna aktivnost bank niha premosorazmerno s poslovnim ciklom.

Pri oceni osnovnega modela Hausmanov test pokaže (Tabela 11), da je smiselno presečne učinke obravnavati kot fiksne, saj se zavrne hipoteza njihove ortogonalnosti na pojasnjevalne spremenljivke. Pri ocenjevanju modela je tako smiselno uporabiti model fiksnih učinkov. Tudi za vse ostale razširjene modele Hausmanov test pokaže podobne rezultate, zaradi česar je pri njihovi oceni ravno tako uporabljen model fiksnih učinkov.

Tabela 11: Rezultati Hausman testa

Hausman test	Koeficienti			
	Fiksni učinki	Naključni učinki	Razlika	Standardna napaka
lnETA (t-1)	4,6984	6,8418	-2,1433	1,4415
lnNPL (t)	-7,1202	-5,7113	-1,4088	0,5327
lnLLP (t)	-7,3640	-3,9262	-3,4378	0,7159
GDPG (t)	0,7408	0,9346	-0,1938	0,0204
	chi2 (4)	=	153,2900	
	Prob>chi2	=	0,0000	

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Rezultati prvega razširjenega modela (Tabela 12) še dodatno potrjujejo postavljeno hipotezo, saj je vpliv nedonosnih naložb tretjine bank z najnižjimi vrednostmi nedonosnih naložb v času kar za 43% nižji od vpliva pri vseh bankah. Sešteti koeficient znaša -4,31 in je absolutno nižji od koeficienta, ki kaže vpliv kapitala (4,92). Iz tega izhaja, da je v primeru nizkih vrednosti deleža nedonosnih naložb v banki, za okrepitev kreditne aktivnosti zadosten pogoj le dokapitalizacija.

Tabela 12: Rezultati prvega razširjenega modela

xtreg LG(t) lnETA(t-1) lnNPL(t) lnLLP(t) GDPG(t) D1lnNPL(t), fe						
Skupinska spremenljivka	BANK			R2	znotraj skupin	0,3445
Število opazovanj	2028				med skupinami	0,0536
Število skupin	449				skupni	0,1509
corr (u _i , Xb)	=	-0,5122		F (4, 1575)	=	165,4600
				Prob > F	=	0,0000
LG (t)	koeficient	standardni odklon	t	P> t	95% interval zaupanja	
lnETA (t-1)	4,9150	1,7660	2,7800	0,0050	1,4511	8,3790
lnNPL (t)	- 7,5890	0,9165	-8,2800	0,0000	- 9,3867	- 5,7912
lnLLP (t)	- 7,0327	1,1329	-6,2100	0,0000	- 9,2549	- 4,8105
GDPG (t)	0,7345	0,0935	7,8600	0,0000	0,5511	0,9178
D1lnNPL (t)	3,2802	1,1783	2,7800	0,0050	0,9691	5,5913
konstanta	18,2454	3,6952	4,9400	0,0000	10,9974	25,4935
F test za u _i = 0		F (448, 1575) = 3,04			Prob > F = 0,0000	

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Iz rezultatov drugega razširjenega modela (Tabela 13) lahko razberemo, da ima dve tretjini bank z najvišjim deležem kapitala v osnovi višjo izhodiščno vrednost rasti posojil, saj znaša seštetna konstanta 20,43, kar je za 2,18 odstotni točki višje od osnovnega modela. Ugotovitev je logična, saj višina kapitala pozitivno vpliva na kreditno aktivnost banke.

Tabela 13: Rezultati drugega razširjenega modela

xtreg LG(t) lnETA(t-1) lnNPL(t) lnLLP(t) GDPG(t) D2(t-1) D2lnNPL(t), fe						
Skupinska spremenljivka	BANK			R2	znotraj skupin	0,3438
Število opazovanj	2028				med skupinami	0,0566
Število skupin	449				skupni	0,1524
corr (u _i , Xb)	=	-0,5105		F (6, 1573)	=	137,3700
				Prob > F	=	0,0000
LG (t)	koeficient	standardni odklon	t	P> t	95% interval zaupanja	
lnETA (t-1)	4,5695	2,0582	2,2200	0,0270	0,5325	8,6065
lnNPL (t)	- 5,4333	1,1413	-4,7600	0,0000	-7,6719	- 3,1947
lnLLP (t)	- 7,6150	1,1326	-6,7200	0,0000	-9,8366	- 5,3934
GDPG (t)	0,7339	0,0935	7,8400	0,0000	0,5504	0,9173
D2 (t-1)	4,3547	2,1762	2,0000	0,0460	0,0862	8,6232
D2lnNPL(t)	- 2,3083	0,9597	-2,4100	0,0160	-4,1908	- 0,4258
konstanta	16,0703	4,0374	3,9800	0,0000	8,1511	23,9895
F test za u _i = 0		F (448, 1573) = 3,03			Prob > F = 0,0000	

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Seštetni koeficient za vpliv deleža nedonosnih naložb pa znaša -7,74 in je še višji od koeficienta izračunanega v osnovnem modelu. Razlago je možno poiskati v dejstvu, da banke z višjo rastjo posojil običajno beležijo tudi višji delež nedonosnih naložb, saj se na trgu v želji po višjem obsegu posojil odločajo tudi za bolj tvegane naložbe, ki imajo večjo verjetnost, da bodo sčasoma postale nedonosne.

Kljub nadpovprečni višini kapitala je za te banke, v primeru potrebe po prestrukturiranju, smiselno, da nedonosne naložbe oddelijo iz svojih bilanc stanja, saj bodo s tem dosegle boljši učinek od same dokapitalizacije.

Tretji razširjeni model (Tabela 14) prikazuje odziv deleža nedonosnih naložb na rast posojil pri bankah, ki so v preteklem obdobju beležile nadpovprečno tvegan kreditni portfelj. Rezultati modela so pričakovani, saj kažejo na dejstvo, da imajo te banke v osnovi bistveno višjo izhodiščno vrednost rasti posojil, ki se kaže v konstanti. Sešteta konstanta znaša 26,34, kar potrjuje ugotovitev iz drugega razširjenega modela, da je višja rast posojil premosorazmerna s tveganostjo portfelja, saj se na trgu banke, z željo po višji rasti, pogosto odločajo za bolj tvegane naložbe.

Tabela 14: Rezultati tretjega razširjenega modela

xreg LG(t) lnETA(t-1) lnNPL(t) lnLLP(t) GDPG(t) D3(t-1) D3lnNPL(t), fe						
Skupinska spremenljivka	BANK			R2	znotraj skupin	0,3621
Število opazovanj	1941				med skupinami	0,0757
Število skupin	428				skupni	0,1685
corr (u_i, Xb)	=	-0,5195		F (6, 1507)	=	142,5400
				Prob > F	=	0,0000
LG (t)	koeficient	standardni odklon	t	P> t 	95% interval zaupanja	
lnETA (t-1)	4,1397	1,8062	2,2900	0,0220	0,5968	7,6827
lnNPL (t)	- 7,0890	0,9669	-7,3300	0,0000	- 8,9856	- 5,1924
lnLLP (t)	- 6,5848	1,2217	-5,3900	0,0000	- 8,9811	- 4,1884
GDPG (t)	0,7730	0,0981	7,8800	0,0000	0,5807	0,9654
D3 (t-1)	7,7763	2,7567	2,8200	0,0050	2,3689	13,1837
D3lnNPL (t)	- 3,5282	1,1507	-3,0700	0,0020	- 5,7853	- 1,2711
konstanta	18,5603	3,7599	4,9400	0,0000	11,1852	25,9355
F test za u_i = 0		F (427, 1507) = 2,84			Prob > F = 0,0000	

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

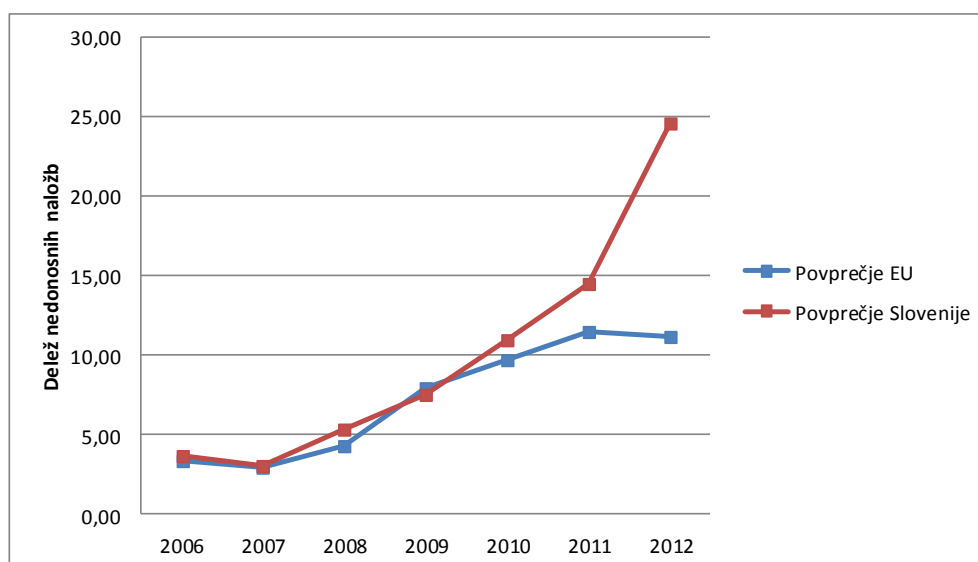
Sešteti vpliv deleža nedonosnih naložb je v primeru preučevane skupine bank še izrazitejši, saj koeficient znaša 10,62, kar pomeni, da te banke beležijo tudi v povprečju višje deleže nedonosnih posojil, ki so posledica agresivnega kreditiranja v predhodnih obdobjih.

7 PREDLOG PRESTRUKTURIRANJA BANČNEGA SISTEMA ZA SLOVENIJO

Prikazani regresijski model je potrdil postavljeno hipotezo, da oddelitev nedonosnih naložb pozitivno vpliva na kreditno aktivnost poslovne banke. Model je nadalje potrdil, da je v primeru, ko se banke srečujejo z izjemno visokimi deleži nedonosnih terjatev, za prestrukturiranje bančnega sistema bolj učinkovito izbrati oddelitev slabih posojil na bilančno ločeno institucijo, kot pa banke reševati le z dokapitalizacijo.

Iz opisne statistike podatkov za delež nedonosnih naložb je možno razbrati, da Slovenija izjemno izstopa iz povprečja Evropske unije, kar se tiče višine nedonosnih naložb v bankah (Slika 17). Zlasti izrazito odstopanje je opazno v letu 2012, kjer so ostale evropske države v povprečju že beležile padec deleža nedonosnih posojil, medtem ko je Slovenija zabeležila najvišji relativni porast od začetnega opazovanega leta 2006.

Slika 17: Primerjava povprečnih deležev nedonosnih naložb v bankah med Slovenijo in EU

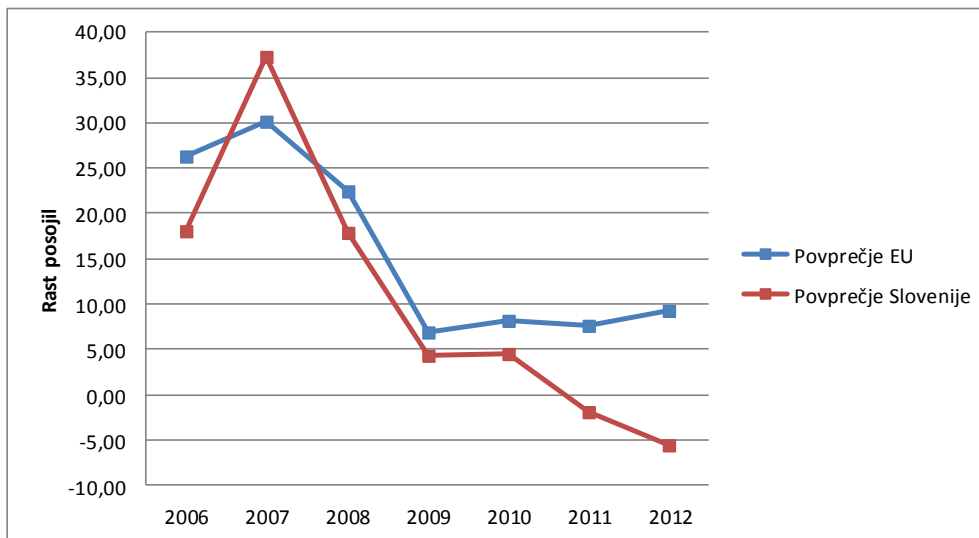

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Zaradi visokega deleža nedonosnih naložb poslovne banke v Sloveniji posledično beležijo podpovprečno kreditno aktivnost (Slika 18) v primerjavi s povprečjem ostalih članic Evropske unije, kar še nadalje pogloblja recesijo in onemogoča vnovičen zagon gospodarstva. Vidnejše odstopanje se ponovno pojavlja v zadnjih letih opazovanega obdobja, kar kaže na dejstvo, da je Slovenija v izraziti zamudi pri uvajanju ukrepov za prestrukturiranje bančnega sistema v primerjavi z ostalimi članicami Evropske unije.

Nedelujoč bančni sistem v državi predstavlja tudi vzrok za nizko ali celo negativno gospodarsko rast, kjer Slovenija tudi zaostaja za povprečjem članic Evropske unije (Slika 19). Trend ponovno vidno odstopa v zadnjih dveh letih, zaradi česar je za Slovenijo ključno, da se procesa prestrukturiranja bančnega sistema loti čim hitreje, ter ob tem izbere prave ukrepe, s katerimi bodo lahko banke ponovno pričele opravljati svojo osnovno funkcijo in s tem postale motor bodoče gospodarske rasti.

Slika 18: Primerjava povprečne rasti posojil v bankah med Slovenijo in EU

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Slika 19: Primerjava rasti bruto domačega proizvoda med Slovenijo in EU

Vir: Baza podatkov BankScope, 2013

Masten (2013) v svojem objavljenem članku navaja, da Slovenija že izrazito zamuja z ukrepi za prestrukturiranje bančnega sistema. Država je vse do danes kot edina izvedena ukrepa zabeležila ustanovitev Jamstvene sheme, ki bankam pri novih posojilih zagotavljajo poroštvo države in eno dokapitalizacijo v letu 2010 v višini 0,7% bruto domačega proizvoda. Prvi od dveh ukrepov je sicer koristen, ampak večjega učinka na okrevanje gospodarstva nima, medtem ko je drugi izrazito prepozen, saj so ostale evropske države dokapitalizacije izvedle že v letu 2008 in to v dvakratni ali trikratni vrednosti slovenske.

Kljub temu da so številni ekonomisti, kot so Masten, Polanec in Damjan (2009) ter Zakrajšek (2012) opozarjali, da je ustanovitev slabe banke nujna, je država prvi korak v tej smeri naredila šele septembra 2012, ko je ustanovila Družbo za upravljanje terjatev bank. V osnovi gre za državno slabo banko, na katero naj bi prenesli večino nedonosnih posojil iz poslovnih bank, ki so v pretežno državni lasti. Družba zaradi zapletov pri ovrednotenju nedonosnih terjatev do današnjega dne še ni pričela obratovati. Tudi rezultati predstavljenega modela potrjujejo, da je za Slovenijo smiselno ustanoviti slabo banko, še posebej glede na obseg slabih posojil, ki je v Sloveniji med najvišjimi med državami članicami Evropske unije.

Damijan (2010) je že leta 2010 predlagal, naj Slovenija sledi vzoru švedskega modela prestrukturiranja bančnega sistema, saj ta v praksi velja za najbolj učinkovitega in stroškovno najmanj potratnega. V skladu z Jonungovimi (2009) sedmimi ključnimi elementi švedskega modela je možno ugotoviti ali Slovenija še vedno lahko izpelje podobno prestrukturiranje bančnega sistema:

- **Politična enotnost.** V Sloveniji je politična enotnost pereč problem in kot kaže nepremostljiva ovira pri prestrukturiranju bančnega sistema. Politično zedinjenje bo možno le ob dejanskem spoznanju resnosti položaja slovenskega bančnega sistema.
- **Neomejeno jamstvo države za depozite in obveznosti bank.** Država trenutno jamči le do omejene višine depozitov, za obveznosti bank pa jamstva ne zagotavlja. Z vidika učinka tega ukrepa je glede na zamudo pri reševanju bank in percepcijo tujine do Slovenije praktično nesmiselno jamčiti za obveznosti bank, saj se s tem položaj in ugled bank na mednarodnih finančnih trgih najverjetneje ne bo izboljšal. Težava neomejenega jamstva je tudi moralni hazard, ki se lahko pojavi v primeru, da se država določi za tako potezo. Percepcija v javnosti, da bo država vsako bančno krizo reševala z neomejenim jamstvom tudi za obveznosti bank, bi lahko sprožila še bistveno bolj tvegano delovanje bank v prihodnosti. Po drugi strani pa je nezagotavljanje neomejenega jamstva lahko pereč problem, predvsem za razne državne naložbene sklade ali zavarovalnice, ki so med večjimi upniki bank. Država mora vsekakor pretehtati koristi ene in druge opcije, ter se odločit za tisto ki bo prinašala nižjo porabo davkoplačevalskih sredstev.
- **Hitro ukrepanje.** Država s prestrukturiranjem bančnega sistema že več let zamuja. S tega vidika je ta ključni element švedskega modela za Slovenijo že odpadel.
- **Ustrezen pravni in institucionalni okvir, ki temelji na neomejenih sredstvih.** Slovenija je v okviru tega ključnega elementa prvo potezo storila z ustanovitvijo Družbe za upravljanje terjatev bank. Neomejeno jamstvo pa najverjetneje, ponovno zaradi zamude, ni možno, saj bi bil odziv javnosti negativen, kar bi lahko zamajalo celoten proces prestrukturiranja.

- **Popolno razkritje informacij.** Tudi ta element je Slovenija v praksi že udeležila, zlasti z izvajanjem skrbnih pregledov s strani tujih specialistov, zaradi priprave stres testov. Priznati je potrebno, da je do pregledov prišlo predvsem zaradi pritiska Evropske unije, zaradi želje po jasnem pregledu nad stanjem v slovenskih bankah.
- **Različni pristopi prestrukturiranja za ohranitev bančnega sistema in preprečevanje moralnega hazarda.** Slovenija v svojem dosedanjem procesu prestrukturiranja sledi tudi temu elementu. To se kaže predvsem v odločitvi glede likvidacije dveh manjših bank, ki nista sistemsko pomembni. S tem je država dala jasn signal, da tudi v prihodnje ne bo reševala vseh bank, ampak le tiste, ki so rešljive ali sistemsko pomembne. S tem procesom prihaja do omejevanja moralnega hazarda v prihodnosti.
- **Vloga makroekonomskih politik pri reševanju krize.** Za razliko od Švedske ima Slovenija pri tem elementu bistveno manj manevrskega prostora. Monetarna politika je v rokah Evropske centralne banke, uravnavanje deviznega tečaja pa ni možno zaradi skupne evropske valute. Ukrepi fiskalne politike gredo trenutno v smeri zmanjševanja proračunskega deficita, kar je ravno v nasprotju s švedskim modelom. Fiskalna politika je namreč svoj ključni prispevek doprinesla s sprostitev omejitev glede deficita, saj se je ta zaradi potreb pri prestrukturiranju bančnega sistema še dodatno poglobil.

V celoti lahko ocenimo, da Slovenija precej odstopa od idealnega švedskega modela. Ključna težava je predvsem v zamudi s prestrukturiranjem bančnega sistema, saj ta negativno vpliva na večino elementov iz modela uporabljenega na Švedskem. Ne glede na to je za Slovenijo ključno, da čim hitreje izvede potrebne ukrepe in izpelje nekoliko prilagojen švedski model. Le tako lahko pričakujemo ponovno oživitev kreditne aktivnosti bank in vnovični zagon gospodarstva.

SKLEP

Nedelujoč bančni sistem lahko predstavlja izjemno potencialno nevarnost za bodoči razvoj narodnega gospodarstva. Kot je v magistrskem delu predstavljeno na primeru Japonske, lahko podcenjevanje težav v bankah in posledično neizvajanje ustreznih ukrepov vodi v večletno ali celo desetletno obdobje recesije. Banke se v času finančnih kriz srečujejo z nadpovprečno višino nedonosnih terjatev v bilancah, kar jim postopoma zažira vrednost kapitala, zaradi česar se ne morejo več posvečati svoji primarni funkciji, kreditiranju gospodarstva.

Predstavljeni model v magistrskem delu je pokazal, da je glavni vzrok za kreditno neaktivnost bank ravno v obsegu nedonosnih naložb. Izrazit vpliv se izkaže predvsem pri bankah z najvišjim obsegom slabih posojil, saj se te bolj kot z iskanjem novih naložbenih priložnosti ukvarjajo s svojim lastnim preživetjem. Reševanje takih bank je tako mogoče le

z oddelitvijo nedonosnih terjatev iz njihovih bilanc stanja, saj bi vse ostale metode predstavljale le odlašanje neizogibne likvidacije. Poleg višine nedonosnih terjatev na kreditno aktivnost bank negativno vpliva tudi tveganost celotnega portfelja, ki je v model vključen skozi pojasnjevalno spremenljivko deleža slabitev naložb. Model je pokazal, da so banke z nadpovprečno visoko tveganostjo portfelja beležile bistveno višjo kreditno aktivnost, kar potrjuje dejstvo, da nenadzorovana kreditna rast banke, brez ustrezne presoje kreditnega tveganja ob odobravanju posojil, na dolgi rok prinaša le večji obseg težav in večjo potencialno nevarnost za insolventnost banke. Ta je večinoma odvisna tudi od višine kapitala s katerim banka razpolaga, ki v je v model vključen kot ena od pojasnjevalnih spremenljivk. Regresijski model je pričakovano pokazal, da višina kapitala pozitivno vpliva na kreditno aktivnost banke. Dokapitalizacija kot opcija prestrukturiranja banke je tako smiselna, vendar rezultati modela kažejo, da le za banke z obvladljivo vrednostjo nedonosnih naložb. Bankam z najvišjimi vrednostmi slabih posojil samo dokapitalizacija ne zagotavlja gotovosti o novi kreditni rasti, saj je breme preteklega poslovanja previsoko.

Glavni cilj magistrskega dela je bil dokazati, da je uvedba slabe banke v Sloveniji nujna in dobra rešitev v procesu prestrukturiranja bančnega sistema. Predstavljeni regresijski model je potrdil postavljeno hipotezo, da oddelitev nedonosnih naložb iz banke pozitivno vpliva na njeno kreditno aktivnost, saj je le tako možno ponovno pognati celoten ekonomski sistem in zagotoviti ponovno gospodarsko rast. S potrditvijo hipoteze je tudi cilj izpolnjen, oddelitev nedonosnih terjatev iz slovenskih bank je smiselna rešitev, še posebej v luči dejstva, da so glede višine nedonosnih naložb slovenske banke v samem vrhu med državami članicami Evropske unije.

Vsekakor se moramo nujno zavedati, da le ustanovitev slabe banke ni zadosten pogoj za oživitev gospodarstva. Podobno predlogu nekaterih slovenskih ekonomistov, je tudi v magistrskem delu predstavljen predlog, da Slovenija sledi švedskemu modelu, saj se je ta v praksi izkazal kot najbolj učinkovit in najcenejši z vidika angažiranih sredstev davkoplačevalcev. Kljub temu, da Slovenija že izrazito zamuja z izvedbo potrebnih ukrepov, se vsaka nadaljnja zamuda in odloženo ukrepanje odraža v poglobljanju bančne in finančne krize ter višjih potencialnih stroškov prestrukturiranja.

Preverjanje hipoteze je potekalo na podlagi podatkov za pretekla obdobja, kjer so banke delovale v sorazmerno stabilnih finančnih razmerah in dejansko za svoje delovanje niso potrebovale oddelitve nedonosnih terjatev. Z vidika preverbe rezultatov bi bilo smiselno analizo ponoviti za obdobje, ko bodo terjatve že prenesene in banke osvobodjene preteklih bremen, s čimer se bodo lahko osredotočale na svojo osnovno funkcijo, kreditiranje gospodarstva.

Dejstvo je, da so bančne krize stalnica razvitih in razvijajočih se ekonomskih sistemov, pojavljale so se v preteklosti in pojavljale se bodo tudi v prihodnosti. Z ekonomskim napredkom se tudi razumevanje kriz in njihovega nastanka izboljšuje, ob tem pa se tudi

razvijajo bolj učinkovite metode za spopadanje z njimi. Izbor ustrezne metode leži na ramenih oblasti v državi, še bolj pomembno pa je, da so ukrepi izvedeni pravočasno. Ob zamudi pri njihovem izvajanju se lahko v praksi izkaže, da tudi preizkušeno najbolj učinkovita metoda prestrukturiranja bančnega sistema postane neučinkovita.

LITERATURA IN VIRI

1. Allen, F., & Douglas, G. (2000). Financial Contagion. *The Journal of Political Economy*, 108(1), 1-33.
2. Allen, F., & Douglas, G. (2007, 14. avgust). An Introduction to Financial Crises. *The International Library of Critical Writings in Economics – Series*. Najdeno 12. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://finance.wharton.upenn.edu/~allenf/download/Vita/readings%20on%20financial%20crises%20introduction.pdf>
3. Andries, A. M. (2009). What Role Have Banks in Financial Crises? *Review of Economic and Business Studies*, 2009(3), 149-159.
4. Aziz, J., Caramazza, F., & Salgado, R. (2000, 1. marec). Currency Crises: In Search of Common Elements. *IMF Working Paper 00/67*. Najdeno 3. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0067.pdf>
5. Banka Slovenije. (2012). *Stabilnost slovenskega bančnega sistema, december 2012*. Ljubljana: Banka Slovenije.
6. Banka Slovenije. (2013a). *Letno poročilo 2012*. Ljubljana: Banka Slovenije.
7. Banka Slovenije. (2013b). *Poročilo o finančni stabilnosti, maj 2013*. Ljubljana: Banka Slovenije.
8. Barr, R., Seiford, L., & Siems, T. (1994). Forecasting Banking Failure: A Non-Parametric Frontier Estimation Approach. *Louvain Economic Review* 60(4), 417-429.
9. *Baza podatkov Bankscope*. Najdeno 12. januarja 2013 na spletnem naslovu <https://bankscope2.bvdep.com/version-2013926/home.serv?product=scope2006>
10. Beck, R., Jakubik, P., & Piloju, A. (2013, 1. februar). Non-performing Loans: What Matters in Addition to the Economic Cycle? *European Central Bank Working Paper Series, No. 1515*. Najdeno 5. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/scpwps/ecbwp1515.pdf>
11. Caprio, G., & Klingebiel, D. (1996, 1. julij). Bank Insolvencies: Cross-Country Experience. *The World Bank, Policy Research Working Paper, No. 1620*. Najdeno 12. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://elibrary.worldbank.org/docservers/download/1620.pdf?expires=1377126466&id=id&accname=guest&checksum=78F46AC07B269389BC68628EB392831A>
12. Clark, T. S., & Linzer, D. A. (2012, 24. marec). Should I Use Fixed or Random Effects? *Washington University in St. Louis, Working Paper*. Najdeno 16. junija 2013 na spletnem naslovu <http://polmeth.wustl.edu/media/Paper/ClarkLinzerREFEMar2012.pdf>
13. Council of Economic Advisers (1992). *Economic Report of the President*. Washington: United States Government Printing Office.
14. Cole, R. A. (2012, 30. september). How Did the Financial Crisis Affect Small-Business Lending in the U.S.? *SBA Research No. 399*. Najdeno 12. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.sba.gov/sites/default/files/files/rs399tot.pdf>
15. Crockett, A. (1997). Why is financial stability a goal of public policy? *Economic Review*, 1997(4), 5-22.

16. Damijan, J. P. (2010, 18. februar). Kako sanirati zombijevske banke? *Razgledi.net*. Najdeno 15. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.razgledi.net/2010/02/18/kako-sanirati-zombijevske-banke/>
17. De Grauwe, P. (2008, 1. november). The Banking Crisis: Causes, Consequences and Remedies. University of Leuven and CESifo. Najdeno 14. maja na spletnem naslovu http://www.econ.kuleuven.be/ew/academic/intecon/Degrauwe/PDG-papers/Discussion_papers/Banking%20crisis-Causes%20consequences%20and%20remedies.pdf
18. Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, E. (1998). The Determinants of Banking Crises in Developing and Developed Counties. *IMF Staff Papers*, 45(1), 81-109.
19. Demirgüç-Kunt, A., & Detragiache, E. (1998, 1.junij). Financial Liberalization and Financial Fragility. *IMF Working Paper No. 98/83*. Najdeno 12. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp9883.pdf>
20. Diamond, D. W., & Dybvig, P. H. (1983). Bank Runs, Deposit Insurance and Liquidity. *Journal of Political Economy*, 91(3), 401-419.
21. Dimovski, V., & Gregorič, A. (2000). *Temelji bančništva*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
22. Dornbusch, R., & Giavazzi, F. (1999, 1. oktober). Heading Off China`s Financial Crisis. *Bank for International Settlement Policy Papers, No. 7*. Najdeno 15. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.bis.org/publ/plcy07b.pdf>
23. Dziobek, C., & Pazarbasioglu, C. (1997, 1. december). Lessons from Systemic Bank Restructuring: A Survey of 24 Countries. *IMF Working Paper No. 97/161*. Najdeno 12. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/wp97161.pdf>
24. *Emerald – Global Publisher*. Najdeno 3. aprila 2013 na spletnem naslovu http://www.emeraldinsight.com/fig/6862_10_1016_S0196-3821_06_23010-7.png
25. Englund, P. (1999). The Swedish Banking Crisis: Roots and Consequences. *Oxford Review of Economic Policy*, 15(3), 80-97.
26. Ergungor, E. (2007, 1. junij). On the Resolution of Financial Crises: The Swedish Experience. *Federal Reserve Bank of Cleveland, Policy Discussion Papers, No. 21*. Najdeno 2. marca 2013 na spletnem naslovu <http://clevelandfed.org/research/PolicyDis/pdp21.pdf>
27. Filipič, D., & Markovič-Hribernik, T. (1998). *Osnove financ*. Maribor: Ekonomsko poslovna fakulteta.
28. Flood, R., & Garber, P. (1984). Collapsing Exchange-Rate Regimes. *Journal of International Economics*, 17(1-2), 1-13.
29. Frankel, J., & Rose, A. (1996). Currency Crashes in Emerging Markets: An Empirical Treatment. *Journal of International Economics* 41(1996), 351-366.
30. Frees, E. W. (2004). *Longitudinal and Panel Data: Analysis and Application for the Social Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
31. Fujii, M., & Kawai, M. (2010, 1. junij). Lessons from Japan's Banking Crisis, 1991-2005. *Asian Development Bank Institute, Working Paper Series, No. 222*. Najdeno 25. januarja na spletnem naslovu <http://www.adbi.org/files/2010.06.29.wp222.lessons.japan.banking.crisis.1991.2005.pdf>

32. Greenidge, K., & Grosvenor, T. (2010). Forecasting Non-performing Loans in Barbados. *Journal of Business, Finance and Economics in Emerging Economies*, 5(1), 80-107.
33. Guy, K., & Lowe, S. (2011). Non-performing Loans and Bank Stability in Barbados. *The Central Bank of Barbados Economic Review*, 37(1), 77-99.
34. Heffernan, S. (2010). *Modern Banking*. Chichester: John Wiley & Sons.
35. Heikensten, L. (1998, 15. julij). Financial Crisis - Experience from Sweden. Sveriges Riksbank, Speech. Najdeno 3. aprila na spletnem naslovu <http://www.riksbank.se/en/Press-and-published/Speeches/1998/Financial-Crisis---Experiences-from-Sweden/>
36. Hisao, C. (2006, 1. maj). Panel Data Analysis – Advantages and Challenges. *Institute of Economic Policy Research Working Paper, No. 06.49*. Najdeno 15. maja 2013 na spletnem naslovu http://dornsife.usc.edu/IEPR/Working%20Papers/IEPR_06.49_%5BHsiao%5D.pdf
37. Hoggart, G., Reidhill, J., & Sinclair, P. (2003, 30. maj). On the Resolution of Banking Crises: Theory and Evidence. *Bank of England, Working Paper, No. 229*. Najdeno 12. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/workingpapers/wp229.pdf>
38. Honohan, P., & Klingebiel, D. (2000, 30. september). Controlling Fiscal Costs of Banking Crises. *The World Bank, Policy Research Working Paper Series, No. 2441*. Najdeno 15. aprila 2013 na spletnem naslovu http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2000/11/04/000094946_0010200530432/Rendered/PDF/multi_page.pdf
39. Hoshi, T., & Kashyap, A. (1999, 1. julij). The Japanese Banking Crisis: Where Did it Come From and How Will it End?. *National Bureau of Economic Research, Working Paper 7250*. Najdeno 25. januarja 2013 na spletnem naslovu http://www.nber.org/papers/w7250.pdf?new_window=1
40. Hou, Y., & Dickinson, D. (2007, 27. avgust). The Non-Performing Loans: Some Bank-level Evidences. *Research Conference on Safety and Efficiency of the Financial System*. Najdeno 22. januarja 2013 na spletnem naslovu http://cba.upd.edu.ph/asialink/Hou_Dickinson.pdf
41. Ingves, S., & Lind, G. (1996, 1. januar). The Management of the Bank Crisis – in Retrospect. *Sveriges Riksbank, Quarterly Review 1/1996*. Najdeno 9. marca na spletnem naslovu http://www.riksbank.se/upload/Dokument_riksbank/Kat_publicerat/Artiklar_PV/q96_1_artikel1.pdf
42. Ingves, S., Lind, G., Shirakawa, M., Caruana, J., & Martinez, G. O. (2009, 4. maj). Lessons Learned from Previous Banking Crises: Sweden, Japan, Spain and Mexico. *The Group of Thirty, Occasional Paper No. 79*. Najdeno 25. januarja 2013 na spletnem naslovu <http://www.group30.org/images/PDF/OP79.pdf>
43. Jackson, J. K. (2008, 29. september). The U.S. Financial Crisis: Lessons from Sweden. *Congressional Research Service: Report for Congress*. Najdeno 3. aprila na spletnem naslovu <http://fpc.state.gov/documents/organization/110770.pdf>

44. Jappelli, T. & Pagano, M. (1989). Consumption and Capital Market Imperfections: An International Comparison. *The American Economic Review* 79(5), 1088-1105.
45. Jonung, L. (2009, 1. februar). The Swedish model for resolving the banking crisis of 1991 - 93. Seven reasons why it was successful. *European Economy. Economic Papers*. 360. Najdeno 25. januarja 2013 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication14098_en.pdf
46. Kahle, K., & Stulz, R. (2013). Access to Capital, Investment, and the Financial Crisis. *Journal of Financial Economics, In Press* (Accepted Manuscript).
47. Kaminsky, G., & Reinhart, C. (1999). The Twin Crises: The causes of Banking and Balance-of-Payments Problems. *The American Economic Review*, 89(3), 473-500.
48. Kanaya, A., & Woo, D. (2000, 1. januar). The Japanese Banking Crisis of the 1990s: Sources and Lessons. *IMF Working Paper No. 00/7*. Najdeno 2. marca 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2000/wp0007.pdf>
49. Klein, N. (2013, 20. marec). Non-Performing Loans in CESEE: Determinants and Impacts on Macroeconomic Performance. *IMF Working Paper No. 13/72*. Najdeno 3. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2013/wp1372.pdf>
50. Kohlbacher, A. (2009, 25. maj). The Swedish Banking Crisis: Roots and Crisis Management. University Konstanz, Seminar Bank-Policies. Najdeno 2. marca na spletnem naslovu <http://www.uni-konstanz.de/FuF/wiwi/franke/frankehome/09%20ifmmfoe%20seminar/The%20Swedish%20banking%20crisis%20Anja%20Kohlbacher.pdf>
51. Krugman, P. (1979). A Model of Balance-of-Payments Crises. *Journal of Money, Credit and Banking*, 11(3), 311-325.
52. Krugman, P. (1998, 1. januar). What Happened to Asia? *Massachusetts Institute of Technology*. Najdeno 14. april 2013 na spletnem naslovu <http://web.mit.edu/krugman/www/DISINTER.html>
53. Krugman, P. (1999). Balance Sheets, the Transfer Problem and Financial Crises. *International Tax and Public Finance*, 6(4), 459-472.
54. La Porta, R., Lopez-De-Silanes, F., & Shleifer, A. (2002). Government Ownership of Banks. *The Journal of Finance*, 57(1), 265-301.
55. Laeven, L., & Valencia, F. (2008, 15. september). Systemic Banking Crises: A New Database. *IMF Working Paper No. 08/224*. Najdeno 3. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2008/wp08224.pdf>
56. Lazarevič, Ž., & Prinčič, J. (2000). *Zgodovina slovenskega bančništva*. Ljubljana: ZBS.
57. Lazarevič, Ž., & Prinčič, J. (2001). *The History of Slovenian Banking*. Ljubljana: ZBS.
58. Magnusson, L. (2000). *An Economic History of Sweden*. London: Routledge.
59. Martini, L., Heuser, M., Fest, M., Stegemann, U., Schneider, S., Brenna, G., Windhagen, E., & Poppensieker, T. (2009, 1. avgust). Bad Banks: Finding the Right Exit From the Financial Crisis. *McKinsey Working Papers on Risk*. Najdeno 3. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/dotcom/client>

_service/risk/working%20papers/12_bad_banks_finding_the_right_exit_from_the_financial_crisis.ashx

60. Masten, I., (2013, 26. september). Premalo in prepozno. Planet Siol.net. Najdeno 28. septembra 2013 na spletnem naslovu http://www.siol.net/priloge/kolumne/igor_masten/2013/09/premalo_in_prepozno.aspx
61. Masten, I., Polanec, S., & Damijan, J. P. (2009, 6. februar). Reševanje krize po skandinavsko: »Slaba banka« in trg dela. Razgledi.net. Najdeno 15. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.razgledi.net/2009/02/06/resevanje-krize-po-skandinavsko-%C2%BBslaba-banka%C2%AB-in-trg-dela/>
62. McGuire, C. L. (2012, 1. januar). Simple Tools to Assist in the Resolution of Troubled Banks. *World Bank Other Operational Studies, No. 12342*. Najdeno 22. marca 2013 na spletnem naslovu http://siteresources.worldbank.org/EXTFINANCIALSECTOR/Resources/Bank_Resolution_Toolkit.pdf
63. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance* (1. izdaja). Ljubljana: GV založba.
64. Myoung Park, H. (2011). *Practical Guides To Panel Data Modelling: A Step by Step Analysis Using Stata*. Niigata: International University of Japan.
65. Novak, M. (2002). *Primerjava ureditve bančnega sistema Evropske unije s slovensko* (magistrsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
66. Obstfeld, M. (1994). The Logic of Currency Crises. *Cahiers economiques et monetaires*, 43, 198-213.
67. Ragalevsky, S. V., & Ricardi, S. J. (2009). Anatomy of a Bank Failure. *The Banking Law Journal*, 126(10), 867-902.
68. Ribnikar, I. (2003). *Monetarna ekonomija I*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
69. Salant, S., & Henderson, D. (1978). Market Anticipations of Government Policies and the Price of Gold. *The Journal of Political Economy*, 86(4), 627-648.
70. Santomero, A. M., & Hoffman, P. (1998, 15. oktober). Problem Bank Resolution: Evaluating the Options. *Wharton, Center for Financial Institutions Working Papers, No. 98-05*. Najdeno 22. marca 2013 na spletnem naslovu <http://fic.wharton.upenn.edu/fic/papers/98/9805.pdf>
71. Saunders, A. (2005). *Financial Institutions Management* (5th ed.). McGraw Hill: Boston.
72. Schäfer, D., & Zimmermann, K. F. (2009, 1. junij). Bad Bank(s) and Recapitalization of the Banking Sector. *IZZA Policy Paper, No. 10*. Najdeno 3. aprila 2013 na spletnem naslovu <http://ftp.iza.org/pp10.pdf>
73. Shirakawa, M. (2013). Central Banking: Before, During, and After the Crisis. *International Journal of Central Banking*, 9(S1), 373-387.
74. Štiblar F. (1996). Sanacija slovenskih bank: Zakaj zamuja njen zaključek in kako naprej? *Gospodarska gibanja*, 45(12), 25-47.
75. Torres-Reyna, O. (2011, 18. november). Panel Data Analysis: Fixed & Random Effects. Princeton University. Najdeno 16. junija 2013 na spletnem naslovu <http://www.princeton.edu/~otorres/Panel101.pdf>

76. Tracey, M., & Leon, H. (2011, 1. november). The Impact of Non-performing Loans on Loan Growth. *IMF Working Papers*. Najdeno 22. januarja 2013 na spletnem naslovu http://ccmfuwi.org/files/publications/conference/2011/4_2-Tracey_Leon-p.pdf
77. Vollmer, U., & Bebenroth, R. (2012). The Financial Crisis in Japan: Causes and Policy Reactions by the Bank of Japan. *The European Journal of Comparative Economics*, 9(1), 51-77.
78. Waweru, N. M., & Kalani, V. M. (2009). Commercial Banking Crises in Kenya: Causes and Remedies. *African Journal of accounting, Economics, Finance and Banking Research*, 4(4), 12-33.
79. Yamaguchi, Y. (1999, 27. avgust). Monetary Policy in a Changing Economic Environment. Federal Reserve Bank of Kansas City, Speech. Najdeno 2. marca 2013 na spletnem naslovu <http://www.frbkc.org/Publicat/sympos/2002/pdf/S02Yamaguchi.pdf>
80. Zakrajšek, E. (2012, 7. marec). Egon Zakrajšek o slabi banki, dvojnem trgu dela in pajdaškem kapitalizmu. Razgledi.net. Najdeno 15. septembra 2013 na spletnem naslovu <http://www.razgledi.net/2012/03/07/egon-zakrajsek-o-slabi-banki-dvojnem-trgu-dela-in-pajdaskem-kapitalizmu/>